IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE DOCTRINAE ORDINE APOLOGIA.

TERTIA EDITIO.

CVM PRIVILEGIO.

Patauij, Apud Paulum Meietum.

M. D. LXXXVII.

ASCANII PERSII

Distichon.

Εὔχεο ῥηξήνορ σοφίης πρόμαχον Ζαβαρέλλα·
Αὐτὸς ἔχει μετρεῖν τὰ ζαβαρῶα λόγου.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO AVGVSTINO VALERIO S. R. E. CARDINALI VERONAE EPISCOPO.

Iacobus Zabarella S. D.

VVM soleant omnes, qui librum aliquem in publicum edunt, quempiam sibi deligere magnæ authoritatis virum, cui ipsius libri patrocinium tutelamq; commendent, quid mihi in præsentia faciendum est, Augustine Cardinalis amplissime? qualis quantusq; patronus quærendus cum magno magnæq; authoritatis homine de methodo philosophandi disputaturo, ac librorum meorum, qui iam sexto ab hinc anno sunt editi, defensionem scripturo? nō est igitur mirum, si tibi vni meā hanc apologiam dicandam, committendamq; esse censuerim; tu nanque & philosophia, quàm olim publicè in patria tua illustriss. senatus iussu sūma cum laude docuisti, & omnium liberalium disciplinarum cognitione inter omnes ætatis nostræ sapientes ita excellis, vt sapientissimus ab omnibus habearis, eoq; maior est tua eruditionis splendor ac dignitas, quòd magnam rerum cognitionem cum summa Christiana pietate, (quod rarum admodum est) vitæq; sanctitate coniunxisti: quid verò de eloquentia dicā? quum in Christiana repub. eloquentiæ pater dicendus esse videaris, quippe qui libris à te editis de rhetorica ecclesiastica, qui iam septies sunt ex-

cusʃi, tanto cum artificio præcepta oratoria ad Christiani hominis vſum accommodaſti, vt quiſquis eos legit, reuixiſſe Aristotelem, et Christianum factum putet. Taceo alias omnes Christianas regiasq; virtutes, quæ te admirandum ac venerandum omnibus præbent, quum de re manifeſtisſima uerba facere ſaperuacaneum, & adulatorium eſſe videatur. Hæ quidem & ſanctisſimum Gregorium Pont. max. præteritis diebus mouerunt ut te nec optantem, nec ſcientem in ſummorum ſacerdotum collegium cooptaret, et non modò apud Veronenſem populum, qui quòd te Episcopum nactus eſt, beatum ſe eſſe profitetur, ſed apud omnes Christiani nominis nationes tantam tibi authoritatem compararunt, vt certum mihi atque exploratum ſit, res meas ſub nullius patrocinio tutiores, quàm ſub tuo futuras. Hoc quum me maximè mouerit vt tibi uni mea hac ſcripta ſub tuo amplisſimo nomine tutisſima futura commendarem, & conſecrarem, animum etiam mihi mirificè auxit tua in me uetus beneuolentia, quam mihi iampridem & humanitas tua, et mea erga te ſumma obſeruantia, & communia ſtudia conciliarunt; ita vt mihi hæc omnia conſideranti nil fuerit antiquius, quàm curare quàmprimum vt mea hæc apologia tuo nomine protecta & illuſtrata in lucem prodiret. Quas igitur ob cauſas ego tibi vni, tuæq; & ſapientiæ, & eloquentiæ, & prudentiæ, et integritati, & erga me beneuolentiæ uolui ac debui tutelam huius meae diſputationis committere, ob eaſdem tu hilari animo eius patrocinium ſuſcipere, eamq; tuo fauore corroborare debes, eò præſertim quòd ego o te non magis tutorem in hac controuerſia, quàm iudicem poſtulo, quum enim nil ex te petendum ſit, quod tuam dignitatem, tuamq; iuſtitiam ac probitatem non deceat, omnia primùm à tua ſapientia iudicari velim, deinde quæ recta ueraq; eſſe iudicaueris, tua authoritate muniri, tuaq; uirtute protegi atque defendi, nec meliorem ego iudicem, nec præſtantiorem defenſorē habere, aut exoptare poſſum. Vale. Patauii Kal. Martii. 1584.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI APOLOGIAE LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

SCRIBENDI OCCASIO.

VVM Philosophia vniuersa, ob cognoscendarum rerum, causarumq; latentium difficultatem, dissidiis philosophantium plena, semper extiterit, frequens, & usitatum apud omnes ferè sapientes semper fuit, ut qui disciplinam, uel rem aliquam docere seu scribendo, seu dicendo uoluerunt, aliorum sententias expenderint, & aduersùs eas pro inuenienda ueritate disputationem, pugnãq; susceperint. Hoc cùm in omnium ferme priscorum Philosophorum scriptis notare possumus, tùm potissimè in admirandi Aristotelis libris, qui vel primus, uel maximè omnium uidetur omnes Philosophiæ partes, cũctasq; præclaras disciplinas nobis docendi gratia tradere uoluisse, quum nullum ferè librum ab eo scriptum legamus, in quo aduersùs aliquod aliorum dogma non disputauerit; hoc enim facere tantùm abest ut vnquam sit ueritus, ut ne à præceptoris quidem Platonis placitis, quæ sæpius confutauit, abstinuerit. Ceterùm quum ipsa per se de ueritate disputatio, & concertatio utilitate nõ careat, ideoq; laude digna esse uideatur, ipsum tamen disputantis animum, modò laudem, modò uituperationem mereri certum est; ut enim rem solam, non hominem, respicere, ac declarandæ ueritatis gratia disputare, ingenuum, ac philosophicum animum præsefert, ita carpendi, ac detrahendi causa id facere, liuorem, aut odium, aut aliud quippiam tale significare uidetur: indicium autem utriusq; animi esse solet ipsa disputandi, ac differendi occasio. Si quis enim aliqua de re tractationem instituens animaduertat, contrarias aliorum sententias ita proposito sibi scopo repugnare, ut nisi diluantur, impedimento suæ contemplationi esse queant, is necessitate quadam ad earum euersionem compellitur. contrà verò qui à susceptæ tractationis filo ad res alias à proposito sibi fine alienas digrediendo, intempestiuum certamen inire nituntur, seu alio quouis pacto sine occasione occasionem sibi controuersandi quærunt, ii profectò non ueritatis amore, sed alia quapiam animi perturbatione commotos se esse declarant. Hæc excusationis tantùm, ac defensionis meæ gratia dicta velim, quum .n. aliàs sexto ab hinc anno quosdam de rebus logicis libros ediderim, in quibus complura noua dogmata, quæ mihi sola ratio persuasit, à me introducta sunt, necessarium omnino fuit non modò contrarias in aliorum mentibus radicatas

opiniones eradicare, verùm etiam in earum impugnatione ita diligenter fuseq; immorari, vt (quod ego iam futurum prædixeram) non defuerint qui dixerint, libros meos pro lixitate sermonis laborare; id verò potissimè mihi contigit in libris meis de methodis, præsertimq; in duobus prioribus, vbi quum de ordine doctrinę, ac de eius partitione in species mihi dicendum proposuissem, fieri nulla ratione poterat non modò ut sententiam meam ad plenum declararem, sed etiam ut verbum ullum ea de re facerem, nisi hoc omnium dicendorum fundamento constituto (quae Auerrois opinio fuit) quòd ordo doctrinæ non ab ipsa rerum natura, sed à meliore nostra cognitione desumitur; ab hoc enim scopo dixi hauriendas esse differentias, quibus ordo in species diuidatur, taleq; ordinis diuisionem à me inuentam esse, uerè professus sum in capite sexto secundi libri, & inde collegi duos tantùm ordines dari, eorumq; alterum solùm contemplatiuis disciplinis, alterum uerò solis operatricibus accomodari posse. Postea uerò contigit ut philosophus quidam noster, qui aliàs prædictę sententiæ Auerrois impugnator, & contrariæ defensor extiterat, in quodam libro suo de moribus ciuiliq; philosophia nuper edito non illud tantum Auerrois dogma, sed totam meam de ordine disputationem atque sententiam oppugnare conatus sit, quod quidem nec molestum mihi, nec inexpectatum fuit, quum enim plurimorum sententias in meis operibus reprobassem, credibile mihi erat non esse defuturos qui aduersùm me aliqua dicerent uel scriberent, cùm logicos, & philosophos, tùm maximè etiam medicos, ad quos defensio Galeni (nam & eius sententiam confutaueram) pertinere uidebatur. Illud tamen mirum mihi, atq; inexpectatum fuit, quòd philosophus ille meam pro Auerroe, ac pro ueritate susceptam, & mihi omnino necessariam disputationem calumniam appellauerit, uel enim quid calumnia sit ignorat, uel si scit, scite etiam potest meã disputationem non esse calumniam. Caeterùm hoc, sicuti etiam reliqua, alii iudicabũt. Quod ad rem ipsam attinet, mihi certè nunquam statutum animo fuit mea dogmata pertinaciter tueri, quanquam enim multi, ut uideo, id non facere uerentur, & sententiam, cum qua senuerunt, mutare erubescunt, id tamen ego à philosophia alienissimum esse arbitror, si quidem veri philosophi munus semper est parere rationi, & ueritatem non solùm mente, sed etiam ore confiteri. Ob id eo primùm animo ad legendam eam eruditi viri disputationem accessi, ut si quid in libris meis à me erratum notaretur, idq; mihi ratio persuaderet, ipse statim errores meos emendarem, & mutata sententia aliam meliorem sequerer: attamen ex ea lectione contrarium mihi contigisse sensi, dum enim considerarem uirum prouectæ ætatis, & in philosophiæ studiis toto vitæ suæ tempore versatissimum nil aliud post operum meorum editionem, quinque annorum spatio inuenire aduersus mea scripta potuisse, deinde omnes eius argumentationes expendens non modò nihil viderem, quod meam sententiam infirmaret, sed etiã plura, quæ eam mirificè confirmarent, certè efficacius ac firmius in ea persistere cœpi, quum credendum uideretur nil contra me adduci posse præter illa, quæ à viro celebratissimo post summam adhibitam diligentiam inuenta & adducta fuerant. Quoniam igitur sanctissimum semper fuit veritatem tueri, præsertim si periculum immineat ne multi ob solam viri authoritatem ap parentibus moti argumentis ab ea abducantur, vtq; multorum hortationibus ac precibus morem gererem, constitui pauca quædam hac de re scribere, nam si nobis datum fuerit, remotis captionibus, claram & omnibus conspicuam reddere veritatem, magnum certè in re magni momenti operæ pretium fecerimus; sin minus, alios saltem ad id peragendum excitabimus, viamq; eis planiorem reddemus.

CAPVT SECVNDVM.

Quis ordo considerandus sit.

NOstra hæc controuersia ad tria capita redigi uidetur, quę ordinate consideranda sunt; Vnum est, quis ordo definiendus proponatur, deinde quid sit; demum quotuplex sit. Vt à primo ordiamur, id certum & constitutum iam inter nos est, non de alio ordine nos loqui, quam de ordine doctrinæ, quem philosophus ille vocat addiscendi, seu docendi ordinem; sed in eo uidetur esse disceptatio, quòd quum ego in primo libro meo de methodis cap. primo & vndecimo ordinem in animo tanquam habitum considerauerim, ipse non in animo sumendum esse ordinem putat, sed in ipsis disciplinis res imitantibus, hoc enim aperiè dicit in cap. 15. suę introductionis, & prius in cap. 14. distinxerat ordinem in logica sumptum, quod instrumentum esse ait, ab eo, qui in scientiis & artibus est, & illo relicto de hoc tantùm disserendum proponit

Sentẽtia aduersarij quod ordo non in animo, sed in disciplinis sumẽdus sit.

Confutatio. proponit. Ceterùm uel alius est ordo, de quo ipse loquitur, alius, de quo ego loquutus sum; vel vnus & idem: Si alius, non erat cur ipse contra me aliquam disputationem iniret, si quidem non de eodem ordine sermonem ambo facimus: si verò idem, qui sola ratione distinguatur, uidendum est num melius sit ordinem considerare ut habitum animi, quod ego feci, an non ut habitum, sed vt in disciplinis iam existentem, ut ille. Primùm quidem is, qui dicit, non vt habitum animi, sed in disciplinis sumendum esse ordinem, dicere etiam debet ubinam disciplinas ipsas existere arbitretur, nam si & ipsæ in animo sint, ordinem quoq; in animo esse oporteret, nec alio modo, quàm ut habitum; quare etiam si in disciplinis existentem ordinem consideremus, non rectè negatur eum esse habitum animi, Scientiæ quidem & artes omnes uel in animo existunt, uel in uoce, uel in libris, in quibus scriptæ sunt; sed absque dubio proprium earum subiectum est animus noster, non uox, neque charta librorum, nisi per accidens, vel secundariò; etenim disciplinæ res ipsas repræsentare nobis debent, repræsentant autem solùm ut sunt in animo, nam soli conceptus sunt imagines rerum, ut ait Aristoteles in initio libri de interpretatione; uoces enim, & litteras non uocat ibi rerum imagines, sed notas & signa conceptuum, qui soli sunt imagines; nisi dicamus uoces, ac litteras ea tantùm ratione dici posse imagines, quatenus sunt signa conceptuum, qui verè sunt imagines, non enim per se repræsentant res, sed per conceptus, quorum sunt signa. Scientiæ itaque & artes omnes in animo considerandæ sunt, tanquam in subiecto primo; & eas ita considerauit Aristoteles in 6. libro ethic. ad Nicomachum ut habitus animi, nam habitum mentis ut earũ genus accepit; quod non rectè factum esset, si æquè extra mentem, ac in mente earum natura consisteret, sic enim habitus mentis non esset earum genus, sed accidens quiddam, sine quo existere possent. Quum igitur scientiæ & artes non alibi, quàm in animo sumendæ sint, ordinem quoq; in animo esse necesse est, si ordo in illis existere dicitur, si uerò in animo, etiam ut habitum animi, quod ita ostendo, iam dixi tùm in memorato libro, tùm in primo de natura logicæ, instrumenta logica considerari posse vel seiuncta à rebus, uel rebus applicata, idest conceptibus rerum in animo existentibus; & demonstraui, instrumenta quidem esse ut seiuncta, sed ut applicata, non ampliùs esse instrumenta, sed res ipsas, idest ipsos conceptus, & ipsamet disciplinas, quibus sunt applicata; hęc enim Græcorum interpretum sententia fuit, quæ si uera est, ordo igitur in disciplinis acceptus, est habitus animi, si idem est ac scientia ipsa, seu ars, cui est applicatus, & tùm scientia, tùm ars, secundum Aristotelem est habitus animi; licèt non instrumentalis, sed principalis. Si verò quispiã dicat sententiam illam Gręcorum ueram non esse, & logicam tùm abiunctam, tùm applicatam instrumentum esse, adhuc erit habitus animi, sed instrumentarius. Igitur necesse est ordinem in animo, & vt habitum animi considerare; quoniam etiam qui in disciplinis ipsum considerare malunt, nihilominus in animo, & vt habitum animi considerant. At tamen ego melius esse duxi ordinem ut abiunctum à rebus, & ut instrumentum considerare, propterea quòd non uidetur bene intelligi posse quid sit ordo, nisi à rebus seiuncta natura ordinis declaranda proponatur, & applicabilis quidem disciplinis, sed nondum actu applicata; melius nanque cognoscere ordinem possumus dum ipsum in suæ naturæ puritate contemplamur, quàm cum rebus commistum, dum enim rebus permiscetur, ordo, multas ab eis recipit uarietates, uelut regula illa Lesbia, quæ, quum ipsa per se rectitudinem haberet, necesse tamen erat ut ad lapidum, quibus aptabatur, obliquitatem flecteretur: hanc igitur ob causam ego etsi multa ex uariis disciplinis accepi ad ordinis naturam melius declarandam, & ad ea, quæ de ipso dixeram, comprobanda, ipsum tamen considerare ac definire uolui per se sumptum non ut iam disciplinis applicatum, sic enim Aristotelem quoque de logicis instrumentis scripsisse manifestum est. sed hac de re satis, plura nanque de ea in operibus logicis à me scripta legi possunt.

CAPVT TERTIVM.

Argumenta aduersarij, quibus ostendit ordinem doctrinæ semper sumi à natura rerum.

SEquitur ut ea, quæ ad essentiam ordinis pertinent, consideremus, qua in re ita progrediemur; Primo loco de conditionibus, in quibus natura ordinis consistere dicitur, disseremus, mox totam ordinis definitionem expendemus, tùm quę ab aliis, tùm quæ à me tradita est, ut ratione duce uideamus quid in vnaquaque uitii, aut erroris insit, & quid bene riteq; dicatur; quibus peractis demum ad ordinis differentias ac species descendemus. Duæ sunt conditiones

ordinis, de quibus est nobis proposita disputatio; una & præcipua an ratio ordinandi sumatur à natura rerum, an à nostra meliore cognitione; altera uerò an essentialis & necessaria ordinis conditio sit ut ab uno doctrinae initium sumatur. Quod ad priorem difficultatem attinet, ego quidem in primo libro meo de methodis ostendere nixus sum ordinem doctrinæ non à rerum natura, sed à nostra meliore, uel faciliore cognitione sumendũ esse; sed philosophus ille efficaciter tueri contendit, ordinem sumendum semper esse à natura rerum, non à nostra cognitione, ad quod probandum, utitur primo loco authoritate Aristotelis uariis in locis, nam in initio primi elenchorum inquit, Incipientes secundum naturam à primis; & in initio tertii libri rhetoricorum ait, Primùm igitur quęsitum est secundum naturam, qđ natura primum est; & in contextu 57. primi libri physicorum inquit, Est enim secundum naturam communia prius dicentes, ita circa unumquodque propria speculari; & in initio libri de sensu & sensilibus, De reliquis primùm dicamus, ac primùm de primis; & in secundo de gener. animal. cap. 4. Nunc à primis incipiendum est, prima autem sunt perfecta, & eiusmodi sunt quę animal generant, eorumq; primum homo; & secundo libro de anima contextu 34. primùm de alimento, & generatione dicendum est, quia hęc facultas & prima & communissima aliarum est. id etiam confirmat pluribus argumentis, primò quoniam Aristoteles sæpe dicit ordinem esse naturam ipsarum rerum, atqui scientiæ sunt res ipsæ per repræsentationem, ergo quem ordinem res habent, eundem seruare scientiæ debent. Secundò argumentatur ex differentia ordinis ac methodi, quum enim distinguantur, & methodus sit à notioribus nobis, non debet igitur ordo esse à notioribus nobis. Tertiò, sunt in rebus naturæ hi duo ordines, unus intentionis, alter originis, ergo in scientiis quoque hi duo ordines inde emanant, quare ambo sequuntur naturam. Quartò, metaphysica est de rebus absolutè primis, proinde est secundum naturam prima omnium, ergo ordo in sciẽtiis attenditur iuxta ordinem naturæ, quamuis enim nos à metaphysica non ordiamur, non tamen propterea ipsa desinit esse prima. Quintò, Aristoteles in tractatione de sensibus incœpit à uisu, desiit in tactu; Plato autem, & Auicenna primo loco de tactu, postremo de uisu loquuti sunt, ergo non seruãt ordinem cognitionis nostrę, sed ordinem naturæ, nam ordo cognitionis unus tantùm esset, at ordo naturæ duplex est, unus perfectionis, alter originis; adde etiam quòd Aristoteles in eo tractatu anteposuit odoratum gustui, quum tamẽ odoratus sit nobis ignotior quoniam homo debilissimum habet olfactũ itaque à notioribus nobis non procedit, nec nostram cognitionem respicit, propterea qđ; ordinem intentionis naturæ, & ordinem perfectionis, quem incœperat, deserere non vult.

Authoritates Aristotelis. — *Primum argumentum.* — *Secundũ* — *Tertium* — *Quartũ.* — *Quintum*

CAPVT QVARTVM.

Authoris argumenta cum responsionibus aduersarij.

Nititur etiam soluere argumenta omnia, quibus ego demonstraui ordinem semper seruari à notioribus nobis; Primum quidem ego vsus sum authoritate Aristotelis in initio primi libri phys. dicentis agendum esse primùm de primis principiis, quoniam ex horum cognitione aliorum omnium cognitio pendet. sumit ergo Aristoteles rationem huius ordinis à nostra cognitione. Ad hanc respondet eam non esse adæquatam ordinis rationem, idq; ostendit dupliciter, Primùm quidem, quia Aristoteles aliis in locis non eandem adducit, neque eam etiam seruat; nam secundo de anima cont. 34. inquit agendum prius esse de facultate nutriente, non tamen ob eam rationem, sed propterea quòd prima est secundùm naturam; & in eodem libro, de sensibus agens præponit odoratum gustui, ignotiorem tamen ipso gustu: secundò quia hæc est ratio secundaria, & primariam insequens; primaria nanq; ratio cur de principiis primùm sit agendum, est quia prima sunt, ex hac postea emanat altera secundaria, quum enim sint prima, ex iis pendet omnium aliorum cognitio. Secundo consideraui Aristotelis verba in ipso initio quinti metaph. dicentis, initium doctrinæ non semper esse principium rei, sed esse quandoq; unde quis facilius addiscat. Ad hoc respondet aduersarius Aristotelem ibi de uia doctrinæ, non de ordine loqui, & ita locum illum suæ potius opinioni suffragari. Tertio loco maximè innixus sum verbis Aristotelis in primo lib. eth. cap. 4. vbi ait Platonem rectè dubitasse an à principiis, an ad principia uia tenenda sit; tandem autem statuit esse à notis nobis progrediendum. Ad hoc similiter respondet Aristotelem ibi non de ordine doctrinæ loqui, sed de uia, idq; confirmat expendens diligenter verba illa Aristotelis omnia; perpendit enim dictionem, quę significat rationes, at ordo non est ratio, sed methodus propriè est ratio. Considerat

Primum argumentum. — *Responsio.* — *2. Argumentum.* — *Responsio.* — *3. Argumentum.* — *Responsio.*

etiam

etiam Ariſtotelem dicere notiora duplicia eſſe, alia nobis, alia natura, & decernere eſſe incipiendum à notis nobis; patet igitur eum loqui de methodo, quia iam ego dixi ordinem eſſe à notis ſecundum naturam, & ſecundum cognitionem noſtram diſtinctam, Ariſtoteles autem apertè dicit auſpicandum eſſe à notis ſecundum cognitionem confuſam, ergo loquitur de via, proinde ego mihi contradico dum aſſero ordinem eſſe à notis ſecundum cognitionem diſtinctam, & Ariſtotelem ibi loqui de ordine; alia quoque Ariſtotelis uerba cõſiderat, quæ mox à nobis diligenter expendentur: & quoniam ego ad probandum quòd ibi de ordine ſermo fiat, hoc argumento uſus ſum, quòd Ariſtoteles iam in capite tertio de methodo loquutus erat quare non poteſt iterum in cap. 4. agere de methodo, aduerſarius prius argumentum hoc contra me retorquet, deinde ſoluit: retorquet hunc in modum, Iam Ariſtoteles prius cœperar uti ordine reſolutiuo, exordiens in primo cap. à fęlicitate, quę eſt finis omnium agendorũ, ergo non debebar amplius dubitare vtro ordine utendum ſit, quum iam ſeruandum ſibi ſumpſiſſet ordinem reſolutiuum. Soluit autem argumentum, dicens Ariſtotelem in cap. 3. non dixiſſe nullis ſe prorſus uſurum demonſtrationibus, ſed non exactis, quales ſunt demõſtrationes mathematicę; ideo in 4. cap. id magis confirmans inquit eſſe progrediendùm à notis nobis, & ita vtendum eſſe leuibus, & non exactis demonſtrationibus. poſtèa ego adduxi multa Ariſtotelis loca, in quibus ſpreto naturę ordine ſeruat ordinẽ cognitionis noſtrę, ut in lib. categoriarum præponit relationem qualitati, & in ſecundo de anima præponit uiſum tactui, quum tamen & qualitas relatione ſit natura prior, & tactus uiſu: ſic etiam prius de animalibus agit, quàm de plantis, licèt plantę ſecundum ordinem naturæ præcedere debuiſſent: prius etiam de homine dicendum proponit, quàm de ceteris animalibus in primo lib. de hiſt. anim. cap. 6. & in ſecundo de part. an. cap. x. Ad hæc omnia reſpondet, id factum eſſe per accidens, ubi enim ordo non eſt neceſſarius, non ſeruatur quandoq; ordo naturæ, quia aliqua offertur occaſio, ob quam non eſt neceſſe ordinem illum ſeruare: & ea dicitur accidentalis quædam ipſius ordinis prætermiſſio; quemadmodum in ſenſibus, in quibus nullus eſt neceſſarius ordo, potuit Ariſtoteles neglecto ordine naturæ incipere à uiſu: imo addit dici etiam poſſe quòd Ariſtoteles ſeruat in ſenſibus ordinem naturæ quum ſeruet ordinem perfectionis, qui non minus dicitur ordo naturæ, quàm ordo originis. ob id inquit ita ſeruaſſe ordinem naturę Ariſtotelem incipientem à uiſu, deſinentem in tactu, ut Platonem in Timęo, & Auicennam in ſexto naturalium incipientes à tactu, & deſinentes in uiſu, quanuis nõ ſit idem ordo naturæ.

4. Argumentum

Reſpõſio.

Vſus ſum præterea tali ratione, Si ordo doctrinæ ſumeretur neceſſariò à natura rerũ, dubii ſemper eſſemus undenam auſpicari deberemus, duplex enim eſt ordo naturæ, unus perfectionis, ſeu intentionis, alter generationis, ſeu originis, qui etiam contrarii inter ſe ſunt, quare ſi ſtatueremus ſeruandum ſemper eſſe ordinem perfectionis, ſolus daretur ordo reſolutiuus, qui à compoſitis ad ſimplicia progreditur; ſi uerò ordinem generationis, ſolus daretur ordo compoſitiuus, qui eſt à ſimplicibus: quòd ſi uterque ſeruari ordo poſſet, ſequeretur incertum, atque indefinitum eſſe ordinem doctrinæ, quum nulla appareat ratio cur unum potius quam alterum ſeruare debeamus; itaque tradenda omnino eſt regula, qua ſtatuatur uno potius quam altero eſſe utendum; hæc autem non poteſt aliunde ſumi quàm à noſtra cognitione, hoc argumentum ipſe prius contra me duobus modis retorquet; Primò ſic, Nota nobis duplicia ſunt, uel enim diſtinctè, vel confuſè, & quandoque procedimus à notis nobis confuſè, ut quando à phyſicis progredimur ad metaphyſica; quandoq; à notis nobis diſtinctè, vt quando in ſcientia naturali auſpicamur à principiis: ergo dicendo ordinem ſumi à noſtra cognitione, incertum ſimiliter ordinem facimus, quia æquè poſſumus ordiri à notioribus natura, atq; à notioribus nobis, quod etiam ego negare non poſſum, quum aſſeram Ariſtotelem in cap. 4. primi libri ethic. de ordine loqui, quando dicit eſſe progrediendum à notioribus nobis prout notiora nobis opponuntur notioribus natura. Alio modo idem argumentum ita retorquet, Si duo offerantur ęquè ignota, nulla dabitur regula, ob quam alterum præferre alteri debeamus, dum à ſola noſtra cognitione rationem ordinandi ſumimus; quare tunc cogimur ad naturę ordinem confugere. ſoluit autem argumentum, concedens priora natura duplicia eſſe, & vtrunque ordinem ſeruari poſſe; quum enim natura & componat progrediens à ſimplicibus ad compoſita, & reſoluat progrediens à compoſitis ad ſimplicia, nos pro uariis inſtitutis noſtris & opportunitatibus modò uolumus imitari naturam generantem, & ita vti ordine compoſitiuo, modò naturam reſoluẽtem, & uti ordine reſolutiuo, eo enim ordine utimur,

Poſtremum argumentum.

Prior retorſio argumenti.

Poſterior retorſio.

Reſponſio.

ne utimur, qui nostro instituto, & rei, de qua sermo est, accommodatior esse uideatur.

CAPVT QVINTVM.

In quo fundamenta quædam ab authore iaciuntur.

VT & contraria argumenta soluere, & nostra tueri facilius possimus, quædam præmittenda sunt, non quidem noua, sed ex libris nostris logicis repetita, nam quæ ibi dicta à nobis sunt, ad sententiam nostram tuendam optimè sufficiunt. *Primum fundamentum.* Primùm quidem annotandum est illud, quod in cap. 9. primi libri de methodis diximus, quòd cognitionem facere siue confusam siue distinctam, est proprium methodi, nec competit ordini, sola enim methodus facit ex notis cognitionem ignoti, ordo verò nullam cognitionem parit, sed solùm facit vt ea, quę addiscimus, melius, vel facilius addiscamus. hac sola ratione ad cognitionem ordo confert: ideo falsò mihi attribui uidetur quòd dixerim ordinem sumi à nostra cognitione distincta, methodum verò à cognitione nostra confusa; nam id quidem de ordine diximus, sed hoc de methodo nunquam; quin potius apertissimè declarauimus methodum dirigi ad vtranque nostram cognitionem, immo magis ad distinctam, quàm ad confusam, si quidem demonstratio à priori est præstantior demonstratione à posteriori, & eius scopus ac finis; de ordine autem quòd solam respiciat cognitionem nostram distinctam, aduersarius hoc quoque nititur impugnare, sed de hoc postea loquemur. *2. fundamentum.* Id pręterea notandum est, quod in eodem loco expressimus, quòd quando dicimus ordinem respicere nostram cognitionem distinctam, nihil aliud intelligimus per distinctam cognitionem, quàm perfectam in eo genere, ordo enim nos iuuat ad cognitionem assequendam non quidem absolutè perfectam, & quantum de re proposita haberi potest, sed pro uiribus & pro conditione illius disciplinæ. *3. fundamentum. Tria genera eorum, quæ ordinantur.* Pręterea in eodem loco diximus quòd quandoque aliquod necessarium est ad aliud perfectè cognoscendum quantum in illa disciplina cognosci potest, quoniam sine illius cognitione hoc nunquam perfectè cognosceretur, ob id necessarium omnino est illud huic in doctrina anteponere, & dicitur is ordo seruari propter meliorem cognitionem, vt quando prius agitur de elementis, quàm de mistis, quia non possunt mista bene cognosci elementis ignoratis; quandoque autem non est necessarium illud cognoscere pro huius cognitione, sed est tamen utile, quia sic facilior fit doctrina, quę alioqui difficilior esset; ob id illud huic anteponere debemus, & hoc in tractatione de sensibus notare possumus; nam Aristoteles poterat exordiri à tactu, nec vlla necessitate à uisu auspicari coactus est; docuisset enim etiã hoc modo ea, quæ de sensibus docuit, sed multò difficilius; vt igitur doctrina facilior redderetur, constituit à visu auspicari ob eam rationem, quam nos in cap. 7. eius primi libri tetigimus; patet enim Aristotelem in cap. de tactu multa de eo sensu declarare per ea, quę antea de visu dixerat. Demum quandoque contingit ut neque melioris, neque facilioris doctrinæ ratio postulet ut hoc illi anteponamus, dantur enim quædam, quæ inuicem ita se se habent, ut nullum eorum sit, quod magis ad aliorum notitiam conducat, quàm illa ad ipsum, & tunc quùm nulla à cognitione sumpta ratio locum habeat, in arbitrio scribentis est, quodcunque uoluerit, anteponere, licèt hoc rarò admodum eueniat, & solùm in aliqua disciplinę particula, nunquam in disciplina tota, ita ut dum totam disciplinam respicimus, ea semper dicatur disposita secundum ordinem melioris & facilioris cognitionis; quemadmodum etiam in postremo eius primi libri cap. dicebamus. Euenire autem hoc potest inter species aliquas eiusdem generis æquè incognitas, cuiusmodi sunt equus, & asinus, quare in arbitrio auctoris positum est ab vtralibet exordiri; potest enim tunc seruare ordinem perfectionis, & incipere à nobiliore; potest etiam naturam generantem imitari progrediendo ab ignobiliore, ut quum animal, & planta sint species æquales uiuentis corporis, si statueremus neutram conferre ad cognitionem alterius, posset auctor seruare ordinem perfectionis, & auspicari ab animali, posset etiam incipere à stirpe, quæ imperfectior est, & naturam habet simpliciorem, ut imitaretur naturam generantem, & utroque modo diceretur naturæ ordinem seruare, sed non ordinem cognitionis; id tamen animaduertendum est quòd secundum opinionem nostram cognitionis ordo inuariabilis est, quando enim adest ratio ordinandi sumpta à nostra cognitione, non est alius ordo seruandus, quia si alius seruetur, non est rectus ordo: quòd si quandoque non seruatur, id fit quia nullus adest, qui seruari possit, non quia adsit, & ab auctore negligatur, hoc enim ab aduersario nobis obiici nunquam potest: nos tamen ei obiicimus, quòd quandoque adest inter aliqua ordo naturæ,

qui ta-

qui tamen negligitur propter ordinem melioris cognitionis, hoc autem quando eueniat,& quomodo sese habeat declarandum est, eoq; diligentius, quò à nemine hactenus declaratum uel tactum esse comperitur. Iam diximus aliquam esse aliquorum ordinationem necessariam ad perfectam scientiam adipiscendam, aliquorum autem non necessariam, sed vtilem ad eam facilius acquirendã; aliquorum demum nec necessariam, nec vtilem, sed arbitrariam, quum nullus in eis notari possit ordo cognitionis uel melioris uel facilioris. in hoc igitur tertio genere certum est non contingere vt propter nostram cognitionem ordo naturæ negligatur; si quidem nullus ibi adest ordo cognitionis, qui dicatur pręferri ordini naturæ; sed neq; in primo genere, nam in eo necessarium omnino est ordinem naturæ seruare, non quidem quia sit ordo naturę, sed quia idem est etiam ordo melioris cognitionis; quoniam in iis rebus non possunt hi duo ordines esse disiuncti: quocirca simul seruatur & naturæ & cognitionis ordo, seruatur tamen vt ordo melioris cognitionis, non ut ordo naturę. Hoc autem euenit quando ea, quæ disponenda sunt, einsmodi sint ut unum sit causa alterius; causa enim tum natura, tum cognitione prior est effectu, necessarium igitur est causam effectui anteponere,& ita imitari naturam componentem, non tamen quia is sit ordo naturæ, sed quia fieri non potest vt effectum perfectè noscamus ignoratis causis, dum modo tales causæ sint, quę sub propositæ disciplinæ considerationem cadant; quia, nisi sint eiusmodi, poterit effectus perfectè in eo genere cognosci absq; illarum causarum cognitione. Reliquum est igitur ut in secundo tantùm genere eueniat vt ordo naturæ spernatur ob nostram faciliorem cognitionem, hoc autem facilè intelliget quisquis fateatur dari aliqua aliquibus natura priora, quæ tamen eorum causæ non sunt; quod fateri nos & Aristotelis authoritas, & res ipsa cogit; Aristoteles enim in 2. cap. primi lib. post. analyt. conditiones principiorum demonstrationis enumerans, inquit principia & priora esse debere & causas; nouit igitur dari priora, quæ non sint causæ, nam si omnia priora essent etiam causæ posteriorum, superuacuum fuisset addere, & causas; sed manifestum per se est, dari plures eiusdem rei causas, quarum una alterius causa non est, in iis tamen aliquis est naturalis ordo: dantur etiam plures effectus naturę, quorum vnus non est causa alterius, ordinem tamen inter se habent naturalem, quoniam eos natura ordine quodam producit; vt si inter se conferamus plantam,& animal, neutrum alterius causa est, sunt enim duæ ęquales eiusdem generis species, attamen aliqua ratione dicitur planta natura prior animali, quoniam simplicior,& imperfectior est; & animal omnes habet animæ facultates, quas habet planta,& alias præterea: natura autem ab imperfectioribus ad perfectiora progredi solet.

Nota in quib' ordo naturæ negligatur pp nostrã cognitionẽ.

Sed in his illud est maximè annotatione dignum, quòd quum duo ab Aristotele statuãtur ordines naturæ, quos sæpe aduersarius nominat, vnus generationis, alter intentionis, in his tamen rebus solus locum habet ordo generationis, nam dicere quidem possumus stirpes esse natura priores animalibus, nempe ordine generationis naturæ, non tamen dicere possumus animalia esse priora stirpibus ordine intentionis naturæ; non est .n. in rerum natura planta propter animal, licèt ad animalium vitam conseruandam conducat; sed est species corporis naturalis per se conferens ad perfectionem vniuersi, & per se digna cognitu etiam si ad animalium vitam nihil conferret: possumus igitur dicere plantam natura priorem animali, non tamen animal natura prius planta, licèt perfectione sit prius: idem dicendum est de homine & aliis animalibus; idem de quinque sensibus, tanquam facultatibus eiusdem animæ inter se collatis, nullus enim est aliorum causa, tamen tactus est natura prior ceteris, & post tactum gustus, quia nequeunt alii absq; his existere; nec propterea uisus & auditus dicuntur altero modo illis natura priores, nempe secundum ordinem intentionis naturæ, vt aduersarius fingit, non enim dedit natura animalibus tactum & gustum propter visum & auditum; qui sint scopus ac finis illorum, quum tactus sit animali necessarius vt sit animal, auditus autem,& uisus non sint necessarii, sed solùm conferant ad bene esse; si quidem potest esse animal, & diu viuere etiam sine his: Visum igitur appellare primum ordine intentionis naturæ uanum est, quanuis primus uocari possit ordine nobilitatis ac perfectionis; ex eo enim quòd aliquid sit primum nobilitate, non infertur quòd sit natura primum, nisi etiam sit primum in intentione naturę: ob id animaduertendum est vt sano modo intelligamus id, quod ab Aristotele dicitur de duplici naturæ ordine, generationis, & intentionis, videlicet primũ generatione esse ultimum intentione, & primum intentione esse vltimum generatione; hoc enim in his tantùm locum habet, quæ se habent inuicem vt causæ,& effectus, vt elementa,

Duo naturæ ordines non semper simul sũt in eisdẽ.

lementa, partes homogeneæ, partes heterogeneę, animal totum; in reliquis autem potest quidem notari ordo ille naturę, qui generationis ordo dicitur, seu ordo similis ordini generationis; at non alter, qui intentionis ordo appellatur. In his igitur eum, quem habent, naturę ordinem sperni quandoque dicimus propter nostram faciliorem cognitionem; quanvis enim ordine naturæ stirpes sint animalibus priores, tamen, quia notiora sunt animalia, & ad stirpium cognitionem conferunt, voluit Aristoteles prius de animalibus, quàm de stirpibus agere. hac eadē ratione priora sunt bruta homine Arist. tamen modò bruta homini, modò hominem brutis in doctrina antepofuit, prout ratio facilioris doctrinæ pro variis occasionibus postulauit. Sic etiam prior natura est tactus visu, tamen Aristoteles visum tactui antepofuit, quanuis nulla ratione natura priorem tactu. In scientiis igitur contemplatiuis, de quibus hæc omnia diximus, manifestum est sperni quandoque ordinem naturæ propter ordinem cognitionis, ita tamen vt nullum propterea afferatur impedimentum nostræ cognitioni distinctæ, nam vbi à causis ad effecta procedentes seruamus necessariò ordinē naturæ, certum est eum esse ordinem distinctæ cognitionis; in aliis verò, in quibus ordo naturæ spernitur, non ob id cognitio acquiritur confusa, sed similiter distincta; nam etsi stirpes sunt natura priores animalibus, non ob id sunt causæ animalium, ideo & distinctè cognosci possunt stirpes ignoratis animalibus, & distinctè animalia ignoratis plantis, facilioris tamen doctrinæ gratia animalia anteponuntur, & ita sperni dicitur ordo naturę, nec per hoc stat quin cognitionem adipiscamur distinctam; nam, quæso, in quonam consistit distincta & perfecta animaliū notitia? certè in his duobus, in cognitione essentiæ ipsorum animalium, & in scientia accidentium propriorum per suas causas; at hæc cognoscere optimè possumus etiam stirpibus ignoratis; spernitur itaque ordo naturæ, & solus seruatur ordo facilioris doctrinę; cognitio tamen fit distincta quantum in eo genere fieri potest. Sed quum hęc in solo ordine compositiuo, proinde in scientiis tantùm contemplatiuis locum habere uideantur, si in artibus quoque, & aliis, quæ ordine resolutiuo traduntur, hoc idem ostenderimus, clarum in omni ordine erit quòd quanuis quandoque ordo naturæ non seruetur, non propterea distincta nostra cognitio labefactatur. Diximus aliàs quęnam sit operatricium disciplinarum natura, cognitionem enim non absolutè quærunt, sed directam ad operationem, itaque in his non absolutè perfecta cognitio quęritur, sed perfecta solum in genere, erit autem in suo genere perfecta, quando is, qui eam est adeptus, quantum esse potest idoneus fuerit ad optimè operandum, ut in arte medica neq; humani corporis, neque vllius alterius rei absolutè perfecta cognitio quæritur, sed quæ idoneum medicum reddat ad omnes humani corporis labes curandas, quę arte medica curari aptæ sint: non est igitur considerandum in huiusmodi disciplinis an cognitio acquiratur procedendo à causis ad effecta secundum ordinem naturæ rerum, an è contrario, sed qualiscunq; sit, dicitur perfecta & distincta cognitio, si plenè innotuerint nobis principia, per quę operationem aggredi apti simus; cetera enim progressus ordinis resolutiui à notione finis ad inuenienda principia est à posteriori ad prius, ut in libro. 3. de method. cap. 20. demonstrauimus: cognitionem tamen distinctam, hoc est in suo genere perfectam tradit; Quanuis igitur ille sit ordo contrarius ordini naturæ rerum, per hoc tamen non stat quin cognitionem tradat distinctam eo modo, quem expofuimus: quòd autem sit contrarius ordini rerum, patet, nam ordo illarum rerum naturalis ille est, qui in operatione seruatur, à remediis ad sanitatem, à causis ad effecta; ars enim in hoc naturam imitatur, ideoq; processus compositiuus artis operantis dicitur ordo naturę, quia res illæ ut ab arte producuntur, eum inter se ordinem habent; in arte autem docente contrarius ordo seruatur propter nostram cognitionem, quę requirit ut à notione finis ad inuenienda principia procedamus; quare in ordine quoque resolutiuo distincta in suo genere cognitio quæritur, licèt ordo naturę non seruetur.

In scientiis pōt haberi distincta cognitio etiam natura ordine non seruato.

Quo in artibus perfecta dicatur haberi cognitio nō seruato naturali ordine.

CAPVT SEXTVM.

Impugnatio solutionum aduersarij.

HIS ita constitutis venio ad argumentorum meorum defensionem, quæ ille soluere nixus est. Primum argumentum meum sumptum erat ex primo contextu primi libri phys. sed quoniam aduersarius in eo soluendo etiam contra me argumentatur, nos vt distinctè procedamus, solutionem eius ab argumentatione seiungemus, solutio in hoc tantum constituta est, quòd Aristoteles dicens de primis principiis esse agendum, quoniam ex eorum notitia co-

Defensio primi argumenti sumpti ex initio primi phys.

gnitio aliorum pendet, non primariam, sed secundariam eius ordinis rationem adducit: quę responsio satis ipsa per se suam absurditatem patefacit; quoniam Aristoteles ubique solet causam primam quęsitorum afferre, quum hæc sola declaret propter quid, ut in post.analyt. uidere est, & ut nos tùm in illorum commentariis, tùm in operibus logicis passim demonstrauimus. Quoniam ergo negari non potest, consilium Aristotelis esse in primis illis uerbis primi phys. non solùm dicere se uelle à primis principiis auspicari, sed etiam dicere propter quid uelit, certè non idoneā causam adduceret, si secundaria ea causa esset, etenim non declararet propter quid sit ordiendum à primis principiis. sed quòd illa sit causa prima & præcipua eius ordinis nos demonstrare facilè possumus, quanquam hac de re plura iam diximus in primo lib. de methodis, præsertim cap.6. quemadmodum enim in secundo lib. post. dicebat Aristoteles deambulationem à cœna esse causam effectricem sanitatis, contra verò sanitatem esse causam finalem deambulationis, ita in præsentia dicendum est, causa cur à primis principiis ordientes cognitionem aliorũ adipiscamur, est quia sunt prima secundum naturam, & causæ reliquorum; Quum enim cetera ab his pendeant quatenus sunt, pendẽt etiam quatenus cognoscenda sunt; & dum hoc dicimus, causam effectricem significamus: sed tamen è conuerso illa cognitionis adeptio est causa finalis cur à primis principiis auspicari uelimus; si quis.n.quærat cur à primis principiis ordiamur rerum naturaliũ tractationem, nulla certè alia finalis causa reddi potest, nisi ea, quam reddit ibi Aristoteles, scilicet, quia sic perfectam rerum naturalium cognitionem, quam quærimus, assequemur, si quidem ex primorum cognitione cognitio aliorum pendet: Dicere autem causam huius finalem esse ut naturam imitemur, ita uanũ est, vt ne ille quidem, qui hoc enuntiet, id credere posse uideatur, nisi etiam credat scopum & finem omnium disciplinarum esse non cognitionem rerum, sed imitationem naturę, quod si dicat, neq; est quòd inuidere ei dogma hoc, neque quòd confutare debeamus. Quoniam igitur Aristoteles ibi non effectricem causam scientiæ afferre vult, sed causam finalem cur à primis auspicari uelit, & nos similiter de finali tantùm causa ordinis in præsẽtia loquimur ut in illo primo lib. de meth. uidere est, certum est causam primam, non secundariam ab Aristotele eo in loco afferri. Duo etiam illa aduersarii argumenta friuola sunt, Cur enim Aristoteles

Solutio duorũ argumẽtorũ aduersarii.

prius de nutriente anima, quàm de aliis agendum proponat, nullam causam ex meliore vel faciliore nostra cognitione sumptam reddere poterat, ideo seruare uoluit ordinem naturæ: immo dicere possumus, rationem ab Aristotele ibi allatam, non esse causam finalem ordinis seruati in partibus animæ, sed potius effectricem, quum cesset ibi causa finalis, quia fine suo potiri poterat, nempe perfectà partium animæ cognitione & præponendo nutrientem sentienti, & sentientem nutrienti. Quod verò de gustu & olfactu dicit, falsum est, vt nos postea demonstrabimus. nam luce clarius ostendemus olfactum ibi esse nobis notiorem gustu, proinde Aristotelem progredi à notioribus nobis. Ad alterum argumentum negamus Aristotelem ibi afferre causam secundariam, iam enim probauimus eam esse primariam. Ad secundum argumentũ meũ sumptum ex primis verbis quinti metaph. respondebat uir ille clarissimus Aristotelem ibi de uia doctrinæ, non de ordine loqui, quæ solutio potest quidem fortasse alicui satisfacere, qui superficiẽ tantum uerborum Aristotelis attingere, non eorum uim intimam penetrare solitus sit; At si uerborum sensum diligenter expendamus, absona omnino est rationi & ab ipsismet Aristotelis uerbis explosa, quod ostendo perpendens tùm dictionem illam, Principium, tùm etiam illã, Facilius, vtraque enim de ordine propriè dicitur, de methodo autem nullo modo: nã uox illa, Initium, de doctrina non rectè dicitur, nisi ubi multa sunt, quæ tractantur, ab uno .n. aliquo sumitur tractationis initium, deinde ad alia ordinatim transitus fit: eadẽ prorsus est uis huius uerbi, Incipere, ut in primo lib. de meth. cap.6. notauimus, deinde fusius cap.7. declarauimus. In methodo autem de una tantùm re, quæ quęritur, agi propriè dicimus, non de medio, ex quo quæritur, neque de subiecto, in quo: hæc enim utraque iam præcognita supponuntur, nec tractari tunc dicuntur; si quidem tractari in disciplinis ea dicimus, quæ ut ignota quæruntur; Nam si de luna demonstretur eclipsis per terræ interpositionem, solius eclipsis ea demonstratio esse dicitur, de sola eclipsi ibi agitur, ob id non licet ibi dicere quodnam sit doctrinæ initium, neque à qua re demonstrator incipiat; Verba q̃dẽ si respiciamꝰ, dicere possumꝰ, initiũ quãdoq; sumi a ꝓpositione maiore, q̃doq̃ etiã à minore; sed dũ res spectamus, incongrua loquutio est, si dicamus initium sumi à medio, uel à subiecto; sed propriè dicimus fieri syllogisticum progressum à medio ad q̃sitũ in eodẽ subiecto. in ordine autem

Defensio secundi argumenti sumpti ex initio quinti metaphy.

Declaratio capitis quinti metaph.

multa diſponimus, de quibus omnibus, ac ſeparatim de ſingulis tractatio fieri dicitur, ideo ab eorum aliquo ſumitur doctrinæ initium. Quando igitur Ariſtoteles dicit principium doctrinæ, de ordine loquitur, non de methodo, niſi ualde ineptè, & incongruè loquatur. Hoc idem adhuc efficacius declarant verba illa, Facilius addiſcere, nam comparatiuum ſupponit primitiuum utrique comparato competere, ſi comparatio debeat eſſe cõueniens; ſin minus, abſurda eſt loquutio; ut ſi quis diceret niuem eſſe albiorem æthiope, qualem loquutionem Ariſtoteli attribuere nefas eſt; At ſi dicat, niuem albiorem pariete, rectè loquitur, dum modo paries quoque ſit albus. quum igitur Ariſtoteles dicat initium doctrinæ quandoque eſſe vnde quis facilius addiſcat, ſtatuamus eum de methodo loqui, ſintq́; in ſyllogiſmo propoſitiones A, & concluſio, B. & quoniam methodus ſemper, ac neceſſariò eſt à noto ad ignotum, oportet notum eſſe A, ignotum autem B. erit ergo verborum Ariſtotelis hic ſenſus; facilius diſcimus ab A ad B progredientes, quàm à B ad A; neceſſe eſt autem ut utroque modo diſcamus, ſi comparatiua loquutio congrua eſſe debeat; igitur indicat Ariſtoteles etiam à B ad A progredientem diſcere, ſed minus facilè; hoc tamen falſum omnino eſt, quoniã ab ignoto ad notum procedentes nihil penitus diſcimus: quum igitur Ariſtoteles dicat, unde facilius addiſcamus, ſi de methodo loquatur, non modò incongrua, ſed falſa eſt loquutio: at de ordine congrua & uerisſima. Nam de animalibus, ac de ſtirpibus acturi docere poſſumus tum ab animalibus incipiendo, tum etiam à plantis, facilius tamen ſi ab animalibus ordiamur, quoniam illa, quæ de animalibus dicuntur, plantarum doctrinam faciliorem reddunt. Sed res clarisſima eſt legentibus ea, quæ ab Ariſtotele poſtea dicuntur in eodem capite, nam haud multò poſt inter alias ſignificationes principii, q̃ ibi enumerantur, ponit Ariſt. principium methodi his uerbis: [Præterea vnde cognoſcibilis res eſt primùm, hoc quoque rei principium dicitur, ut demonſtrationum ſuppoſitiones:] quæ verba ego aliàs conſiderare neglexi, quum fieri poſſe non crederem ut aliquis unquàm aſſereret Ariſtotelem in eius capitis initio de uia doctrinę, non de ordine loqui; attamen quum iam ſit inuentus qui id aſſeruerit, fateatur etiam oportet Ariſtotelem in eodem capite bis principium methodi numerare, tanquam aliam & aliam acceptionem principi, quum tamen eadem ſit ſecundum aduerſarium. Sed mihi uidetur rem hanc omni carere difficultate; patet .n. Ariſt. in eius capitis initio loqui de principio ordinis doctrinæ, poſtea uerò in his aliis uerbis de principio methodi; quis .n. nomẽ principii acceptũ ꝓ eo, à quo aliquis incipiat, nõ cõueniat methodo, ut antea diximus, conuenit tamen acceptum pro cauſa, nam propoſitiones ſunt cauſæ concluſionis; ſignificat etiam Ariſtoteles ueram differentiam, qua methodus ab ordine diſcrepat; nam proprium methodi eſt notificare, & ex noto ducere in cognitionem ignoti, ordo autem non notificat, ſed ſolùm facit ut facilius addiſcamus; nec mirum, ſi aſſerat Ariſtoteles ordinem doctrinæ poſtulare ut à facilioribus cognitu procedamus, hæc enim omnium probatisſimorum authorum ſententia fuit, Plato in 2. lib. de rep. de hominis iuſtitia loquuturus proponit ſe prius de vniuerſæ ciuitatis iuſtitia dicturum, quoniam (inquit) maior maioris ſubiecti iuſtitia eſt, quàm minoris, proinde cognitu facilior; & exemplis declarat eſſe ſemper à facilioribus inchoandum, ut facilius poſtea difficiliorum notitiam conſequamur; eaq́; Platonis verba citantur, approbanturq́; à Galeno in 9. lib. de Hippocr. Ac Platonis decr. cap. 2. poſtquam in primo cap. dixerat Hippocratis quoque ſententiam fuiſſe, quòd à facillimis cognitu ſit ſemper ordiendum; & loquitur manifeſtè de ordine doctrinæ, non de uia. Hoc idem legimus apud Auic. in procemio libri ſui de anima, qui ſextus naturalium nuncupatur, quum enim de materia, & de forma animalium agendum eſſet, & animalium partes ſint materia, anima uerò forma, ipſe ſtatuit agendum prius eſſe de anima, quàm de partibus, nullamq́; aliam huius ordinis rationem adducit, quàm quòd putat ſic faciliorem doctrinam fore, quoniam magis confert cognitio animæ ad cognitionem corporis, quàm e conuerſo, & inquit ſe hoc dicere excuſationis gratia, reſpiciens fortaſſe Ariſt. qui hac in re contrario ordine uti maluit prius agens de partibus animalium, quàm de anima, nec alia ipſe quoq́ ratione ductus, quàm doctrinę facilitate, quũ .n. nec materia ſit cauſa formę, nec forma materiæ, ſed ambæ ſint cauſæ cõpoſiti, null⁹ inter eas eſt neceſſari⁹ doctrinæ ordo, ſed ꝓ uariis diuerſorũ philoſophãtiũ ſcopis, & ſẽtẽtiis, & theorematib⁹ fieri põt ut duo cõtrarii ordines à duob⁹ authorib⁹ in iiſdem reb. ſeruati, ſimiliter ſint ordines facilioris doctrinæ; ut apud Auic. facilior ſit doctrina incipiẽdo ab aĩa, apud Ariſtotelẽ autẽ facilior incipiẽdo à materia aĩaliũ, ꝙ ipſe quoq; ſignificauit in procemio primi libri de anima, dũ magna cum efficacitate difficultatem tractationis de

Platonis authoritas.

Galenus.

Auicennas.

tionis de

tionis de anima declarauit; partes nanq; animalium, quum corporeæ & sensiles sint, uidentur facilè ex anatome cognosci posse; unde etiam facilè ad cognitionem operationũ ac munerum singularum duci possumus ꝙ ideo fortasse Auicenna deceptus est, putans faciliorem doctrinam esse ordiendo ab aĩa, & ita cognitu difficiliorem scientiã de aĩalibus tradidit; fortasse ẽt usus est ipse quoq; ordine facilioris doctrinę pro theorematum ac tractationum diuersitate, ut prædiximus. Hæc tamen in iisdẽ rebus disponendis apud diuersos scriptores uarietas non potest in tota disciplinæ traditione contingere, sed solũ in parte, nã si naturalem sciam & ab Arist. & ab Auic. & à Platone in Timæo scriptam consideremus, eundem ubiq; ordinem hẽt, nẽpe compositiuum, licèt in aliqua parte res aliquæ propter opinionum diuersitatem uariis modis dispositæ esse comperiantur. Patet igitur Arist. in memorato loco de ordine loqui: ꝙ autem in 2. contextu primi lib. phys. & in cont. 10. septimi metaph. de methodo dicat ꝙ sit à notioribus nobis, id nobis non officit, quum ibi manifestum sit eum loqui de instrumento notificante; sed non propterea sequitur ꝙ semper loquatur de methodo, quando noĩat progressum à notiorib. nobis: potest.n. alibi hoc dicere de ordine, quũ is quoq; sit à notioribus; quare argumentum friuolum est.

Defensio tertii argumenti sũpti ex cap. 4. primi libri ethi.

Ad tertium argumentum meũ sumptum ex, 4. cap. primi lib. Eth. plurima ab aduersario dicuntur, quę me ad eius loci explanationem scribendã omnino cogunt, nã ipse & aduersus me torquere, & soluere argumentum nititur, & multifariam etiam cõtra me argumentatur; quamobrem me in huius argumenti mei defensione tùm soluentis, tùm etiam argumentantis locum tenere necesse est. Primùm quidem ostendo non posse contra me argumentum retorqueri, sed contra eius sententiam esse ualidissimum; nam Aristoteles in cap. 1. & 2. eius libri iam initium dederat ordini resolutiuo, incipiens ab ultimo omnium agendorum fine, & eum dari statuens: deinde antequàm ulterius progrederetur, considerauit in 3. cap. qualis methodus, & qualis auditor esse debeat; postea in 4. cap. resumit considerandũ finem, & cognoscendum quid sit; & in primis eius nomen, ac nominalem quandam descriptionem, in qua consentire omnes uidentur, in medium adducit, dicens hunc finem esse fœlicitatem, eamq; nil aliud ab omnibus existimari, quàm bene uiuere, ac bene agere, licèt de intima eius definitione plures dissentiant, quorum opiniones expendendas, atque inter se conferendas proponit, sed antequàm hoc examen aggrediatur, digressionem quandam facit de ordine, de qua nobis in præsentia disceptatio proposita est, nam postea statim in quinti cap. initio fatetur se à proposito digressum esse, & ad sermonem de fine reuertitur. huius igitur digressionis occasionem si consideremus, eam optimam fuisse uidebimus dubitandi de ordine, sed nullam de methodo; quum enim iam ordini resolutiuo initium dedisset, statuens dari finem omnium agendorum, & nomen eius, nominisq; declarationem proposuisset, statim animaduertit dubitare de hoc ordine quempiam potuisse, & existimare seruandum potius esse ordinem naturæ rerum, & à primis potius principiis esse ordiendum, quàm ab ultimo fine; quamobrem ante quàm ulterius progrederetur, uoluit dubium hoc de medio tollere, & huius ordinis à se iam cæpti rationem adducere; & ipsius uerba sensum talem significare uidentur. Ceterum dubitare de hoc nostro ordine aliquis posset, idq; non iniuria, nam Plato quoq; de ordine in disciplinis seruando dubitabat, an a principiis, an ad principia progrediendum sit: sed ut dubitationem soluamus, dicendum est id solùm esse attendendum, ut a notioribus incipiamus: & quia notiora duplicia sunt, alia nanq; natura notiora dicuntur, alia uerò nobis, non est credendum incipiendum semper esse a notioribus natura, seruandumq; necessariò esse naturæ ordinem, sed auspicandum semper est a notioribus nobis, ẽt si ea non sint notiora natura. ob id nota nobis non uidentur ibi esse intelligenda ea, quæ sunt opposita notis natura, sed cõiter, & indistinctè ea, q̃ sint notiora nobis, siue eadem sint & naturæ nota, siue nó sint; nisi dicam' nota nobis sumi ut distincta ab illis notis naturæ, q̃ nobis sint ignota, ab his.n. non est ordiendum. Ita igitur dubiũ de ordine optimè tollitur, nam incœptũ quidem est a fœlicitate, quæ secundum naturam ultima est, uidentur.n. prima in hoc genere principia esse leges, quæ sunt causæ bonarum operationũ, & hæ rursus per assuetudinẽ sunt causæ acquirendi habitus uirtutum, qui tandẽ sunt causæ actionũ cõsequẽtiũ, in quib. cõstituta fœlicitas est; hæc igitur secũdũ ipsũ rerũ ordinẽ postrema oĩum est, tñ ab hac est exordiẽdũ, quia nobis est notior, sed qũo notior? in hoc tm̃ sensu notior, ꝙ ad reliquorũ cognitionem necessaria est eius cognitio, nisi.n. prænoscatur finis, nulla eorũ, q̃ ad finẽ ducunt haberi potest; pendet enim prĩcipiorũ seu mediorũ cognitio a cognitione finis, sed nõ cognitio finis ab illorum cognitione

eaq; dicitur distincta,&in eo genere perfecta cognitio,ut ante declarauimus, etsi ordiné naturæ non seruat. itaq; tantùm abest ut argumentum meũ possit contra me retorqueri,ut potius hac ipsa ratione,ꝙ Arist.iam initium dederat ordini resolutiuo, ostendatur ipsum de solo ordine in ea parte loqui, quia continuatio ac series uerborum hoc apertè demonstrat,verba quoq; hoc idem testantur, nam inquit Arist. esse incipiendum à notis, nos aũt iam diximus uerbũ,Incipere, soli ordini conuenire,non methodo.Considerandũ ꝑterea est id,qđ Arist.dicit, Platoné de hoc rectè dubitasse, quum .n. hæc uerba non de sola ciuilis disciplinæ traditione,sed de oib⁹ generaliter & absolutè proferantur, ut ꝓcedentia declarant,certè de methodo puerilis fuisset Platonis dubitatio, quũ.n.clarũ oĩbus sit utranq; methodũ dari,&modò necessariũ ēē in disciplinis altera vti,mõ reliqua,vanũ erat dubitare utra methodo in disciplinis utẽdũ sit,idcirco solutio quoq; dubii ab Arist. adducta ridicula esset,nam ipse quasi magnũ quid,ac reconditum adducit inquiens esse incipiendum à notis; at quis est, qui ignoret, omnem methodum progredi à notis ad ignota? uana igitur fuisset tùm Platonis dubitatio ab Arist. approbata,tùm ipsius Arist. solutio; non sic si de ordine loquatur,existimare .n. quispiam poterat unum quendam esse certum ordinem,qui in omni disciplina seruandus sit, eumq; semper esse deberè ordinem illum,qui in rerum generatione seruatur, & ita ordiendum semper esse à principiis;è contrario autem uidentur quandoque principia ignota proponi nec posse innotescere,nisi ex aliorum posteriorũ cognitione: ideo iurè dubitauit Plato an à principiis, an ad principia progrediendum sit; sed Aristoteles dubium soluens inquit esse semper à notis nobis auspicandum,etiam si quandoq; non sint naturæ nota,quasi dicat modò unũ ordinem,modò alterum pro occasione seruandum esse.Valer etiam plurimum ad huius sententiæ comprobationem consideratio eorum, quæ de methodo in tertio atq; in sept. cap. eius libri,&deinde in secũdo secũdi ab Arist.dicũtur;Primũ q̃dé,quia in nullo horũ locorũ de methodo statuitꝙ debeat ꝓgredi à notis,hoc.n.ita euidens est,ut nulla declaratione indiguerit; clarissimũ .n. oĩbus est quòd omnis methodus in qualibet disciplina seruatur à notis; quam progrediendi uiam iam ipse Arist.in 2.contextu primi physſ. dixerat esse nobis naturaliter insitam.Prætera si in.3.cap. statuerat qua methodo utendum sit,non poterat amplius in quarto eandem rem ut dubiam proponere, & præsertim quia si in cap.3. dixerat non esse utendum exactis demonstrationibus, sed pingui Minerua res declarandas, saltem demonstratio à priori his uerbis exclusa erat,quomodo igitur in.4. cap. dubitare potuit an utendum sit demonstratione à priori, an demõstratione a posteriori? At,inquit aduersarius, Aristoteles dicit λόγων, significat igitur methodos; nam methodus uocatur propriè ratio;ordo autem non dicitur ratio;quod quidem argumentum nullius roboris est, tùm quia falsò negatur ordinem esse rationem, quum Aristoteles.8.physſ. contextu 15. apertè dicat,omnis ordo est ratio;tùm etiam quia nomen Græcum λόγοι non solùm rationem significat,sed etiam orationem, siue sermonem,in qua significatione sumitur in illo 4. cap. non .n. significare uult Aristoteles syllogismum,siue argumentationem,sed tractationem totam de re aliqua; idq; respexisse ibi uidetur Latinus interpres uertens,disputationes,ita ut sensus uerborum Aristotelis sit, Differunt sermones dispositi ordine cõpositiuo,& dispositi ordine resolutiuo. Notat etiam aduersarius in dictis meis contradictionem,ego enim dixi ordinem respicere solam nostram distinctam cognitioné,& quãdoque non sequi ordinem naturę, quæ duo simul consistere nequeunt. Sed hoc nihil est,nam paulò ante demonstrauimus non pugnare inter se hæc duo, quia etiam naturæ ordinem non seruando,distinctam cognitionem, & in suo genere perfectam acquirere possumus.Tandem considerabat sequentia Arist. uerba,quando inquit, Bene moribus institutum esse debere eum,qui de rebus ciuilibus sit conuenienter auditurus, principium .n. est quòd res sit,idq; si constiterit, non est opus quærere cur sit; & qui eiusmodi est,is uel iam habet,uel accipere principia facilè potest; cui uerò neutrum horum adest,is audiat Hesiodum,cuius carmina ibi ab Aristotele referuntur.Hæc omnia (inquit ille) apertè conueniunt methodo,non ordini, quia recta iuuenũ educatio congruensq; assuetudo facili tantùm apprehensioni, & assensioni cõducũt.ego uerò nõ uideo cur de ordine ea oĩa dici nõ possint,ꝑsertĩ de resolutiuo,de quo peculiariter loq̃tur ibi Arist.nã si oĩs ordo est ab iis notioribus,quorũ cognitio ad reliquorũ notitiã cõducit,certè de omni ordine dicere possum⁹ ꝙ auditor debet assẽtire primis cognitionis principiis,ut ei facilior ad reliqua adit⁹ pateat,quoniã iis ignoratis alia uel nullo modo,uel nõ facilè cognosci possũt.sed de ordine disciplinæ ciuilis resolu

tiuo res

tiuo res clarissima est,ac de illo ibi Arist. loquitur,postquam.n.generaliter de omni ordine dixerat,esse semper à notis nobis incipiẽdum,colligit de ordine ciuilis disciplinę verba illa, quæ modò retulimus,quum enim à fine auspicandum esse dixisset, eumq; esse fœlicitatẽ, & considerandum proposuisset quid sit fœlicitas,opportunissimè subiungit auditorem huius facultatis debere esse moribus bene institutum, ut in definitione fœlicitatis, quæ adducenda erat,acquiesceret. Quum.n.uarię sint & contrarię de fœlicitate sententiæ, alii nanque in voluptate, alii in honore, alii in virtute ipsam collocabant, statuendum ante omnia erat in quonam humana fœlicitas constituta sit, vt ad hunc finem omnia dicenda dirigerentur, aliam enim ciuilem disciplinã Epicurus, aliam Stoici, & aliam alii scripsissent: quoniam igitur Aristoteles non exquisitè de hac re disputaturus erat,sed leuibus & communibus argumentis aliorum de fœlicitate sententias reprobaturus,suamq; sine ualida probatione propositurus,ideo iurè protestatur, auditorẽ talibus moribus esse debere, ut huic finis constitutioni assensum præbeat; quia nisi hoc faciat, nullus ei ad hanc disciplinam aditus esse potest; adde quòd magna hominum pars uel ætate, uel moribus iuuenes sunt, quibus non satis credibiles esse solent conditiones fœlicitatis ab Aristotele proponendę, sed efficacem demonstrationem exquirunt, qua ostendatur cur ita sit: at ille, qui moribus bene sit institutus, facilè assentiet; vel enim per se ipse fœlicitatem eiusmodi esse non ignorabit,vel alii persuadenti fidem adhibebit,credetq; ita rem se se habere,nec quæret cur sit. quisquis autem neque per se id noscat,neque admonẽti assentiatur, inanis prorsus est huius facultatis auditor iuxta illos Hesiodi uersus. Itaq; clarum est Aristotelem in ordinis consideratione persistere, quum in eius cap.initio inquirendam esse finis definitionem proposuisset, deinde statim in initio sequentis capitis eam indagare aggrediatur,loqui .n. de notione finis, quæ totius disciplinæ principium est,est loqui de ordine resolutiuo. Hęc igitur oĩa sententiæ nostræ apertissimè suffragantur, quum .n. tam methodus,quàm ordo sit à notiorib⁹ nobis, iure Aristoteles & in 3. cap. de methodo, & in 4. de ordine loquens eandem fermè sententiam proferre uoluit de auditoris assensu,qui & ratione methodi,& ratione ordinis necessarius est;hoc aũt apertissimè confirmant uerba Aristotelis in quinto cap.sexti libri,ubi loquens de fine scientiæ moralis,qui est principium cognitionis,dicit [Principia autem agendarum rerum sunt id,cuius gratia res aguntur, illi autem, qui aut uoluptate,aut dolore corruptus est,principium statim non apparebit,& eius causa,& ob ipsum omnia eligenda,& agenda esse,uitium enim huiusmodi est,ut principium corrumpat.] verba hæc omnia nemo,nisi expers rationis,de ordine dicta esse inficiabitur;quo circa Aristnteles dicit neminem posse huic fini,& eius definitioni assensum præbere,qui uitio sit corruptus,proinde bene moribus debere esse institutum,quod hic quoque dicit; sicuti igitur de ordine ibi loquitur,ita etiam hic. Hoc idem significant uerba Aristo. in cap.7.primi libri, quando inquit principia alia inductione, alia sensu,alia assuetudine comparari; innuit.n.principia cognitionis disciplinæ moralis acquiri assuetudine;per hãc enim fit bona morum conformatio,qua qui est præditus,assentit definitioni fœlicitatis, creditq; eam esse summum hominis bonum, sed res ita clara uidetur,ut omni difficultate careat. Ad omnia Aristotelis loca à me adducta,ubi Aristoteles uidetur naturæ ordinem spreuisse & sequutus esse ordinem facilioris cognitionis,ipse duas affert responsiones,primum inquit id fieri tarò,& per accidens,quoniam ibi nullus est necessarius ordo, quare ille ordo,qui tunc seruatur, non est absolutè rectus ordo, sed ordinis prætermissio ob aliquam occasionem,quod quidem in sensibus euenit;quoniam.n.in iis ordo non est necessarius, potuit Aristoteles incipere à uisu. Secundò dicit etiam in sensibus seruatum esse ab Aristotele ordinem naturæ, nam etiã ordo perfectionis est ordo naturę,secundum quem uisus primus est, tactus uerò postremus. Prior solutio confutatione non eget, quoniam aduersarius hæc dicens suam ipse sententiam euertit: uidendum est in primis quem ordinem dicat necessarium esse,uel nõ necessarium, duo nanque ordines nunc in cõsiderationem cadunt,unus rerum prout existunt, isq; dicitur ordo naturæ,alter cognitionis earundem rerum, qui dicitur ordo doctrinæ, quem ille ait esse imitatorem ordinis naturæ. uel igitur ipsum rerum ordinem inquit non esse quandoque necessariũ, uel ordinem doctrinę; ut quũ dicit non esse in sensibus ordinem necessariũ,uel intelligit in sensibus prout sunt opera naturę,uel prout discendi gratia in scientia naturali tractantur: si ipsorum sensuum ordinem non necessarium esse dicat, fallitur, quia dum rem ipsam spectamus, apparet summè necessarius esse ordo sensuum in natura,uisus supponit necessario tactum, sine quo

Defensio argumenti sumpti ex plurium locorũ Aristotelis obseruatione.

Impugnatio prioris solutionis.

esse nulla

eſſe nulla ratione poteſt; contrà verò tactus poteſt eſſe ſine uiſu; quare prior ſecundum naturam eſt tactus uiſu, isq; ordo neceſſarius eſt; videmus etiam in eodem animali primam omnium eſſe operationem tactus, ſecundam guſtus, poſtremam viſus; plura enim ſunt animalia, quæ poſt ortum multos dies viuant ſine viſu, quum tamen ſtatim orta tangant, deinde paulò poſt etiam guſtent, quare aliorum quoque duorum ſenſuum credendum eſt aliquem eſſe neceſſarium naturæ ordinem. ipſius itaque naturæ ordo in ſenſibus neceſſarius eſt. ſic etiam in omnibus eſfectibus naturæ ordinem eſſe conſpicimus; quum enim natura ab imperfectioribus ad perfectiora progrediatur, priores generatione ſunt ſtirpes animalibus, & inter hæc beſtię homine; quem ordinem etiam à conditore uniuerſi ſeruatum eſſe conſtat in prima rerum creatione. Quoniam igitur quiſquis in rebus naturæ ordo ſtatuatur, is naturalis ac neceſſarius dicendus eſt, reſtat ut ordinem ſolùm doctrinę dicat non eſſe quandòque neceſſarium, idq; apertè uidetur aſſerere in calce capitis ſui 19. quum dicat alterum ordinem eſſe non neceſſarium, nec ſemper reſpondere naturæ; ſic enim opponit ordinem non neceſſarium ipſi ordini naturæ. Sed quomodo hoc dicere poſſit non uideo, ſic enim propriam ipſe opinionem euertit, nam ſi eſſentiam ordinis in hoc conſtitutam eſſe putat, ut imitetur naturam, idq; ipſe in definitione ordinis doctrinæ ponit, hęc debet eſſe ordinis conditio immutabilis, & ab eo inſeparabilis; quemadmodum enim ridiculus eſſet ille, qui definiens hominem diceret hominem eſſe animal rationis particeps, contingere tamen rarò, & per accidens ut homo non ſit animal; ita etiam uanum eſt definire ordinem doctrinæ per imitationem naturæ, eamq; dicere primariam eſſe differentiam, primariumq; ordinis finem, & dicere ordinem quandoque non imitari naturam; cur enim non imitatur naturam ſi iam in ipſa natura ordo aliquis ineſt, isq; neceſſarius? nam hoc ipſe confitetur, dum dicit eum non eſſe rectum ordinem, ſed ordinis prætermiſſionem: ſic enim aſſerit iam in rebus ordinem ineſſe naturalem, in doctrina tamen hunc prætermitti, & alium ſeruari, qui rectus non eſt: res certè admiratione digna hæc eſt, quòd in doctrina ordo poſſit rectus ſeruari (ſeruari enim poteſt, dum aliquis in rebus ineſt) alius tamen, qui non eſt rectus, ſeruetur. Sed quis non uideat uirum hunc eruditiſſimum ueritate coactum in meam, quam improbat, ſententiam uenire? Dari enim ordinis naturæ prætermiſſionem cōcedit, eamq; fieri propter doctrinæ difficultatem, & ꝑ noſtrum cognoſcendi modum, & talem tunc ordinem ſeruari, qui non reſpondeat naturæ; ergo qñ facilior doctrina, & ordo naturæ pugnant inter ſe, non inficiatur ſperni naturæ ordinem, & alium ſeruari propter faciliorem cognitionem; hoc autem dicere, eſt etiam confiteri ꝙ quando naturæ ordo ſeruatur, ille idem eſt ſimul ordo facilioris doctrinæ, nam ſi non eſſet, deberet ob eandem rationem prætermitti ordo naturæ propter noſtrum cognoſcendi modum; itaque ordo facilioris doctrinæ, ipſo concedente, ſemper ſeruatur, nunquàm ſpernitur ꝑ ordinem naturę; at contrà ordo naturę non ſemper ſeruatur, quia quandoque contemnitur ꝑ illum. Cur ēt doctrinę ordo alius ſit neceſſarius, alius non neceſſarius, nulla ab eo aſſignari ratio poteſt, omnis.n.naturę ordo, qui rebus attribuatur, neceſſarius eſt, vt prædiximus, quum ſit naturalis: ordo ēt doctrinę, ſi eius eſſentia eſt in hoc conſtituta, ut ſit imitatio ordinis naturæ, eadem tenetur neceſſitate, ubi in rebus aliquis naturæ ordo notari poteſt. at ſi ad noſtram cognitionem cōfugiamus, eamq; fateamur eſſe rōnem primariam ordinandi oēs diſciplinas, cauſam facilè adducimus cur inter aliqua ſit certus quidā neceſſarius ordo, inter aliqua verò nō neceſſarius, ſed ſolùm vtilis, ac demū inter aliqua nec neceſſarius, neque utilis, ſed arbitrarius, vt antea declaratū eſt. Patet itaque uanā eſſe priorē huius viri ſolutionē. ſed altera quoque vana eſt, & à nobis antea reprobata, oſtendimus.n. tactū quidē eſſe priorē natura uiſu, non tñ uiſū natura priorē tactu, quanuis perfectione ſit prior. Conſiderandum manet poſtremū argumentū meum, qd ille tùm duobus modis contra me retorquere, tùm ſoluere nititur, ut antea expoſuimus. ſolutio quidem infirma & uana eſt, ꝙ.n. dicat, naturam & componere, & reſoluere, & natura priora duplicia eſſe, alia generatione, alia uerò intentione, hoc certè nihil eſt, nam ſi nil aliud in ordinando ſpectamus, quàm ut naturam imitemur, nulla eſt ratio cur componentem potius, quàm reſoluentem imitari debeamus, quum ęquè utrūque ſit naturam imitari: at (inquit) uno potius, quàm altero modo imitamur naturam, pro diuerſis inſtitutis noſtris, uariiſq; occaſionibus; quid aūt aliud eſt hoc (quæſo) quàm ad noſtrā faciliorem cognitionē confugere ēt nolentem, & ab ipſa rei ueritate coactū? nulla.n.eſſe poteſt occaſio, niſi facilior cognitio noſtra, quàm reſpicientes modò hoc, modò illo ordine utimur. Ad priorē aūt argumenti retorſionē primùm dico uanum eſſe in præ-

Repugnātia in dictis aduerſarii.

Impugnatio ſecunda ſolutionis.

Defenſio poſtremi argumenti.

Reſpōſio ad primam argumenti retorſionem.

sentia considerare ordinem inter scientias diuersas, qua de re postea fusius loquemur in consideranda ordinis definitione, sed, vt concedamus processum à physicis ad metaphysica esse ordinem illum, de quo nunc sermo est, d co eum esse iuxtà nostram cognitionem distinctam, dum enim distinctam cognitionem intelligimus eam, quę in suo genere perfecta est, certè quando assequuti sumus scientiam rerum naturalium, & ad super naturales progredi volumus, res naturales iam distinctè cognouimus, si philosophia naturalis est scientia contemplatiua, quę effectus naturales per eorum causas demonstret: sic igitur ad supernaturalia progredimur ex naturalibus distinctè nobis cognitis, non confusè; quamuis enim pendeant res naturales à causis supernaturalibus, illę tamen causę sunt extra genus, & extra limites scientiæ naturalis, quare non est necessaria earum cognitio ad habendam rerum naturalium scientiam in suo genere perfectam atque distinctam; ob id & si progressus à physicis ad metaphysica est à posterioribus ad priora, nullum tamen ob id affertur impedimentum, quò minus distinctam assequamur cognitionem tùm naturalium rerum, tùm diuinarũ. firma igitur sententia nostra manet quòd ordo semper respicit nostram distinctam cognitionem; nec obstat id, quod Aristoteles dicit in quarto cap. primi libri ethicorum, iam enim locum illum interpretati sumus, & ostendimus omnem ordinem dirigi ad cognitionem nostram distinctam, non tamen omnem ordinem esse à notioribus secundũ naturam: datur enim distincta cognitio, i. dest in suo genere perfecta, quę non sequitur ordinem naturæ rerum, sed contrarium. Ad alteram quoque retorsionem responsio patet ex iis, quæ tùm supra, tùm in primo libro nostro de methodis dicta sunt, quando enim contingat ut duo sint æquè ignota, & neutrius cognitio conferat ad cognitionem alterius, tunc liberum esse diximus scribentis arbitrium, qui potest vel naturæ ordinem, vel perfectionis, vel aliquem alium arbitratu suo seruare; sed non ob id sententia nostra labefactatur, quia sic dici non potest ordinẽ cognitionis contemni propter ordinem naturæ, sed quum nullus ibi adsit cognitionis ordo, qui nos ab altero exordiri cogat, possumus æquè ab utrolibet auspicari, hoc igitur ad nostram sententiam impugnandam non satis est, sed quemadmodum nos aduersus eius dogma ostendimus adesse quandoque ordinem naturę manifestum, eum tamen sperni, & seruari ordinem cognitionis, ita ipse quoque deberet ostendere, quòd, vbi adest ordo melioris vel facilioris cognitionis, is à nobis spernatur aliquando propter ordinem naturæ, hoc enim ipse nunquam ostendet.

Responsio ad secundam retorsionem.

CAPVT SEPTIMVM.

Responsio ad obseruationes locorum Aristotelis ab aduersario adductas.

Reliquum est vt ad ea omnia, quæ ab aduersario contra nos adducta sunt, respõdeamus. Primùm attulit multa Aristotelis loca, in quibus Aristoteles profitetur se ordiri ab iis, quæ sunt prima secundum naturam, & ita ordinem naturæ seruare; Ad quæ omnia multiplex potest esse responsio. primum quidem dicere possumus id, quod antea declarauimus, Arist. quandoq; seruare ordinem naturæ, quatenus est ordo naturæ, quoniam ibi nullum cognitionis ordinem seruare poterat. dicere etiam possumus Aristotelem significare id, quod ego in cap. 10. primi lib. de methodis declaraui, nempe naturam rerum non prout sunt, sed prout à nobis cognoscendę sunt; hæc enim requirit ut de hoc prius agatur, de illo autem posterius, sed singula illa loca considerantibus manifesta res erit, quũ enim in quibusdam sit per se clarissima, ex iis alia quoq; loca, quæ obscuriora sunt, illustrabuntur, siquidem in omnibus credendum est eandem philosophi mentem extitisse. Primus afferebatur locus ex initio primi lib. elench. quem aduersarius minimè afferre debuisset, nisi fortè & me & omnes alios homines cæcos putauit, qui locum illum, & verba Arist. sequentia legere nequeamus; uel ita ignaros, vt ea non intelligamus; post quam enim Arist. dixit incipiendum esse secundum naturam à primis, videndum est quænam sint illa prima, à quibus statim exorditur, non sunt .n. alia, quam principia cognitionis, quæ vocat prima secundum ordinem cognoscendi; quoniam à reliquis, quæ tractanda sunt, præsupponuntur; etenim statim docere incipit syllogismorum alios esse reuera syllogismos, alios uideri quidem, non tamen esse, idq; postea declarat exemplo plurium aliarum rerum, quæ vel ita reuera sunt, uel esse uidentur, nec tamen sunt, ut eo in loco legere possumus: ab hac autem propositione nota auspicari neq, est seruare ordinem naturæ generantis, neq; ordinem perfectionis, seu intentionis, quia non est incipere ab aliqua re, quæ prima uel ultima secundum naturam.

Responsio ad uerba Arist. in primo elench.

naturam dici posſit, ſed ſolùm à propoſitione manifeſta, quæ principium cognitionis eſt: ideo Aueiroes ibi horum verborum ſenſum his verbis refert [Nos autem incipiemus ſpeculationem huius ex principiis notis ſecũdum naturam in hoc genere] intelligit enim prima ſecundum cognitionem, vt diximus, & clarior res eſt, quàm vt pluribus verbis indigeat. Ad alium locum ex initio tertii libri rhetoricorum Ariſt. dicendum eſt id, quod in præcedentibus ſæpe diximus, non ſatis eſſe oſtendere Ariſt. ſeruare uelle ordinem naturæ, ſed oſtendendum erat negligi ordinem faciliorıs cognitionis propter ordinem naturæ, quod quidem aduerſarius non oſtendit: nos autem iam diximus euenire quandoq; vt nullus adſit ordo cognitionis vel melioris, uel facilioris, qui ſeruari poſſit; & tunc authorem arbitratu ſuo ſeruare quemcunque ordinem voluerit. Certum autem mihi eſt, quòd ſi Ariſtoteles exiſtimaſſet illa, quæ ſecundũ naturam prima vocat, facilius cognoſci poſſe ex aliorum poſteriorum cognitione, abſque dubio ab his poſterioribus incœpiſſet.

Reſpõſio ad uerba Ariſt. tertii libri rhet.

Tertius afferebatur locus ex cont. 57. primi phyſ. qui clariſſimus omnium eſt, quum enim ibi Ariſtoteles dicat, eſſe ſecundum naturam, vt prius communia dicamus, poſtea verò particularia contemplemur, neminem latere deberet, philoſophum ibi naturam non rerum, ſed noſtram intelligere, de nobis enim loquens inquit naturale uobis cognoſcentibus eſſe vt priùs ea, quæ communia ſunt, tractemus, poſtea verò ad propria deſcendamus, ſiquidem cognitio vniuerſalium maximè confert ac neceſſaria eſt ad cognitionem particularium obtinendam. De hac natura noſtra loquebatur etiam Ariſtoteles in 2. contex. eiuſdem libri, dicens inſitam in nobis naturaliter eſſe viam hanc, quæ eſt à notioribus nobis ad ignotiora; & quanuis de uia doctrinæ ibi loquatur, illud tamen verum eſt etiam de ordine, hęc enim eſt natura noſtrum cognoſcentium, vt tùm in via doctrinæ ex notis ignota notificemus, tùm in doctrinæ ordine ea anteponamus, quæ quòd notiora, vel faciliora cognitu ſunt, ad reliqua illuſtranda conferre, & planiorem ad ea declaranda viam reddere poſſunt. ſed hoc quoque argumento demonſtratur Ariſtotelem ibi ipſam rerum naturam intelligere nullo pacto poſſe, quòd communia & vniuerſalia ſunt ignota naturæ, qnum natura nihil efficiat niſi particulare; ſed opus noſtrum ſunt, & nobis notiora, non naturæ, quoniam in natura nullum reperitur vniuerſale, quod de pluribus prædicetur; hoc autem ita egregiè, & ita dilucidè exponitur ab Auic. in primo lib. ſuæ ſufficientiæ cap. 1. vt neque clarius exponi, neq; exquiſitior ad eum Ariſt. locum declarandum commentarius deſiderari poſſit.

Reſpõſio ad cont. 57. primi phy.

Verba autem Ariſt. in primo cap. libri de ſenſu & ſenſilibus non video cur contra meã ſententiam faciant. quum enim dicat Ariſtoteles, [de reliquis agamus, & primùm de primis] ſi aduerſarius hinc tale conſequens inferri putat, ergo ſpreto ordine cognitionis ſeruat ordinem naturæ, inefficax proríus argumentum eſt, nam quandoque prima uocat ratione cognitionis, non ratione rei, vt antea notauimus: quòd ſi etiam diceremus prima ibi vocari ſecundum rem, adhuc ratio friuola eſt, nam etiam in initio primi phyſ. inquit à principiis eſſe auſpicandum, tamen ancus ille nobis refragetur, ex his, quæ alibi diffusè diximus, cognoſci poteſt; à primis enim auſpicandum eſſe dicit, quoniam ex eorum notitia cognitio aliorum pendet. propterea animaduertere ſemper deberent illi, qui talibus argumentis ntuntur, pro eis non facere quòd Ariſt. dicat auſpicandum à primis, vel ſeruandum eſſe ordinem naturæ, ſi quidem nos quoq; aſſerimus in ordine compoſitiuo ſeruari magna ex parte ordinem naturę generantis; attamen ratio huius eſt noſtra melior cognitio, nam ut plurimum ordo melioris doctrinæ inſequitur ordinem naturæ, & hic illius gratia ſeruatur quando ſeruatur; quandoque tamen contrarii ſunt; quare tunc non ſeruatur ordo naturæ. Hęc omnia dicere volui, ut oſtenderem huius argumentationis infirmitatem, vera tamen eius ſolutio, & cur Ariſt. ibi dicat ordiendum à primis, legatur in poſtremo cap. primi noſtri libri de methodis.

Reſpõſio ad verba Ariſt. ex libro de ſenſu & ſenſilib. cap. 1.

Expendebat etiam verba Ariſtotelis ſecundo de generatione animal. cap. 4. Quæ nos dicimus eſſe interpretanda iuxta alia ſimilia Ariſtotelis verba in ſexto cap. primi libri de hiſtoria, vbi dicit, eſſe primo loco agendum de partibus hominis, quia nobis notiores ſunt, & ex iis facilius cognoſcemus partes ceterorum animalium; quare hic quoque dicit, hominem eſſe primum cognitione, quia ad reliquorum notitiam eius cognitio conducit; & rationem affert, quia perfectum; diſtinctiora enim omnia ſunt, meliusq; dignoſcuntur in animali perfectiore, proinde diſtinctiſſima in homine. Sed mirandum profectò eſt quomodo vir hic eruditiſſimus non viderit magnam difficultatem, quam maximè quidem videre, ac ſoluere debuit, nam ipſe fatetur duplicem eſſe ordinem naturę, unum generationis naturæ, alterum intentionis, ſeu perfectionis, quocirca & illud, quod om-

Reſpõſio ad verba Ariſtotelis ex 2. de ge. anim. cap. 4.

quod omnium perfectisſimum eſt, & illud, quod imperfectisſimum, alia & alia ratione dici poteſt primum; igitur conſiderandũ eſt quõ Ariſt. ſuam hanc argumentationem ab hac obiectione uindicaret, Tu dicis ab homine eſſe ordiendum, quia eſt primum ſecundũ naturã; atqui eodem argumento oſtenditur incipiendum eſſe ab animali imperfectisſimo, quia hoc quoque alia ratione eſt primũ ſecundum naturam, ideo nullam habet neceſſitatem ratio ſumpta à primo ſecundum perfectionem, quum poſſit eadem ratione oſtendi, illud idem debere eſſe ultimum, ſi quidem primum perfectione eſt origine ac generatione ultimum. augetur autem difficultas, quòd uidemus Ariſtotelem uariis in locis modò exordiri à primo ſecundum originem, modò à primo ſecundum perfectionẽ; quid igitur cauſę eſt cur modò ab hoc, modò ab illo auſpicari uoluerit, nec ſemper eãdẽ normam ſeruauerit? certè nulla alia afferri poteſt, quàm melior, uel facilior cognitio noſtra; quandoque enim facilius, aut melius diſcimus ordiendo à perfectioribus, quando que uerò ab imperfectioribus, idq; ipſe aduerſarius uidetur inuitus confiteri dum inquit ordinem naturæ quandoque ſperni propter aliquam occaſionem; at exprimat obſecro quęnam ſit hæc occaſio, nam ſi ea pluris æſtimatur, quàm ordo naturæ, cui pręfertur, certè in ea potius conſiſtere uidetur eſſentia ordinis doctrinæ, quam in ordine rerum naturali; ſed tandem ueritate coactus id expreſſe confitetur in cap. 19. dicens ordinem doctrinæ quandoque uariari, nec reſpõdere ordini naturę, idq; ob noſtrum cognoſcendi modum; ergo fatetur noſtrum cognoſcendi modum præferri ordini naturæ, & ſignificat naturæ ordinem ideo ſeruari, quia non eſt contrarius noſtro modo cognoſcendi, quum concedat ordinem noſtræ cognitionis præferri, quando illi contrarius eſt, reuera enim ordo naturæ, qui ſeruatur in ordine ſcientiarum compoſitiuo, eſt ordo naturæ generantis, eo nanque ordine, quo natura res generat, cognoſcendæ etiam ut plurimùm res ipſæ ſunt; ſed quandoque ſecus euenit, quare tunc naturæ ordo negligitur.

Conſideratio primi cap. libri 5. de hiſt. ani. Ad hanc autem ueritatem comprobandam clarisſimè facit locus apud Ariſtotelem in quinto lib. de hiſtor. animal. cap. primo, ubi totam illam, quam diximus, difficultatem ſoluit, ipſamq; aduerſarii de ordine ſententiam prorſus euertit, ut credibile ſit, ab eo locum hunc animaduerſum non eſſe. Inquit in eius libri initio Ariſtoteles ſe de partibus animalium in præcedentibus egiſſe, reſtare autem de animalium generationibus loqui, & eſſe ſimiliter ordiendum à primis, ſed poſtea ſubiungit, ſe non amplius incœpturũ eſſe ab homine, ut antea in partium conſideratione fecerat, immo de homine ſe poſtremo loco ſermonem facturum, quòd hominis generatio longam & prolixam tractationem requirat; hæc eſt occaſio uariandi ordinem, facilitas doctrinę: nam in 6. cap. primi libri loquuturus de partibus dixerat ordiendum eſſe à partibus hominis, quia notiores ſunt, ut per eas facilius ad aliorum animalium partes cognoſcendas ducamur; hic autẽm de generatione uerba facturus inquit ad poſtremum locum remittendam eſſe hominis conſiderationem, quòd multas habeat difficultates, proinde longa oratione indigeat; nam (ut in ſecundo lib. de rep. inquit Plato) nil magnum facile; eorum autem, quæ facilia cognitu ſunt, breuis ſolet eſſe tractatio. Res certè clara eſt, & indigna, quæ in controuerſiam adducatur, nam dicunt philoſophi omnes nullam poſſe ab agente ęquali actionem prouenire, æquè mouemur à primo origine ut ab ipſo ordiamur, atque à primo perfectione, ſi ęquè uterque eſt ordo naturæ, noſq; nil aliud ſpectamus, quam ut naturæ ordinem imitemur: aliam igitur eſſe rationem oportet cur modò hunc, modò illum ſequamur, quam credidit ille ſe idoneam attuliſſe, totamq; difficultatem ſoluiſſe dicendo eam eſſe occaſionem; ſed quænam ſit occaſio, immo quæ eſſe poſſit, iam dictum eſt, non eſt quòd in re manifeſtisſima amplius immoremur. Quod autem Ariſtoteles dicit ſecundo de partibus animal. cap. 10. ab homine auſpicandum, quia maximè omnium eſt particeps diuinitatis, & quia externarum partium forma eſt notisſima, ita intelligendum eſt, ut rationem primariam eſſe uelit hanc, quia forma externarum partium notisſima eſt; nam ſi ſola illa ſufficeret, quia eſt maximè particeps diuinitatis, ea ratio ſemper uigere debuiſſet, & ſemper ab homine auſpicandum fuiſſet, quod tamen non fecit, ut ipſe aſſerit in primo cap. quinti libri de hiſtoria. *Conſideratio cap. 10. lib. 2. de partibus animal.*

Poſtremus locus conſiderandus relinquitur, qui eſt in ſecundo lib. de anima contex. 34. ubi Ariſt. dicit, eſſe primo loco agendum de facultate animæ uegetali, quia hæc prima & communisſima omnium eſt; non dicit, quia notior aliis, ſed uerba hæc ſententiã aduerſarii maximè cõprobarent, ſi ipse alterũ ſaltẽ horũ duorũ oſtendiſſet, aut cognitionem partis uegetalis conferre ad cognoſcẽdã *Reſponſio aduerba Ariſt. lib. 2. de ani. contex. 34.*

partem sensibilem, aut è contrario hanc ad illam; nam si notior facultas sentiens extitisset, Aristoteles partem uegetalem anteponens utique significasset se posthabito cognitionis nostræ respectu solum naturæ ordinem sectari uoluisse, si etiam cognitio partis uegetalis faciliorem redderet cognitionem partis sentientis, Aristoteles non hanc huius ordinis rationem adducens, quòd notior, sed quòd prima, & maximè omnium commu nis, itidem significasset se non cognitionis, sed naturę tantùm ordinem respexisse. neutrum tamen horum ostensum est, nec ostendi potest; nam si facultas sensibilis nobis pro desset ad uegetalem melius cognoscendam, absque dubio Aristoteles uegetali sentientem anteposuisset, quemadmodum etiam intelligentem præposuit mouenti, quæ tamen ratione communitatis anteponi debebat; uidit enim ad bene cognoscendam uim motricem necessarium fuisse ut facultas intelligens declarata priùs, & cognita esset: igitur sicut ibi ordinem communitatis peruertit propter nostram cognitionem, ita hic quoque eum peruertere non dubitasset; quamobrem cognitio facultatis sentientis ad uegetalem cognoscendam nihil conducit; sed neque uegetalis confert ad cognoscendam sentientem, ut in earum tractationibus uidere est; nullus igitur spernitur cognitionis ordo, quum nullus adsit; nullus etiam alius est, qui in contrarium urgeat, ideo naturæ ordinem seruare Aristoteles uoluit tanquam consonum ordini totius scientiæ compositiuo, quem ab initio seruare statuerat; id enim semper notare & clarissimum inspicere possumus, Aristotelem nunquàm in scientia naturali seruasse ordinem contrarium, qui perfectionis dicitur, nisi quandoque propter faciliorem nostram cognitionem; nam ubi cognitionis ratio nulla adest ipse in ea scientia semper ordinem seruat naturæ generantis, si seruari potest; si uerò neque hic adest, quod euenit in illis, quæ eiusdem gradus, & æqualia esse uidentur, tunc seruare potest ordinem perfectionis, seu aliquem alium; hæc enim omnia arbitraria sunt, ut in 9. & ultimo cap. primi libri de method. dicebamus.

CAPVT OCTAVVM.

Responsiones ad argumenta aduersarij.

Argumenta quoque ab aduersario adducta leuia sunt; eorum primum erat, ordo est ipsa rerum natura, atqui scientiæ sunt res ipsę per repræsentationem, ergo debent eundem seruare ordinem, quem res habent. Non dissimile est id, quod alio in loco ab aduersario dicitur, Res ut se habent ad esse, ita etiam ad cognosci, ergo quo ordine sunt, eodem etiam cognoscendæ sunt; nullus est igitur alius doctrinę ordo, quàm ordo naturæ. Ad hoc dico aliud esse ordinem rerum, qui nobis ut res quædam cognoscendus proponitur, aliud esse ordinem, qui instrumentum est nostræ cognitionis; de ordine quidem rerum naturali uerum est id, quod dicitur, ordinem esse ipsam rerum naturam, ideoq; necesse est, ut qui rerum cognitionem quærit, non alium cognoscat esse rerum ordinem, quàm eum, quem res ipsæ habent: potest tamen alio ordine ad rerum cognitionem perueniri. re. argumentum igitur nil aliud probat, quàm quòd ordo rerum cognoscendus à nobis non debet esse alius, quàm qui re uera in rebus est: at non probat quòd idem esse debeat ordo, qui est instrumentum nostræ cognitionis, exempli gratia, ordo naturalis in sensibus est ut tactus sit primus, & uisus postremus, ideo ille, qui sensus cognoscere uult, debet etiam cognoscere ordinem hunc, quem habent, quia si alium putaret esse ordinem sensuum, deciperetur, nec rem cognosceret eo modo, quo est: alio tamen uti ordine potest ad eorum notitiam indagandam, ut apud Aristotelem in secundo lib. de anima uidere est, ex iis enim, quæ de sensibus ibi dicuntur, cognoscimus uerum ordinem sensuum, & tactum esse omnium primum secundùm naturam, alio tamen ordine nobis Aristoteles ipsorum sensuum cognitionem tradit, quum ordiatur à uisu. Quòd si aduersarius ab ordine rerum ad ordinem cognitionis illationem facit, negandum est consequęs; quare argumentum captiosum est. Non minus captiosum est secundum, ordo à methodo distinguendus est, ergo quum methodus sit à notioribus nobis, non debet ordo esse à notioribus nobis. simile huic argumentum esset, si quis diceret, distinguitur homo ab equo, & equus est animal, ergo homo non est animal; est enim paralogismus ex minore negatiua in prima figura. Differunt quidem homo & equus, sed non in hoc, quum uterque sit animal; ordo autem, & methodus in quo differant, iã in primo libro de methodis dictũ est, etenim cùm in aliis differunt, tùm in hoc ipso, quòd alio modo ordo est à notioribus nobis, alio methodus. Tertium argumentum nihilo magis, quàm ea, quę sol uimus, efficax est, Duplex datur ordo in natura, unus compositionis, siue originis, alter resolutionis,

Ad primum argumentum.

Ad secundum.

Ad tertium.

ſolutionis, ſiue intentionis, ergo quum in diſciplinis quoque emanent hiduo ordines, ambo naturam ſequuntur. Argumentum hoc id tantùm probat, tot ordines dari in diſciplinis, quot exiſtunt in natura; natura enim uel componit, uel reſoluit, quare nullus alius in diſciplinis ordo pręter hos duos ſeruari poſſe uidetur, ut etiam Ariſtoteles, primo ethic. cap. 4. ſignificauit dicens uel à munerariis ad metam, uel à meta ad munerarios eſſe procedendum. Dico igitur argumentum hoc ad probãdum ſolummodo numerum ordinum pertinere, ſed ad id, quod aduerſarius uult, nullius eſſe momenti, non enim propterea fit ut in tradenda alicuíus rei cognitione debeamus eodem uti ordine quem natura in ea re ſeruat; oporteret enim ſemper duos ſimul ordines in ſingula diſciplina ſeruari, ſiquidem natura quoque duplici ordine utitur in ſingulis; tamen quælibet diſciplina tota unum tantùm ordinem habere dicitur, non duos: diſcrimen autem in hoc conſiſtit, quòd natura in qualibet re duos habet contrarios ſcopos, ob id duobus ordinibus ex neceſſitate utitur; eandem enim rem modò generare uult, modo interimere; ideo generationem reſpiciens componit, interitum autem moliens reſoluit: at diſciplinæ unum tantùm ſcopum habent, præſertim contemplatiuæ, quarum unus eſt finis, ſcientiam parere; quare ſi harum quælibet una eſt, unum quoque ordinem habet non duos, ſed duorum alterum, quem melioris doctrinæ ratio præſcripſerit, quod Ariſtoteles conſiderans in initio primi libri phyſicorum ſtatuit in ſcientiis omnibus contemplatiuis ſeruandum eſſe ordinem compoſitiuum, qui eſt à primis principiis: non poſſunt igitur tradi ordine reſolutiuo, niſi quis duos diſciplinarum quoque ſcopos contrarios fingat, ut quemadmodum rerum naturalium cognitionem gignere uolens utitur ordine compoſitiuo, ita uolens eam cognitionem deſtruere utatur ordine reſolutiuo, quod quidem ridiculum eſt. Dicimus igitur neceſſarium omnino eſſe ut cuiuslibet diſciplinæ ordo ſit imitatio naturæ, quũ alius ordo nõ detur ꝑter ordines naturæ, tñ quũ duplex ſit ordo naturæ, ꝗlibet diſciplina alterũ ſeligit, q ad tradendã ꝓpoſitarũ rerũ cognitionẽ accõmodatior ſit, idq; facit non ut imitetur naturã, ſed ut perfectã cognitionem tradat. Non eſt autem ignorandum, reſolutionem dupliciter locum habere in natura, uel enim conſideratur in operatione naturæ, ut nos modò conſiderabamus, ordo nanque naturæ interimentis eſt

Reſolutio dupliciter locũ hẽt in natura.

reſolutio: uel conſideratur non in operatione, ſed in ſola intentione naturæ & tunc ipſi attribuitur etiam generanti; quoniam antequàm generet, ſtatuit ſibi tanquàm finem illud ultimum, quod generare uult, idq; dicitur primum in intentione naturæ. ſed hãc reſolutionem quomodo ſcientiæ contemplatiuæ imitentur conſiderandum eſt, ne ſuperficiem tantùm rerum lambentes, & dialecticè omnia tractantes, in multos errores, & ambiguitates labamur, Certè hæc naturæ reſolutio non eſt operatio, ſed potius quędam præmeditatio futuræ operationis, itaque ſi contemplatiuam ſcientiam cum natura conferre uelimus, ita ut ſcientia naturam dicatur imitari, neceſſe eſt ut dicámus ipſam ſcientiæ traditionem imitari naturam operantem, nempe generantem, ita ut ordo ſcientiæ ſit compoſitiuus, ſi quidem ordo naturæ generantis non eſt niſi compoſititius: ordini autem intentionis naturę non debet reſpondere ipſa ſcientiæ traditio, ſed ſola pręmeditatio authoris ſcientiam tradituri, ut æqua & congrua comparatio fiat. ex ordine igitur intentionis naturæ nihil colligitur de ordine traditionis ſcientię, ſed ſolùm de ordine præmeditationis authoris tradentis ſcientiam, qui ſi eſt reſolutiuus, nihil ad nos, qui de ſola traditione ſcientiarum loquentes dicimus eam eſſe non poſſe niſi ordine compoſitiuo: at certè talis reſolutiuus ordo in præmeditatione ſciẽtiarũ nõ datur, ſolùm datur methodus reſolutiua inſeruiẽs inuentioni ſcientiarũ, quemadmodũ in ſecũdo libro de methodis ca. 7. & 8. declarauim⁹. Videtur aũt hæc, ꝗ de naturæ imitatione aduerſarius dicit, magis propriè diſciplinis operatricibus accommodari, nam operationi naturę ſimilior eſt operatio noſtra, quàm noſtra contemplatio; ergo ſicut operatio naturæ procedit ordine compoſitiuo, artis quoque operatio compoſitiua erit; reſtat igitur ut præuiæ meditationi naturę, & ordini intentionis, ut ille uocat, ipſa artis doctrina reſpõdeat, quæ ſimiliter ſit reſolutiua, & hac ratione ordo reſolutiuus ẽ imitatio naturæ, nec tamẽ ei⁹ ſcop⁹ ẽ imitari naturã, ſed inuenire prĩcipia, unde ſumatur operationis initiũ; ad ea.n. iueniẽda imitatur naturã, quæ ſimiliter ex præcognitione finis uidetur inuenire principia Quartũ argumentũ, ꝙ a metaphyſica aduerſarius ſumit, ego nõ ãplius leue, & captioſũ dicã, ut alia, ſed potius efficaciſſimũ ad ipſi⁹ ſẽtẽtiã euertẽdã, ut.n.i ꝑſẽtia ei cõdonem⁹ ꝙ eadẽ naturaordinis, d quo ſermo nobis ẽ iſtitut⁹, ad diuerſas quoq̃ diſciplinas iterſe cõferẽdas, ac diſponẽdas extẽda

Ad quartum.

tur, argumentum hoc pro me egregiè facit, nam si naturam rerum ſpectemus, metaphyſica eſt de rebus primis, ideoq; uocatur prima philoſophia, ſed non ob id eſt prima ordine doctrinæ, ut ipſum nomen demonſtrat, quum poſt naturalem addiſcenda ſit; in ea igitur patet ordinem doctrinæ melioris eſſe ut metaphyſica poſt naturalem ſcientiam diſcatur, quum tamen ſit ſecundum naturam prima philoſophia, quare ordo doctrinæ ordinem naturæ non ſequitur.

Ad quintum.

Sumebat deinde aduerſarius argumentũ ex tractatione de ſenſibus, nam Plato, & Auicenna incæperunt à tactu, & ultimo loco egerunt de uiſu, contra Ariſtoteles incæpit à uiſu, deſiit in tactu; ergo id ſolum omnes reſpexere ut naturæ ordinem ſeruarent, quia uterque eſt ordo naturæ, at non ęquè uterque eſſet ordo cognitionis. Confirmat etiã quia Ariſtoteles ne cœptum naturæ ordinem deſerat, præponit olfactum guſtui, licèt guſtus ſit notior nobis olfactu.

Repugnãtia in dictis aduerſarii.

In hoc argumento illud primò miratus ſum, quòd aduerſarius dicat Platonem in ſenſibus ordinem naturæ ſeruaſſe, quum in cap. 23. ſui quinti gradus neget Platonem in ſcientiis tradendis ordinem ſeruare uoluiſſe; hoc enim ſi uerum eſt, dicere poſſum non eſſe conuenientem ordinem à Platone ſeruatum in conſideratione ſenſuum, propterea quòd ordine uti noluit; attamen mihi non ſatis conſtat Platonem in ſuis libris ita, ut uit iſte putat, doctrinæ ordinem neglexiſſe; quinimmo ſi eos legamus, notare facilè poſſumus eum tanto cum artificio nos ſenſim ad ſuæ ſententię confeſſionem perducere, ut negari nõ poſſe uideatur eum ordinem in ſingula re uti præſtantiſſimo, & ad id, quod uult, docendum accomodatiſſimo; in Timæo autem nõ eſt obſcurum proponi à Platone ſeruandũ ordinem compoſitiuum, eundemq; ſeruari, quum à primis principiis auſpicetur.

Timæus Platonis

Quod uerò ad ſenſuum ordinem attinet certum eſt & Ariſtotelem, & Platonem, & Auicennã ſeruaſſe ordinem facilioris doctrinæ, nam pro diuerſis ipſorum ſententiis alio etiam, & alio ordine uti in ſenſuum diſpoſitione debuerunt. Ariſtotelis conſilium in ea parte ſecundi de anima erat docere quomodo fiat operatio ſenſuum, eamq; fieri per actionem obiecti in organum ſenſus per medium. Hoc propoſito ſcopo ordiendum fuit à uiſu ut notiore, in quo hæc maximè conſpicua ſũt, & in tactu definendum, in quo ignotiſſima: Plato uerò qui non putauit uiſionem fieri per receptionem ſpeciei in organo, ſed per radiorum emiſſionem, quem operationis modum in aliis ſenſibus non conſiderauit, non fuit hac ratione coactus auſpicari à uiſu. Auicenna uerò in 6. lib. naturalium incipit à tactu, quia putat in eo non eſſe neceſſarium medium, ſed tactilia ſine ullo medio agere in organum tactus; reiicit autem ad ultimum locum tractationem de uiſu tãquàm difficillimam, quod ex eius prolixitate cognoſci poteſt, in ea nanque diffusè tractat illam controuerſiam, an uiſio fiat per radiorum emiſſionem, an per receptionem ſpeciei, & alia multa, quæ difficultatis plena ſunt.

Rō ordinis ſenſuũ apud Ariſt.

Rō ordinis ſenſuũ apud Platonem.

Rō ordinis ſenſuũ apud Auicennam.

At verò non ſolùm apud diuerſos authores, ſed etiam apud eundem notare poſſumus uariatum eſſe earundem rerum ordinem ob faciliorem doctrinam pro diuerſis occaſionibus, ſcopiſq; ſcribẽtis: hoc manifeſtum fuit in primo cap. quinti libri de hiſtor. animalium quod declarauimus, in eo nanque Ariſt. aſſerit ſe modò anteponere hominem brutis, modò poſtponere. de ſenſibus etiam idem Ariſtoteles egit tùm in ſecundo lib. de anima, tùm in lib. de ſenſu & ſenſilibus, non tamen eodem prorſus ordine, nam utrobiq; dat primum locum uiſui, ſecundum auditui; ſed quum in 2. lib. de anima poſuiſſet in tertio loco olfactum, in quarto guſtum, tamen in libro de ſenſu & ſenſilibus tertio loco de guſtu loquitur, quarto autem loco de olfactu, quod qua ratione factum ſit non eſt difficile uidere, ſi ſcopum, & artificium Ariſtotelis penetrémus, nec ſicco pede òmnia percurramus; ſeruat enim utrobique Ariſtoteles ordinem facilioris doctrinæ, ſed non habet utrobique eundem ſcopum; nam in ſecundo libro de anima docere uolens quomodo fiat operatio ſenſuum anteponit olfactum guſtui, quia in olfactu manifeſtius eſt operationem fieri per actionem odoris in organum per aerem medium; in guſtu autem latentior eſt hic operationis modus, ſicut etiam in tactu, quoniam in his duobus ſenſibus uidetur operatio ſine ullo medio fieri. At in libro de ſenſu & ſenſilibus non eſt amplius Ariſtotelis conſilium loqui de modo operationis, ſed de ipſa ſenſilium obiectorum natura, ideo ob faciliorem doctrinam alium inter hos duos ſenſus ordinem ſeruauit; quoniam enim minimam inter cetera animalium odorandi homo habet, proinde debili admodum cognitione odorum præditus eſt, ſaporum autem magnam habet notitiam, quum ualidiſſimum habeat ſenſum guſtus, ob id Ariſt. ſtatuit prius de ſapore agere, quàm de odore, ut ex cognitione ſaporum, qui faciliores cognitu ſunt, nos facilius

Ordo in ſenſibus uariis apud Ariſ.

in

in odorum cognitionem perduceret, hi nanque ex odoribus cognoscuntur: ratio hæc non à me excogitata est, sed tùm ipsa per se satis manifesta, tùm ab ipsomet Aristotele ibi adducta, vt videre est in initio quarti & quinti cap. eius libri, dicit enim esse eandem fermè affectionem odorem & saporem, sed saporem esse notiorem, & ex saporibus ducit nos in cognitionem odorum. Hinc patet debilem esse aduersarii obiectionem, quando inquit, præponitur ab Aristotele in secundo libro de anima olfactus gustui, quanuis ignotior, quare non seruat ordinem facilioris doctrinæ: nos enim iam diximus notiorem ibi offerri olfactum gustu, in libro autem de sensu & sensilibus ignotiorem, ob id iure ibi præponi, hic verò postponi facilioris doctrinę gratia. Sed dicat ipse (quæso) quem naturæ ordinem seruauerit in libro de sensu & sensilibus Arist. an ordinem perfectionis, an ordinem originis; ordinem originis dicere non potest, quum incipiat à visu, si quidē primus origine tactus est, deinde gustus; sed neque ordinem perfectionis, quia etsi visum & auditum ceteris anteponit, tamen præponit gustum olfactui, imperfectiorem perfectiori; neuter itaque naturę ordo seruatur, sed ordo tamen facilioris cognitionis, quum enim in reliquis sensibus eodem ordine vti uoluerit, quo in secundo lib. de anima usus est, tamen in his duobus ratio facilioris doctrinæ coegit eum cōtrario ordine vti, vt etiam de homine, ac ceteris animalibus ipsum fecisse notauimus in libris de historia animalium.

CAPVT NONVM.

In quo alia quædam aduersarij argumenta soluuntur.

Argumētum aduersarii quòd ordo nō possit semper respicere cognitionē distinctā.

Soluenda etiam sunt quædam alia aduersarii argumenta, quibus ille ad maiorem meæ sententiæ oppugnationem alia quędam mea dicta demoliri contendit. Illud quidem efficacissimè impugnare nititur, quòd ordo doctrinæ distinctam nostram cognitionem semper respiciat, hoc potissimùm argumento vtens, quòd quando propter nostram cognitionem, vt ego dico, deseritur ordo naturæ, tunc seruatur ordo cognitionis confusæ, sed non ordo cognitionis distinctę, hic enim est ipse ordo naturæ: itaq; ego alterum duorum confiteri cogor, vel ordinem doctrinæ non semper dirigi ad nostram cognitionem distinctam, vel si semper, sequi etiam semper ordinem naturæ.

Solutio.

sed ad hoc iam plenissimè à me responsum est, quum enim sola methodus cognitionem faciat ignoti ex noto, non ordo, ideo de sola methodo, non de ordine efficacitatem habet argumentum hoc; quomodo autem possit ordo doctrinæ seruari contrarius ordini naturæ, respiciens tamen nostram cognitionem distinctam, & in suo genere perfectam, iam satis declaratum, ac demonstratum à nobis est; non est quòd eadem, quæ antea diximus, repetamus. Nunc igitur breuiter dicimus in via quidem doctrinæ omnem processum distinctæ nostrę cognitionis imitari naturam, et omnem processum imitantem naturam esse processum nostræ distinctę cognitionis, at in ordine doctrinę hoc negandum est, quum detur ordo inseruiens distinctæ nostræ cognitioni, qui non est ordo naturæ. Nititur præterea illud euertere, quod ego dixi, ordinem sumi à natura rerum ut cognoscendarum, vtiturq; duobus argumentis, quorum quænam sit vis, ego satis intelligere nequeo: Primùm inquit aliud esse ordinem sumi à nostro cognoscendi modo, aliud esse sumi ex natura rerum vt cognoscendarum, quoniam ordo noster cognoscendi à naturæ ordine distinctus est, quasi dicat pugnare inter se hæc duo, ordinem sumi à nostro modo cognoscendi, & sumi à natura rerum vt à nobis cognoscendarum, quæ tamen ego vera simul esse asserui: uidetur itaque hoc tanquam per se notum constituere, quòd idem sit sumi absolutè à natura rerum prout sunt, & sumi à natura rerum prout à nobis cognoscendæ sunt; quare mihi nunc respondentis officio fungenti sat esset hoc negare, eiusq; probationem exquirere: at quoniam non disputandi tantùm, sed declarandæ veritatis gratia hanc prouinciam suscepti, libet paucis meę sententiæ rationē, qua omnis difficultas tollatur, adducere. iam antè dictum est dari aliqua aliquibus natura priora, quæ tamen eorum causæ non sunt, in his igitur dico non esse necessarium vt ordo, quo cognoscendæ sunt, sit ille ipse ordo, quo secundum naturam dispositæ sunt; nam stirpes sunt natura priores animalibus, at quatenus nobis cognoscendæ proponuntur, sunt animalibus ignotiores secundum propriam naturam; ea nanque est plantarum, ea est animalium conditio & natura, vt à nobis facilius animalia, quàm plantę cognoscantur, ideoq; ex animalium notitia facilius in plantarum cognitionem ducamur: Ita substantiæ à materia abiunctæ priores natura sunt, & absolutè notiores substantiis corporeis, attamen vt cognoscendę à nobis sunt & hæ, & illæ, etiam distincta cognitione, præsuppo-

Primum argumentum aduersarii quòd ordo non sumatur à natura rerum ut cognoscendarum.

Solutio.

nunt ne-

nunt necessariò incorporeæ substantię cognitas iam esse substantias corporales, quoniam uel illę harum causæ non sunt apud Aristotelem, uel si sunt, transcendunt limites scientiæ naturalis, quare & iis ignoratis possunt in scientia naturali substantiæ corporeæ in suo genere perfectè cognosci, & harum distincta cognitio nos ducere potest ad incorporearũ cognitionem; non est igitur in illis idem ordo, quo sunt, & quo nobis cognoscendæ proponuntur. In rebus verò, quæ sub nostram operationem cadunt, adhuc clarior res est, quum enim non absolutè cognoscendæ à nobis sint, sed solùm propter operationem, non est necesse ut quem ordinem habent in natura, eum in cognitione habeant; immo necesse est ut non habeant, nam si eundem habere dicamus, de medio tollimus omnes huiusmodi disciplinas, quemadmodum in cap. 9. secundi libri de methodis demonstrauimus. Ex his igitur patet non esse verum id, quod aduersarius absque probatione sumit, eandem esse rerum naturam vt sunt, & vt cognoscendę à nobis sunt.

Secundũ argumentum. Alterum eius argumentum est, non rectè dicimus ordinem sumi à natura rerum ut cognoscendarum, quia reduplicatiua, quæ significat per se, debet cadere super naturam, non supra cognitionem nostram, nempe vt dicamus ordinem sumi à natura rerum quatenus est natura rerum, non quatenus à nobis cognoscendæ sunt, quoniam mensura sumenda est à natura rerum, non à nostro modo cognoscendi.

Solutio. Sed quam uim hoc argumentum habeat, si modò argumentum dicendum est, non uideo, in eo enim petitur principium, & sumitur id, quod probandum erat, Quod enim dictio duplicatiua cadere debeat supra rerũ naturam, & hęc sit mensura ordinis doctrinæ, hæc omnia nos negamus, quum nil aliud significent, quàm id ipsum, de quo in pręsentia controuersamur.

CAPVT DECIMVM.

Argumẽta aduersarij, quòd conditio ordinis sit vt initium sumatur ab uno, & eiusdem responsiones ad argumenta authoris.

Sequitur altera ordinis conditio consideranda, an sit necessarium & essentiale ordini ut doctrinę initium ab uno aliquo sumatur; quum enim plures id necessarium esse dixerint, & ego hanc eorum sententiam confutauerim, aduersarius eandem sequens, eam comprobare, & argumenta, quibus ego aduersus eam usus sum, soluere nititur; magna tamen eius disputationis pars mihi quidem ad rem pertinere non videtur, quum ille id, quod ego non dixi, mihi attribuere videatur, immo cuius contrarium dixi: Quod enim omnis ordo ad vnum aliquẽ finem dirigatur ego quidem nunquam negaui, sed apertè asserui in 6. cap. secundi libri de methodis finem omnis ordinis esse cognitionem, compositiui quidem absolutè cognitionem, resolutiui autem cognitionem talẽ, quę nos ad operandum quantum fieri possit idoneos reddat; quum enim ordo instrumentum sit, eius natura absque dubio à fine pendere debet: sed quoniam hinc colligitur ordinem respicere terminum, ad quem dirigitur, tanquam finem, sed non terminum, à quo ordinis initium sumitur, ob id ego in secundo ac tertio cap. secundi libri de methodis in hoc tantùm aliorum sententiam reprobaui, quòd ordinis naturam constituerint in termino, à quo, dicentes esse ordinis essentialem conditionem ut ab uno exordium doctrinæ sumatur, præcipuam enim esse hanc ordinis differentiam existimare uidentur, quum ex ea differentias ad ordinem in species diuidendum hauserint. De hoc igitur solo aduersus illos eo in loco disputaui, nempe de initio ordinis, an necesse sit ipsum semper sumi ab uno, ostendiq; id non esse necessarium. Quòd igitur argumenta, quę ab aduersario ad hoc infringendum adducta sunt, & responsiones, quibus ad mea argumenta usus est, vanæ, ac debiles sint, breuibus declaremus.

Primum argumentum aduersarii. Primo loco adducit uerba Aristotelis in quinto metaph. contex. 16. vbi dicit ad ordinis essentiam pertinere vt omnia secundum rationem distent ab aliquo uno determinato: similiter in contex. 52. libri 12. inquit, omnia in uniuerso esse coordinata ad vnum.

2. argumentum. Secundò vtitur ratione sic, ordo includit rationem posterioris ad prius, & recessum quendam posterioris à priore, hic autẽ mensuram aliquam exposcit, & mensura debet esse quid unum, ac simplex, ut habetur in 10. metaphy. contex. 3. ergo illud, à quo sumitur mensura ordinis, debet esse vnum; idq; confirmatur authoritate Aristotelis. 10. metaph. contex. 7. dicentis in omni genere vnam reperiri naturam, quę sit mensura omnium illius generis; at scientia ordine prędita unum quoddam est scibilium genus, omnia igitur in scientia referri debent ad vnum primum, quod sit aliorum mensura.

3. argumentum. Tertiò ita argumentatur, omnis ordo est ratio, ut habetur in contex. 15. octaui physic. at ratio est duorum inter se respectus, ut ait Euclides in principio quinti elementorum, ergo de-

ergo de-

ergo debet esse vnum aliquod primum, quod referatur ad secundum, & ita deinceps: quare necessarium est auspicari ab vno. Quarto inquit, illa, quæ ordinantur, vel sunt finita, vel sunt infinita, non infinita, ergo finita, ergo habent primum, idq; vel vnum est, vel plura; si vnum, iam habeo id, quod volo, si plura, ea vel ordinem inter se habent, vel non habent; si habent, ergo exordium sumitur ab vno; si verò non habent, necesse est ea tenere locum vnius, & vnum gradum cõstituere, vt elementa in grammatica sunt tanquam vnum, quia constituunt in illa disciplina primum gradum; sic prima principia in scientia naturali sunt instar vnius; immo dicit inter illa ordinem esse, nam alio modo materia est prima, alio modo prima est forma, vt dicitur in initio secundi de partibus animalium; sed (inquit) consueuit Aristoteles primo loco de materia uerba facere, tanquam de priore secundum ordinem originis. Tandem sic argumentatur, omnis ordo finem habet, ad quem dirigitur, hoc enim dempto euanescit; cuiusque autem disciplinæ vnus est finis, ergo de ratione ordinis est vt omnia referantur ad vnum: quare falsum est id, quod ego de ordine resolutiuo dixi, esse in eo per accidens vt ab vno fine initium sumatur, quum potius dicendum sit id esse necessarium. Sic etiam (inquit) manifestum est in ordine compositiuo omnia ad vnum finem dirigi, qui in proœmiis scientiarum proponi solet. Nititur etiam argumenta mea soluere, Primùm quidem argumentatus sum ex multarum disciplinarum obseruatione, in quibus exordium sumitur à pluribus, non ab uno, vt in scientia naturali initium sumitur à pluribus principiis, & Aristoteles de pluribus agendum proponit, non de vno principio. Sic in arte medica multi initium sumpserunt ab elementis, quę sunt plura, non vnum: sic grammaticæ initium sumitur non ab una littera, sed à pluribus. Ad hoc ipse respondet illa plura principia fungi officio vnius, & unum gradum constituere; quare perinde est ac si initium sumatur ab uno, ut ante dictum est. Deinde id confirmaui authoritate Aristotelis in calce primi libri posteriorum, ubi inquit scientiam esse unam à subiecto uno, non ab uno principio, quum plura in eadem scientia principia esse possint. Ad hoc ipse respondet Aristotelem ibi non de iis, quę ad ordinem, sed de iis quæ ad unitatem scientiæ requiruntur, uerba facere, quare nullum inde argumentum de ordine sumi potest, propterea quòd unitas scientiæ, ut est scientia, & ut est ordo, non idem est.

4. argu. *5. argu.* *Primum authoris argumentum.* *Solutio.* *2. argu.* *Solutio.*

CAPVT VNDECIMVM.

In quo quædam fundamenta iaciuntur.

HÆC omnia dialecticè dicta esse cognoscentur, facileq; euanescent, si duo, quibus aduersarius innixus uidetur, bene intelligantur, unum est quisnam sit cuiusq; disciplinæ finis, alterum uerò quodnam sit illud, quod totius disciplinæ mensura dicitur; hæc enim ab aduersario in tota hac sua disputatione tanguntur quidem, sed ita leuiter, ac sicco pede, ut potius dubium aliquod in ipsa re ponere, ac tenebras ueritati offundere apta sint, quàm ut aliquis inde intelligere queat quis in singula disciplina scopus, quæue mensura dicenda sit. Nos igitur à mensura ordientes dicimus mensuram propriè in quantitatibus dici, in reliquis uerò impropriè, & per quandam similitudinem eamq; in scientiis nullam esse aliam, quàm subiectum ipsum, in artibus uerò finem, qui scientiarum subiecto pro portione respondet; mensura enim una, ac simplex in unoquoq; genere esse debet; sic subiectum in una scientia unum est; non sic unum principium, neq; affectio una, quum Aristoteles in calce primi libri posteriorum testetur posse in una scientia plura principia, pluraq; accidentia considerari, at non plura subiecta. Quoniam igitur tria hęc sunt, in quibus solis omnis scientia uersatur, subiectum, principia, & accidentia, & in nullo istorum requiritur unitas, nisi in subiecto, certum esse debet nil esse in scientia, quod similitudine, ac proportione quadam dici mensura ceterorum possit, nisi solum subiectum. Est etiam ea ratione simplex, quatenus ab uno considerandi modo constituitur, & unius est naturæ, quæ per unam definitionem significatur, pendetq; ab eo cetera omnia, quoniam nihil in scientia considerari potest, quod eius aliquid non sit, siue principium, siue affectio, siue species. Quoniam igitur subiectum unum simplexq; existens eum habet locum in scientia, ut per solam ad ipsum relationem cetera omnia iudicemus an ad scientiam illam pertineant, an non pertineant, iure mensura omnium in scientia illa appellari potest. Idem de artium fine dicendum est, quum enim eundem locum in arte obtineat, quem in scientia subiectum, ab eoq; tota ars pendeat, simili ratione mensura ceterorum dici potest. Sed de scopo disciplinarum non ita clara res est, ut fortasse uidetur, in scientiis enim contemplatiuis est quidem scopus ac finis cognitio, sed non est tamen finis

Quæ sit dicenda disciplinæ mensura. *Quis sit disciplinarum scopus.*

tamen finis talis, qui possit ordinem resolutiuum, qui est à notione finis, constituere, non enim magis in prima scientiæ parte; quàm in media, uel in postrema cognitio acquiritur, sed in qualibet notitiam aliquam adipiscimur illius subiecti, hoc est eorum, quę per se illi competunt; in omnibus autem partibus simul sumptis eo fine perfectè potimur, hoc est cognitione omnium, quæ pro posito subiecto per se inhærere. Quisquis igitur talem sibi finem proponit, non potest alium seruare ordinem, quàm compositiuũ, ut iam docuimus in cap. 7. & 8. secundi libri de methodis, quia si solam rerum cognitionem quęrimus, à primis principiis necessariò inchoandum est. Finis igitur, à quo ordo ille, qui à notione finis nuncupatur, exoritur, non est cognitio ipsa, sed quiddam diuersum à cognitione, ad quod cognitio dirigatur: huiusce modi finem habent disciplinę omnes operatrices, ideo tradendæ sunt omnes à notione finis, ut ait Galenus in lib. de artis medicæ constitutione, & Auerr. in principio sui Colliget, sed in his quoq; non satis liquet quisnam dicendus sit disciplinæ scopus, ut artis medicæ, quum enim hæc, & alia quælibet ars duas partes habeat, unam docentem, alteram operantem, si utranq; simul complectamur, rectè quidem dicimus scopum medici esse sanitatem, attamen non ut cognitam, uel ut cognoscendam, sed ut efficiendam; ridiculus enim & inutilis medicus esset, si ultimum finem suum diceret esse cognitionem sanitatis. si uerò non utrãq; artis partem amplectamur, sed solam docentem, multò minus dicere possumus sanitatem esse scopum illius artis, ea enim neque ut efficienda, neque ut cognoscenda scopus illius artis est, sed scopus est sola principiorum, seu mediorum cognitio; utimur enim prænotione sanitatis ad inuenienda principia, conseruantia, uel producentia sanitatem; horum ergo cognitio scopus artis docentis est: Hoc asseruit apertè Galenus in secundo cap. artis medicinalis, quia solam artem docentem ibi considerabat, ut ego annotaui in cap. 14. secundi libri de methodis. Sic igitur patet nomen finis in arte non carere ambiguitate, potest enim sumi pro ultimo fine efficiendo, à cuius prænotione auspicatur ars docens, cuiusmodi est sanitas in arte medica; potest etiam sumi pro scopo solius artis docentis, qui in arte medica non est sanitas, sed cognitio causarum ipsius sanitatis.

Nomen finis in arte supliciter.

CAPVT DVODECIMVM.

Defensio argumentorum autoris.

Nunc consideremus an argumenta nostra bene ab aduersario soluantur. Primum quidem non soluitur, nam scientia naturalis incipit à primis principiis, quę tria sunt; & licet eorum quædam ordinem inter se aliquem habeant, quædam tamen prout ibi tractantur, non habent ordinem, quia simul tractantur; nam inter materiam & formam ordo aliquis est; prior enim secundum naturam & originem materia est; nec propterea uerum est id, quod aduersarius asserit, Arist. prius de materia, quàm de forma uerba facere, quum manifestum sit in primo lib. phy. prius agi de duobus principiis contrariis, quàm de subiecta materia, idq; propter nostram cognitionem, quum enim ex sola contrariorum inter se mutatione possit materia prima inueniri, necessarium omnino fuit prius docere duo contraria esse prima rerum principia, deinde hoc cognito ad primę materiæ demonstrationem procedere. Contrarium ordinem seruauit Arist. in libris de animalibus, quum prius de materia in libris de partibus, postea de forma in libris de anima loquutus sit, quoniam proxima illa animalium materia sensilis ac nota est, quod de prima rerum omniũ materie dicere non possumus. de primis igitur principiis simul sibi agendum proponit Aristoteles in primo libro physic. Quòd si in iis ordinem quendam seruat, agens prius de contrariis, quàm de materia, de ipsis saltem contrariis simul agit, nõ de forma prius, quàm de priuatione, neque è conuerso; sed illud tamen animaduertendum est, quòd si initium sumatur à pluribus, quæ secundum cognitionem æqualia sint, nec unum per aliud declaretur, prius tamen tractetur unum, quàm aliud, non ob id dicitur ab uno initium sumi, quemadmodũ grammaticus non ab una littera A, sed ab omnibus incipere dicitur. Quod si à quolibet uno incipere, etiam ab una dictione, uel ab una syllaba, est ab uno initium ordinis sumere, hoc modo non negarem esse in omni disciplina necessarium exordiri ab uno. Quod uerò aduersarius ait, Aristotelem à primis principiis auspicari, quæ plura quidem sunt, sed sunt instar unius, quoniam unum gradum constituunt, hoc certè nihil est, nam si à pluribus æqualibus initium sumatur, quis est, qui ignoret ea constituere in ea disciplina unum & eundem primum gradum, & unum terminum, à

Defensio primi.

minum, à quo? hoc quidem etiam nos expresse profitemur, dum dicimus exordium sumi simul à pluribus, hoc enim dicere est dicere illa plura esse primum terminum, à quo incipit ea disciplina. sed per hoc non stat, quin illa non modò sint plura, sed etiam tractentur ut plura; Nonne enim Aristoteles in initio primi libri quęstionē proponit, an unum sit principium, an plura, deinde ostendit plura esse, non unum? incipit ergo à pluribus quatenus plura sunt. Sic etiam grammaticus à litteris incipit quatenus sunt plures, quia nisi essent plures, nulla grammatica ars tradi posset. plura igitur quatenus plura sunt, constituunt primum initium, & unum terminum, à quo totius disciplinæ exordium sumitur. Ad alterum uerò argumentum nostrum, quod ex Aristotele in calce primi libri posteriorum sumebatur, uana est responsio, quum dicit Aristotelem ibi de scientiæ unitate, non de iis, quæ ad ordinem attinent, sermonem facere, hoc enim ego non inficior, nec ideo eum locum adduxi, quòd putarem Aristotelem ibi de ordine loqui: sed Aristotelis testimonio ad hoc tantùm ostendendū uti uolui, quòd in scientia una solius subiecti, non principii, unitas postulatur, ita ut in una scientia plura prima principia esse possint; itaque si hoc tantùm consilio illa Arist. uerba expendere uolui, idq; quod ego assero, ibi ab Arist. apertè pronūtiatur, quomodo dicit uir iste locū illum ad tē nō pertinere?

Defensio secundi.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Solutio argumentorum aduersarii.

Venio ad contrariorum argumentorum solutionem. Primò loco adduxit uerba Aristotelis quinto metaphys. 16. & 12. metaphys. 52. ubi Aristoteles ait in ordine omnia distare ab uno quodam determinato; & in rerum uniuersitate omnia esse coordinata ad unum. Ego uerò quo modo uerba hæc mihi officiant non uideo, nam quodnam est illud unum, a quo in scientia debent omnia secundum rationem distare? non ne secundum ipsum debet esse illud idem, quod totius scientiæ etiam mensura dicitur? atqui hoc non potest esse primum principium, à quo ipsius scientiæ initium sumatur, iam enim ostendimus metrum, & mensuram in scientia esse solum subiectum, hoc autem non magis in scientia primum est, quam ultimum; nihil igitur ad nos hoc attinet, qui hoc solum impugnare uoluimus, quòd oporteat scientiam auspicari ab uno, a quo cetera omnia pendeant; hoc enim omnino falsū ē, nec Arist. ibi tale unū intelligit, a quo sciētiæ initiū sumatur, sed loquitur de ipsarū rerū ordine. Quòd si ea, quę ibi dicuntur, uelimus etiā ordini doctrinæ per aliquā similitudinē accōmodare, nō est necesse ut tale unū intelligamus, qđ sit initiū doctrinæ; sed solum quod principem locū teneat, & sit scopus omnium, quæ tractantur, & causa dispositionis omnium in ea disciplina, ita ut aliud prius, aliud posterius tractetur: sic igitur ab illo, idest ab eius perfecta cognitione distant cetera omnia secundum rationem; omnia enim certo ordine disponuntur propter illum scopum. Ex his patet responsio etiam ad secundum argumentum. Sic etiam ad tertium respondemus, Aristoteles enim in contex. 15. octaui libri physic. inquiens ordinem esse rationem nil aliud significare uult, quam rationabilem dispositionem multorum ordinatorum propter unum finem, ut in scientia rationabilem rerum tractandarum seriem propter scientiæ adeptionem. Quod uerò aduersarius dicit rationem esse duorū respectum inter se, ut ab Euclide definitur in principio quinti elementorum, quo fit ut primum debeat esse unum, & similiter secundum unum, & tertium unum, si debeat inter illa esse ratio aliqua, uanum certè argumentum est, non enim eadem prorsus est ratio ab Euclide ibi definita, & ea, cuius in dicto loco meminit Arist. nam Euclides in solis quantitatibus ibi definit rationem, quare si aliis quoque rebus, quæ a quantitate toto genere differunt, aptare & rationis nomen, & definitionem illam uelimus, id non fit secundum eandem prorsus acceptionem, sed per similitudinem quandam, ita ut non sit opus uera esse ad unguem de omnibus illa, quæ ibi ab Euclide de sola quantitatum inter se ratione pronuntiantur; dicimus enim huius quātitatis ad illam esse rationem duplam; & in scientia naturali quum dicimus elementa ad mistum aliquam habere rationem, non intelligim' duplam, nec sesquialterā, nec aliā eiusmodi, sed solùm respectū quendā, quo elemēta ad mistū diriguntur, tāquā materia ad id qđ ex materia cōstat. In his igitur nō ē absurdū si & plura ad unū habere rationem aliquā dicātur, & unū ad plura, huic. n. rationi, idest rationabili multorū dispositioni in aliqua disciplina, nō est necesse ad unguē aptari mathematicas definitiones. friuola igitur argumentatio est ad probandū quòd id, à quo sciētia incipit, debeat esse unū. Ad 4. argumētū dicimus fieri posse ut in disciplina exordiū sumatur a plurib', quæ iter se nullū ordi-

Solutio primi.

Solutio secundi.

Solutio tertii.

Solutio quarti.

nem habeant ratione cognitionis, quemadmodum antea declarauimus.

Solutio quinti.

Poſtremum aduerſarii argumentum minimè mihi obeſt, quòd enim quilibet ordo ad vnum aliquem finem, ſcopumq; dirigatur, ego quoq; aſſerui, & diffusè declaraui, quum enim ordo ſit inſtrumentum, neceſſe eſt totam eius naturam à fine, ad quem tendit, pendere; ſed aliud eſt finis, ad quem ordo dirigitur, aliud eſt id, à quo incipit, hoc enim dico & unum, & plura eſſe poſſe. Quod verò aduerſarius dicit, Ariſtotelem ſolitum eſſe in prooemiis rationem ordinis à fine ſumere, neſcio an ita intelligat, vt dicat hoc eſſe à notione finis exordiri, ſatis enim confusè & ambiguè loquitur; verba quidem ſequentia id ſignificare uidentur, quum ſubiungat conſultationes ſemper fieri præaſſumpto fine, & Galenum in initio artis medicæ dicere artes omnes conſtitui à notione finis: Hoc ſi dicat, meo quidem iudicio magnopere fallitur; ſic.n.diceret oẽs diſciplinas traditas eſſe ordine reſolutiuo, quum hic ſolus appellari ſoleat à notione finis, ut in primis eius libri verbis Galenus teſtatur, nam tres ordines enumerans nullam aliam reſolutiui ordinis conditionem, qua ab aliis ordinibus ſeiungatur, exponit præter hanc unam, ꝙ eſt a notione finis, qua re compoſitiuum non cenſuit Galenus eſſe à notione finis. itaque ſi Ariſtotelem in prooemiis librorum ſuorum finem, ſcopumq; proponere eſt ſeruare ordinem illum, qui eſt à notione finis, erit ergo ſeruare ordinem reſolutiuũ, quod eſt manifeſtè falsùm, quum huiuſmodi prooemia complura in libris Ariſtotelis naturalibus habeantur, per id tamẽ non ſtet quin ſcientia naturalis dicatur ſcripta ordine compoſitiuo. Huiuſce rei rõnem iã abunde expoſuimus in ſecundo libro de meth.cap.4. etenim aliud eſt finem & ſcopum diſciplinæ in prooemio proponere, aliud eſt in ipſo tractationis initio à definitione finis exordiri, prooemium.n.non eſt tractationis pars, quare in eo nos admonere finem non eſt de fine agere, proinde non eſt ordine uti reſolutiuo; quocirca credendum non eſt Galenum de omnibus diſciplinis dicere quòd a finis notione conſtituantur, neq; conſtitutionem artis à notione finis ibi intelligit etiam admonitionem finis, quæ in prooemiis ſcientiarum fit, quum prius idem Galenus dixiſſet progredi à notione finis eſſe ordine uti reſolutiuo à duob⁹ aliis ordinibus diſtincto; ſed credendum eſt propriè ibi ſumi nomen artia ꝑ ſolis effectricibus, de quibus in libro de artis medicæ conſtitutione in duobus primis, & in duobus poſtremis capitibus eandẽ ſententiã protulerat, & effectrices ab aliis ſeparando dixerat earum propriam eſſe conditionem ut à notione finis conſtituantur, ordine q; tradantur reſolutiuo.

Proponere finem, & agere de fine, non idẽ eſt.

Quod uerò de reſolutiuo ordine aduerſarius dicit, per ſe illi competere, & quatenus eſt reſolutiuus, ut ab uno fine exordium ſumatur, hoc ab eo gratis dicitur, quum probandum fuiſſet, uel ſaltem ratio, qua ego ibi uſus ſum, ſoluenda. Quanuis igitur ſatis mihi eſſet id, quod ab eo dicitur, negare, tamen ad ueritatẽ declarandam uolo rationem, qua ibi ad hoc probandum uſus ſum, quã ipſe fortaſſe non ꝑcepit, explanare, quæ in hoc eſt conſtituta, ꝙ reſoluere non ſolùm unum, ſed ẽt multa complexa in ſuas partes, & in ſua principia poſſumus; quare non poteſt reſolutioni, quatenus eſt reſolutio, cõpetere vt vnũ ſit id, quod reſoluitur, ſed aliqua alia rõne id ei competere neceſſe eſt; in ordine.n. artis reſolutiuo requiritur ut ab uno fine initium ſumatur, quatenus ars debet eſſe una, non quatenus uel abſolutè ordinata, uel ordinata ordine reſolutiuo, quod ipſe quoq; aduerſarius confiteri uidetur in calce capitis ſui. 16. dum inquit, licèt oĩs ſcientia ſit ordo quidam, tñ unitas ſcientię ut ſcientia eſt, diſtincta eſt ab unitate ordinis quatenus eſt ordo; nam ſi hoc verum eſt, poſſumus ẽt in artibus dicere aliam eſſe artis, aliam ordinis vnitatem. Quoniam igitur artis vnitas ſumitur ex unitate finis, ſequitur ut ex aliquo alio, nõ ex finis unitate, ſumatur ordinis unitas. hoc, inquam, ex eius dictis deducitur, tamen an uerum ſit, dubitari poteſt, quoniam aliud eſt ordinis unitas, aliud ordo ipſe; unitas ordinis in arte fortaſſe ex eodẽ fonte deriuatur, ex quo ipſius artis vnitas, nempe ex unitate finis, at non ipſa ordinis natura, nam alia rõne debet eſſe ordo, alia rõne unus, quamobrem qua ratione dicitur unus, eadem dici ordo non põt. Hoc autem exemplis manifeſtius redderetur, ſi diſciplina aliqua ab aliquo probato auctore ſcripta extaret, quæ non una, ſed multiplex eſſet, & plures ſibi fines proponeret; in ea.n. fortaſſe naturam ordinis intueremur ſine unitate finis, nullam tamen eiuſmodi comperimus, etenim Ariſtoteles, qui plures nobiles diſciplinas artificiosè conſcripſit, in ſingulis ita diligenter à rebus alienis abſtinuiſſe, & a diſciplinarum inter ſe commiſtione, & confuſione, & à tranſitu è genere in genus abhorruiſſe uidetur, ut in qualibet ſummam poſſimus ſimplicitatem, atq; unitatem inſpicere, & admirari. Videtur tamen aduerſarius ipſe nobis huiuſcemodi diſciplinæ exemplum præbuiſſe, hæc enim, quam nuper edidit, de

moribus

Philosophia de moribus nup tradita non est disciplina una.

moribus philosophia pluribus theorematibus ad naturalem scientiam, ad metaphysicã, ad logicam, ad rhetoricam, aliasq; fortasse disciplinas pertinentibus referta est; nam tota de ordine disputatio Logica, & aliena à ciuili disciplina esse uidetur; totus primus gradus ab Aristotele rhetoricus, si non verbis, at re ipsa iudicatus est, quippe qui satis esse existimans morali philosopho confusam, & rudem perturbationum notitiam, distinctam & perfectam tradere superuacuum esse arbitratus est; superuacanea enim, & aliena esse uidentur illa, sine quibus ad propositum finem peruenire optimè possumus; de his autem in arte potiùs rhetorica dicendum putauit, si quidem oratori, qui & excitare perturbationes, & excitatas extinguere, uel sedare pro occasione debet, magis necessarium esse censuit earum naturas, causasq; cognoscere. quæ verò de partibus animæ, ac de humana mente, eiusq; operationibus pluribus in locis in hoc opere dicuntur, ad naturalem scientiam attinent; quemadmodum quæ de diuinis mentibus, de prouidentia Dei, & de subiecto metaphysicę, & alia eiusmodi ad metaphysicam ipsam. de his enim Aristoteles ne uerbum quidem in moralibus libris fecit; de partibus autem animæ ualde breuiter, ac ruditer in solo ultimo capite primi libri Ethicorum, quũ sine distincta, ac perfecta earum cognitione posse nos ad ciuilem fœlicitatem peruenire existimauerit. Hæc itaq; plurium disciplinarum commistio si ritè facta est, quod quidem ego meæ mihi inscitiæ, ac ruditatis conscius decernere non audeo, utique uir hic eruditissimus, quemadmodum in postremo suæ introductionis capite profitetur se ordinem utiliorem, ac pręstantiorem ordine Aristotelis seruaturum, ita gloriari etiam meritò potest se id, quod nequiuit præstare unquàm Aristoteles, præstitisse, & multas ita distinctas disciplinas ad coniunctionem, & unitatem mirò artificio, & ordine redegisse; quinimmo mihi uidetur philosophus iste ita Aristotelis gloriã ęmulatus, ut non modò cũ eo de doctrinę ordine, ac de rebus ipsis scribendis certare, ipsumq; superare contenderit, sed illudere quoque Aristoteli modo quodam uoluerit; quum enim duæ sint scribendi rationes, una quidem, eaq; longè præstantior, quum quis de re aliqua proprio ingenio, ac proprio Marte sibi agendum proponit, liberumq; sibi & decernendi de quaque re, & disponendi seruat arbitrium; altera quum ab alio authore traditam disciplinam quispiam interpretandam sumit, qui sectator potius, & quasi seruus alienę doctrinae, & alieni ordinis, quàm author esse dicitur; hic quidem philosophus talem suo operi introductionem adiunxit, ut interpretaturus potius morales, ac ciuiles Aristotelis libros uideretur, quàm proprium ipse opus compositurus; eò pręsertim, quòd talem introductionem, & ea, quæ προλεγόμενα uocantur, operi suo præponere authorem ipsum non decet, sed soli alienorum operum interpretes id facere consueuerunt. Attamen relicta ciuili Aristotelis philosophia aliam ipse propriam tradidit & ordine illi contrariam, & sententiis, rebusq; ipsis ab ea maximè discrepantem, quum & plurima in ea tractentur, quorum Arist. nullam facere mentionem uoluit; & multa etiam prætermittantur, quæ Arist. tanquàm necessaria diligentissimè pertractauit, adeo ut & mancam, & redundantem esse necesse sit uel Aristotelis, uel huius clarissimi uiri ciuilem philosophiã. Hanc igitur nouam moralem disciplinam si consideremus, ea uel re uera, uel saltem authoris sui professione ordinem quendam habet, ab uno tamen fine non pendet, sed à pluribus; accurata nanque de humana, ac de diuinis mentibus tractatio finem habere ciuilem fœlicitatem non potest, quum sine illa ciuilis philosophia optimè tradi queat, & ciuilis fœlicitas tum ab homine, tùm à tota ciuitate comparari; sed scopus diuinæ scientię est diuinarum rerum cognitio, sicuti scientiæ naturalis rerum naturalium. Testimonio igitur aduersarii satis clarè ostenditur dari in disciplina ordinem sine unitate finis, ualida certè uel ipsa per se, uel saltem ad hominem conuincendum argumentatio mea est.

CAPUT DECIMUMQUARTUM

De definitione ordinis doctrinæ.

Hactenus ea, quæ de conditionibus, ac de essentia ordinis aliàs dicta à nobis sunt, satis, ut uidetur, clara reddidimus, atque ab aliorum oppugnatione uindicauimus: nunc ad ordinis definitionem, tùm quæ ab aliis, tùm quæ a nobis allata est, considerandam accedamus, ut ratione duce eam, quæ rite tradita est, a non rite traditis discernamus. Iam in cap. 4. primi libri de methodis diximus traditam esse à nonnullis hanc ordinis definitionem, ordo est habitus instrumentalis, quo docemur cuiusque disciplinæ partes conuenienter dispo nere; in qua definitione id mihi reprehensione dignum uisum est, quòd dictione illa [cõ uenienter] nimis ruditer, & obscurè ipsa ordinis *Definitio aliorum.*

Confutatio. dinis natura significabatur, quum non appareat in quonam hæc dispositionis conuenientia consistat; in definitionibus autem maximè claritas & perspicuitas requiritur. Ad hanc igitur differentiam magis declarandá ita sum progressus: Quum ordo instrumentum sit, proinde eius natura in fine consistat, sine hoc bene cognito, & constituto minimè dubitandum est quin illa dicenda sit conueniens dispositio, quæ nos optimè & facillimè ad eum finem perducat. Quoniam igitur nullus alius ordinis doctrinæ scopus statuendus est, quàm distincta & in quoque genere perfecta cognitio (hoc enim & nomen ipsum, & ratio ita nobis persuadet, ut res propè ipsa loqui uideatur; si quidem ordo non est nisi cognitionis instrumentum) hinc colligimus in eo tantùm statuendam esse rectitudinem & conuenientiam dispositionis, ut per eam optimè & facillimè quælibet disciplina discatur; abiecta igitur dictione illa, conuenienter, & eius loco dilucidiorem differentiam exprimentes, talem ordinis definitionem in capite undecimo proposuimus;

Definitio propria. Ordo doctrinae est habitus instrumentalis, per quem apti sumus cuiusque disciplinæ partes ita disponere, ut quantum fieri possit optimè, ac facillimè ea disciplina discatur; simul enim aduerbium quoque, Conuenienter, in definitione ponere nugatio esset, quia nil aliud significaret dispositio conueniens, quàm illud ipsum, quod aliis adiectis uerbis clariùs significatur; nam in definitione debet quidem sequens pars præcedentem uel ampliorem coarctare, æqualem autem, & idem obscurius significantem declarare, uitio

Definitio aduersarij. definitioni adscribitur. Quod quidem uitiú præter alia philosophus iste in definitione ordinis à se tradita incurrisse uidetur, sic enim ordinem definiuit, Ordo est congruens dispositio plurium uel disciplinarum, uel partiú eiusdé disciplinæ, cùm inter se, tùm ad unum primum, ex rerum natura à dirigente deprompta, vt disciplinæ pro facultate naturam rerum æmulentur, distinctéque legentium ani

Confutatio. mis eam offerant. Superuacua nanque est dictio illa, Congruens, si nulla est congrua dispositio, nisi quæ sequentibus uerbis significatur, & reciprocantur, nam omnis congruês dispositio æmulatur naturam, & omnis dispositio naturam æmulans est congruens, secundùm ipsum. Causa etiam finalis in hac definitione posita eiusmodi est, ut in ea animus non acquiescat, sed ab ea potiùs abhorreat, inquit enim finem ordinis hunc esse, vt naturam imitemur, quasi hoc consilio disciplinæ omnes tradantur, & discantur, vt æmulemur naturam, nec potiùs hoc, vt eas doceamus, vel discamus. Certè aliqua dignus excusatione extitisset, si solùm dixisset necessarium esse ordini doctrinę imitari naturam, quanquam enim hoc non semper verum, neque necessarium est, tamen tolerabilius fuisset, ordinem naturę statuere effectricem causam ordinis doctrinę, quasi naturæ ordo cogat doctrinæ ordinem talem esse, quàm causam finalem, & scopum, ad quem doctrinæ ordo dirigatur; huic enim dicto necesse est cuiusque bene considerantis animum repugnare. Sed mirandú profectò est quomodo vir iste dum uerum ordinis finem ueretur exprimere, tamen ab ipsa rei ueritate coactus ipsum saltem implicitè confiteatur, quando tandem subiungit, distinctéque legentium animis eam offerant, his enim uerbis uel idem finis exprimitur, qui præcedentibus iam expressus erat, scilicet ut æmulemur naturam, uel alius; si idem, duorum ergo dictorum alterum superuacaneú est, nugatioque in hac definitione iterum committitur; si verò alius, quisnam is est? cur volumus rerum naturam distinctè animis legentium offerre? certè ob eandem causam hoc uolumus, ob quam ipsi quoque legentes legunt, legunt autem ut addiscant, & scientiam adipiscantur, ergo scribentes quoque nullum alium sibi finem proponunt (nisi fortè per accidens) quàm docere, & cognitionem parere; ordineque utuntur, ut id melius efficiat. Miror etiam cur dixerit, legentium, quasi nequeant disciplinę tradi, nisi scriptis, nec possimus etiam audiendo addiscere, quomodo & cœci omnes, & multi uisu præditi plura discunt; accidit certè & ordini, & disciplinis ipsis, ut scriptæ legantur; nil autem tale in definitione ponendum est. Idem dicendum arbitror de ordine plurium disciplinarum inter se, huius enim nulla nobis ratio habenda est, tantùm abest ut in definitione ordinis fieri eius mentio possit; Nos enim in præsentia de ordine ut logico instrumento loquimur, proinde de eo, qui cum artificio à docente seruatur, ut melius ac facilius doceat: hic autem in eiusdem tantùm disciplinæ partibus ritè disponendis locum habet; nam plurium disciplinarum inter se dispositio nullum in se logicum artificium habet, & absque ulla docentis opera fieri uidetur; Dum. n. quis unam disciplinam tradit, non respicit alias, sed se intra illius limites continet. Videntur quidem illi, qui discere uolunt, & inter hos ii tantùm, qui cunctas cupiunt disciplinas apprehendere, hoc considerare, ac de eo sapientiores consulere, quam prius, & quá posterius aggredi debeat; sed hoc officit potius

Plurium inter se disciplinarũ dispositio non est consideratione digna.

tius aduersario, quàm prosit, quia horum ne mo id respicit ut naturæ ordinem seruet, sed solùm ut à facilioribus ad difficiliora progrediatur: ob id primo loco dare operam consueuerunt scientiis mathematicis, deinde naturali, postmodum metaphysicæ; qui ordo neutrum naturę ordinem imitatur, res enim mathematicę neq; generatione & origine, neq; intentione, seu perfectione primæ sunt, sed uidentur res diuinæ utroq; modo esse primæ secundùm naturam, quandoquidē ad alias omnes referuntur tùm ut effectrices causæ, tùm ut finales. Videat ergo doctissimus iste uir quàm concinnè hæc sua definitio tradita sit, & quàm pulchrè consentiant inter se ipsę definitionis partes, ordinem ipse considerare uult amplè, prout etiam diuersæ disciplinæ ordinem inter se habent, & huius ordinis communem finem esse uult æmulari rerum naturam, & ipsam legentium animis distinctè proponere; sed quum manifestus in his sit ordo naturæ, quem tamen in cognitione non sequimur, si quidem contrarium in discendo seruamus, quomodo esse hic potest finis illorum, qui disciplinas ut ad discendas disponunt, si hi naturæ ordinem nunquàm seruant in disciplinis discendis? pugnat itaq; secum hæc definitio, & seipsam euertit, quum manifestum sit liberales disciplinas ut addiscendas non disponi iuxta naturæ ordinem, sed solùm secundùm ordinem facilioris cognitionis; idq; respiciens Aristoteles diuinam scientiam μετὰ τὰ φυσικά inscripsit, tanquàm addiscendam post philosophiam naturalem: adde quòd licèt liberalium disciplinarum inter se aliquis ordo notari possit, tamen artes effectrices nullum inter se doctrinæ ordinem habent, nisi contingat ut una ab alia contineatur, quod in paucis euenire manifestum est. Quum igitur quælibet harum ad disciplinam redigi posse uideatur, dicat aduersarius, si redactæ omnes essent, quænam sit natura prior, & ordine doctrinæ anteeat, an cerdonica, an ædificatoria, an calcearia, an sutoria; certè nec ullus est inuentus, qui omnes artes discere constituerit, singuli nanque ad singulas ferè nascimur; nec si quis tali desiderio caperetur, is aliquem in iis ordinem fingere, aut imaginari posset. Quomodo igitur in disciplinis diuersis imitari naturę ordinem uolumus, si in quamplurimis nullus est naturalis ordo, in paucis uerò est quidem aliquis, sed ab addiscentibus non seruatur? Inquiet ne philosophus iste id esse per accidens, & ob aliquam occasionem? at uerò illa, quæ per accidens, sunt, rarò sunt, quę autem per se, ea uel semper, uel frequentius; sed nec Aristoteles diuinam scientiam metaphysicam nominasset, si per accidens post naturalem collocaretur. Alia quoque ratione ex ipsis met huius definitionis uerbis desumpta ostenditur nō debuisse in ea comprehendi ordinem plurium disciplinarum inter se, quoniam si hic esset ille ipse ordo, de quo nunc loquimur, & eiusdem rationis, atque naturæ, utiq; nec plures disciplinæ, nec plures partes eiusdē in definitione erant exprimendę, sed in ipsa communi ordinis natura standum erat, dicendo ordinem esse dispositionem plurium rerum tractandarum, sic.n. tùm plures disciplinę, tùm plures unius partes fuissent cōi loquutione cōprehēsæ: nā in definitione animalis nec homo, nec equus, nec alia ulla animalis species nominatur; quod in hac saltem definitione seruandum fuisset, quum.n. ordinis natura in fine potissimum sit constituta, finemq; unum aduersarius omnis ordinis in ea definitione statuat, eiusdem rationis esse ordines omnes significat, & in genere uniuoco conuenire, non in communi analogo. Pręterea si plurium disciplinarum inter se ordo sub eo, de quo loquimur, ordine contineretur, necessarium semper esset ut ad aliquam ordinis speciem redigeretur, essetq; uel resolutiuus, uel compositiuus, hoc tamen dicere non possumus, quia à mathematicis scientiis ad naturalem progrediendo, & à naturali ad diuinam, neutro utimur ordine; nō compositiuo, quia à posterioribus potius ad priora procedimus; non etiam resolutiuo, quia non procedimus à fine ad ea, quæ ad finem ducunt, nefas enim est dicere res mathematicas uel naturales esse finem rerum diuinarum, quum hæ potius sint omnium finis, proinde is sit progressus ad finem potius, q̃ à fine. Sed aduersarius ipse in cap. 28. fatetur ordinem inter uarias disciplinas nec cōpositiuum nec resolutiuum appellari posse; quum igitur inter nos conuenire uideatur, illum tantummodo ordinem nobis definiendum proponi, qui mox in resolutiuum & compositiuum diuidendus est, sub hanc definitionem reduci ordo multarum disciplinarum nulla ratione potest. Verba quoq; illa [cùm inter se, tum ad unum primum] non rectè in hac ordinis definitione poni uidentur, si uera sunt ea, quæ antea diximus; satis enim fuit dixisse congruentem plurium dispositionem; hæc enim non potest intelligi, nisi inter se. Quod uerò dicitur, [ad unum primum] si significet id, quod in tractatione primum ordine est, uel etiam id, quod est postremum, non omni ordini competit, scientia nan-

Repugnātia in dictis aduersarij.

tia nanque naturalis scripta ordine compositiuo incipit a primis principiis, quæ plura sunt, desinit in ultimis speciebus corporis naturalis, quæ sunt quamplurimæ; non enim aliquod dicendum est finis, quòd primum, uel quòd postremum sit, ut ait Aristoteles in secundo libro physic. sed quòd optimum, ac præcipuum. Nec dicendum est species ultimas corporis naturalis esse finem naturalis philosophiæ prout ultimo loco in ea scientia tractantur; nam ultimo loco tractantur secũdùm proprias tantùm rationes, scopus autem philosophi naturalis est eas perfectè cognoscere, hoc est secundùm omnes rationes tùm proprias, tùm communes, scilicet & ut naturalia corpora, & ut simplicia, uel mista, & ut animata, & ut animalia, & ut homo, uel equus, idq; intellexit Auerr. in suo procemio primi physic. nominans species sensiles: hoc autem dicere est dicere genus subiectum in scientia naturali esse in ea scientia scopum, prout ipsum commune genus cum omnibus à se contentis speciebus accipitur, tale autem subiectum nec primum, nec postremum est, sed toti sciētiæ adæquatur, & ab eo tùm principia unitatem recipiunt, quum unius subiecti principia sint; tùm species, quum sub idem genus reducantur. hoc igitur rectiùs appellatur primum, idest præcipuum, & cuius gratia omnia considerantur. Consonum autem est hoc sententiæ aduersarii dicentis in cap. 17. sexti gradus ordinata ad finem recipere formam, & rationem ab ipso fine, recipit enim scientia formam, & rationem à subiecto suo adæquato; hoc igitur est finis in scientia, & nullum aliud. Hoc autem si intelligat dicens [ad unum primum] uel suam ipse sententiam euertit, uel frustra & superuacuè hoc dicit, nam si subiectum, idest eius perfectam cognitionem finem esse asserit, iam fatetur nostram cognitionem esse præcipuum ordinis finem, & ab hac sumi rationem ordinandi, quod quidem ipse antea negauit: si uerò intelligat subiectum esse primum, & præcipuum, propterea quòd ea, quę ad ipsum pertinent, ideo tractanda sunt, ut in iis ordinem naturæ imitemur, iam sequentibus uerbis clarè hunc ordinis finem expressit, quare non fuit opus dicere, ad unum primum. Alia quoque de hac definitione dici possent, quæ missa facio; nam satis per hæc, quæ dicta sunt, ostensum uidetur eam dialecticè traditam, & nil ferè in se habere, quod ad naturam & essentiam ordinis declarandam pertineat.

Species ultimæ non sunt finis sciētiæ naturalis.

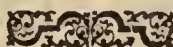
LIBER

LIBER SECVNDVS

CAPVT PRIMVM.

Quae sit propria authoris sententia de ordinum numero, & quae aduersarij.

QVVM hactenus de natura, ac definitione uniuersè sumpti ordinis disputatum sit, nunc ad species transeamus, de quibus duplex nos disputatio manet, una de ipsarū numero, ac de differentiis, per quas ordo in has species diuidatur, altera de iisdem speciebus ad disciplinas aptandis. De ordinum numero uidetur quidem uerbo inter nos cōuenire, sed re tamen ipsa non minus, quàm de natura ordinis dissentimus. Primùm quidem ille duos tantùm, ut ego, ordines dari asserit, idq; multis argumentis nititur comprobare, sed postea rem magis declarans non duos, sed quatuor, & plures etiam ordines introducit, ita ut nomine duos, re plures, quàm quisquam alius, ponat, quamobrem rectiùs dixisset se quatuor aut sex ordinum, quàm duorum, inuentorem extitisse. Quod ad me attinet, profiteri absq; ulla hæsitatione possum me apud nullum eorum, qui de ordinibus scripsere, hanc de duobus ordinibus sententiam unquam legisse, quare etiam si huic excellentissimo uiro id condonarem, quod ipse credi uult, ipsum ante me eandem uel sequutum esse, uel inuenisse, tamen quum nil ab eo in publicum hac de re editum sit, neq; ego debui huius suæ opinionis habere notitiam, neq; ipse fidem de se satis idoneam facit; Quod enim aliquis eius discipulus assertione de hac re publicè disputandas aliquādo proposuerit, hoc nihil est, tùm quòd per hoc non liquet an proprium ipsius discipuli id dogma extiterit, an ex præceptore acceptum; tùm maximè quia in huiuscemodi theorematibus proponi quandoque solent aliqua ipsis quoque proponentib' παράδοξα quæ ipsi non quòd ita sentiant, sed uel exercendi, uel etiam ostentandi ingenii gratia tuenda proponunt; quare nihil certi de horum disputantium sententia ex talibus eorum assertionibus sumi potest, quum ipsis semper liceat se ipsos tueri dicendo se disputandi tantùm gratia ea dogmata protulisse sed mittantur hæc, in iis enim nullam uim facio; uideamus qualenam eius dogma sit, & quale illud, quod me inuenisse professus sū, ut si ipse (quod spero) suum à meo tantum distare cognouerit, quantum à cęlo terra distat, æquo animo meam professionem ferat, uidens me nullum eius inuentum mihi unquam attribuisse, neque enim si uoluissem, id facere licuisset, neque si licuisset, optasse. Mea quidem opinio non uerborum ambagibus inuoluta, & perplexa, sed simplex, facilisq; explicatu est, eamq; breuiter exposui in cap. 6. secundi lib. de methodis ita enim res ipsa, ut primum proponitur, loqui uidetur, ut pluribus uerbis ad sui declarationem non indigeat. Id, cuius ego me inuentorem fuisse, in dicto loco professus sum, non est solus ipse per se ordinum numerus, sed cum ipsius numeri ratione, quæ a solis differentiis per quas genus in species diuiditur, & quę naturam specierum constituunt, sumenda est. sine hac ratione quisquis dicat duos tantū ordines dari, is ordinum numerum non cognoscit, neq; id, quod dicit, intelligit: nam, ut inquit Aristoteles in contex. 39. secundi posteriorum, rem a causa pendentem sine causa cognoscere est eam ignorare potiùs, quam scire. Quoniam igitur iam ostenderam finem omnis ordinis esse perfectam in suo

Opinio authoris de numero ordinum.

genere

genere cognitionem eorum, quę in qualibet disciplina tractantur, finem hunc, in quo tota ordinis natura consistit, in duos diuidendum esse dixi, ratione sumpta à duabus disciplinarum naturis iam à me declaratis in primo lib. de natura logicæ; Quum enim aliæ disciplinæ cognitionem simpliciter quærant, & præterea nihil, aliæ uero cognitionem non propter se, sed propter operationem, & productionem alicuius externi finis, hinc emanantem duorum ordinum distinctioné, & huius numeri necessitatem collegi: oportet enim illas, quæ solam cognitionem quærunt, à primis principiis exordiri, qui est ordo compositiuus; illas uerò, quæ cognitionem dirigant ad agendum, uel efficiendum finem aliquem, qui ab homine liberè operante produci possit, ab ipsius finis prænotione auspicari, qui est ordo resolutiuus. Hæc mea opinio, hoc meum inuentum est. Propriam quoque, & à me inuentam profiteri possum confutationé ordinis definitiui, quæ in quarto cap. secundi libri à me diligenter scripta est, eaq; sumitur ex ipsiusmet definitiui ordinis natura, quoniam definitio disciplinæ nullum alium, quàm procemii, locum in disciplina habet; in transitu autem à procemio ad tractationem nullus doctrinę ordo constitutus est, sed in solius tractationis partibus ordinem considerare oportet. Ex ipsa quoque disciplinarum tradendarum natura idem ostenditur, quum enim duo tantùm illa dentur disciplinarum genera, & alteris solus conueniat ordo compositiuus, alteris solus resolutiuus, restat inutilem, & superuacaneum esse omnem alium ordinem, quem aliquis excogitare possit. Nunc uideamus quid aduersarius de ordinum numero dixerit. Ille quidem duos tantùm inquit ordines dari, compositiuum, & resolutiuum, sed tres modos statuit ordinis resolutiui ita diuersos inter se, ut nomen tantum commune habeant, re autem ipsa penitus discrepent, vt ex ipsa resolutiui ordinis definitione, in qua Galenus, & ceteri omnes consenserunt, satis clarè ostẽditur. primum modum resolutiui ordinis esse inquit, quum ab externo fine, ut à sanitate, procedimus ad inuenienda principia; secundum quando à toto ad partes, ut si à mundo toto, eiusq; definitione ordientes procederemus postea ad singulorum simplicium corporum, è quibus mundus constat, considerationem: tertium demum, quum ab iis, quæ prædicatione sunt ultima, hoc est ab infimis speciebus ad superiora genera ascendimus. Hos igitur tres si distinctos, penitus esse ostenderimus, nec eadem resolutiui ordinis definitione participare posse, iam patebit quatuor ordinis species ab hoc viro statui, tres resolutiuos, & quartum compositiuum, uel, si hic quoque tribus modis esse posset, qui tribus illis respondeant, sex species ordinis ab eo ponuntur, immo etiam plures, ut mox considerabimus; ita enim varia & perplexa, & sibi ipsi repugnans est hæc eius de numero ordinum disputatio, ut ex eius lectione quot reuera ordines dentur statuere certa ratione nemo possit. Non minorem varietatem, & repugnantiam multiplicem in iis, quæ ab eo de ordine definitiuo dicuntur, notare possumus, primum enim omnino eum reprobat, deinde fatetur esse ordinem, & redigi ad resolutiuum, ac denique eũdem cum ipso quoque compositiuo confundere uidetur, quæ omnia postea declarabimus. Hæc igitur sententia quantum à mea distet, quisque rationis compos ex his, & ex ipsius, meisq; scriptis antea editis cognoscere facilè potest: sed clarissimum omnibus hoc fiet, si omnia eius dicta, quæ consideratione digna sunt, diligenter perpenderimus, & quantum in se veritatis, ac firmitatis habeant, considerauerimus.

Opinio authoris de ordine definitiuo.

Opinio aduersarii de ordinũ numero.

Repugnãtia in dictis aduersarii.

CAPVT SECVNDVM.

Confutatio sententiæ aduersarij de pluribus ordinibus resolutiuis.

PRimùm quidem hoc omnium dicendorum præcipuum fundamentum statuendum nobis est, nos de vniuersali tantùm ordine loqui, non de particulari. Vniuersalem uoco eum, quo tota disciplina disponi dicitur, particularem uerò, qui in aliqua tantùm disciplinæ parte consideratur: hoc nisi constituamus, ita multis aliorum cauillis, & captionibus expositi sumus, ut conquiescere in ipsa rei ueritate nequeamus. hoc idem in postremo quoq; capite secũdi libri de methodis protestatus sum, quippe qui non ignorans quo philosophandi genere complures utantur, ea, quæ postea contigerunt, præuidebam, fore qui dicerent plurimas ordinis species esse, nullam disciplinam uno, ac simplici ordine esse traditam, sed in una parte unum ordinem habere, in alia alium; proinde nulli disciplinæ aliquem certum ordinem attribui posse, & alia multa eiusmodi, quæ nihil docent studiosos, sed ita eorum animos perturbant, ut eos meliorem doctrinam amplecti, & ueritati adhærere nõ sinant. ordo heterogeneis rebus persimilis est, quemadmodum enim totus homo est animal, ocu-

nimal, oculus autem hominis per se non est animal, sed animalis pars, ita si tota ars medica tradita est ordine resolutiuo, non est tamen necesse vt quælibet pars per se sumpta resolutiuum ordinem habeat; immo si primam partem, quæ physiologica dicitur, spectemus, ea videtur habere potius ordinem compositiuum, quum ordiatur ab elementis, ab his transeat ad humores, postea ad homogeneas partes, tandem ad heterogeneas, nec propterea dicendum est artem medicam esse pluribus ordinibus traditam, hoc enim nihil rudius, nihil ineptius pronuntiari potest; sed omnes illius artis partes respectu totius artis habent ordinem resolutiuum, etiam illa, quę per se compositiuum habere videbatur, de elementis enim & humoribus & partibus humani corporis agere est agere de fine, proinde est initium ordinis resolutiui. Quemadmodum igitur videmus totum hominem esse animal, partium autem tùm nullam per se animal, tùm quamlibet animalis esse, ita dicamus oportet totam naturalem philosophiam compositiuo ordine traditam esse, & in tota manifestè conspici compositiui ordinis naturam, proinde toti nullum alium ordinem attribui posse: quanuis enim partium aliqua per se eum ordinem habere non videatur, quælibet tamen pars partem totius ordinis habet. Hoc fundamento constituto, aliisq; omnibus, quæ à me antea ostensa sunt, clara est ordinis diuisio in duas species à me facta, in compositiuum, & resolutiuum, tanquàm ordines vniuersales, quorum altero necesse est quamlibet ritè traditam disciplinam esse dispositam, ita tamen, vt appellatione resolutiui nullum alium intelligamus, nisi illum, qui communiter ab omnibus vocatur ordo à notione finis, hac enim quasi definitione eum secernit ab aliis duobus Galenus in principio artis medicinalis; quare neutrum aliorum duorum putauit esse à notione finis; in qua opinione omnes ad vnum ceteri consenserunt. Hoc resolutiuo, atque etiam compositiuo quòd tota disciplina tradi possit, ita ut tùm hic, tùm ille dici possit ordo vniuersalis, nemo negasse videtur. Sed quoniam prçter hunc resolutiuum duos alios, immo etiam plures, aduersarius excogitauit, hi omnes sunt singillatim considerandi. Secunda resolutiui ordinis species ab eo dicebatur, quando à toto ad partes progredimur; & hoc exemplo vtebatur, vt si à toto mundo ad simplicia corpora consideranda progrederemur, sic enim totum resolueremus in partes, quem ordinem simillimum esse ait definitiuo, quem Galenus posuit. Sed hunc si benè considere mus, vanum prorsus esse comperiemus, quæ rendum enim ab hoc præstantissimo viro est an putet ordinem hunc in artibus, an in scientiis locum habere, si dicat in artibus, certè non in aliis, quàm in illis, quæ præter operationem aliquod opus relinquunt, quales sunt ædificatoria, nauium effectrix, & aliæ plurimæ, in quibus totum & partes considerari manifestè possunt; in his itaque si dicat hanc resolutiui ordinis speciem seruari posse, vt à toto, & eius definitione exordiū sumatur, vt à definitione domus, deinde ad partes domus transitus fiat, hoc verissime dicitur, sed sciat hanc esse primam speciem ordinis resolutiui, est enim exordium à fine, vt ait Aristoteles septimo metaphys. 23. domus enim in ea arte finis est: sed illud tamen est animaduertendum, quod initium sumitur à domo, non quatenus est totum, sed quatenus est finis, nam si finis artis non sit totum aliquod corporeum, sed sola operatio, vel qualitas, quæ quanta non est, non minus à fine auspicamur, quo fit vt in artibus per accidens sit vt finis, à quo exordimur, sit totum, à quo ad partes internas progressio fiat, nam in arte medica finis est sanitas, quę corpus non est, à qua ad externas, quæ ipsam producunt, causas progressus fit ordine resolutiuo. Has quidem posse huius ordinis differentias dici ego non inficior, sed vt album, & nigrum sunt differentiæ hominis, non vt essentiales, & quæ varias constituere species aptæ sint, quum manifestum sit, in his omnibus eandem esse ordinis resolutiui naturam, & easdē conditiones. Quòd si in scientiis contemplatiuis hanc resolutiui ordinis speciem dari dicat, vt dicere videtur, dum ex naturali scientia exemplum sumens considerat progressum à toto mundo ad simplicia corpora, è quibus mundus constat, hoc ego puto absonum omnino esse rationi, quum huiuscemodi ordo non modò in tota scientia, quod quidē mihi ostendere satis esset, sed neque in parte locum habere possit; in tota sciētia ne ipse quidē aduersarius, vt arbitror, diceret, patet .n. initium scientię naturalis sumendum esse uel à primis principiis, de quibus in primo libro physicorum agitur, vel à definitione cō munis subiecti, quam in principio secundi physicorum habemus. Quòd si ab huiusmodi toto auspicandum esset, à mundo incipere oporteret, mundus enim totum quoddam est omnia naturalia corpora continens, alia vt ad molis integritatem, alia vt ad ipsius ornatum, & perfectionem pertinentia; sed quomodo à mundo

Confutatio secundæ speciei ordinis resolutiui.

sumi initium possit, vt primo loco de ipso mundo agatur,& ipse prius cognoscēdus pro ponatur,quàm cognoscantur partes, ego ne imaginari quidem possum, ne dum suspicer aliquem esse, qui hoc audeat asseuerare; de mundo nanque ita accepto non video quid docere,quam scientiam parere author possit dum partes mundi ignorantur;nil enim aliud hic mundus est, quàm collectio naturarum omnium corporalium optimo ordine dispositarum; quare perfecta eius cognitio in sola singularum partium cognitione consistit, ideoq; Arist. in nulla naturalis scientiæ parte de toto hoc mundo egit, quum de singulis partibus ordinatim agere,easq; omnes cognoscere sit totum corporalem mundum cognoscere. De mathematicis autem scientiis,ac de metaphysica clarior res est,in nulla.n.harum datur tale totum ex partibus integrantibus conflatum,à quo doctrinæ initiū sumi queat; sed certum, atque exploratum omnibus esse debet contemplatiuas scientias initium sumere ab illius totius definitione,quod totum cōmune,seu totū prædicabile dicitur, quod est incipere à definitione subiecti amplissimè sūpti. Qm̄ igitur hic ab aduersario confictus ordo non est eiusmodi,vt eo tota scientia disponi possit,satis à me reprobatus videretur, qui de solo ordine vniuersali me loqui cùm hic professus sum, tùm aliàs in postremo capite secundi libri de methodis:sed ad pleniorem huius figmenti reprobationem ostendere etiam libet,ipsum nec in parte vlla scientiæ habere locum posse. Duo (vt videtur) partium genera sub præsentem consideratiōnem cadere possunt, tùm illæ, quæ essentiales,tùm illæ,quæ integrantes dicuntur; de essentialibus clara res est, harum enim tractatio tractationi totius nunquàm est postponēda, quoniam si his ignoratis de toto priùs agamus, nullam eius notitiam habere possumus, nisi rudem & confusam,quia sic principia eius interna ignorantur; quare & essentiam ipsius ignorari necesse est & accidentia, quę illam consequuntur. A toto quidem cōfuso,& confusè cognito procedere ad inueniendā principia possumus,sed is non est ordo,est methodus resolutiua,quam proponit Aristoteles in procemio primi libri physic, & quam in eodem libro seruat; ordo enim esset, si priùs de toto ipso composito ageret, idq; per se cognoscendum proponeretur, deinde ad declaranda principia transitus fieret, ita vt tractationem de principiis alia de composito tractatio ab ea seiuncta præcederet, diceretur q; liber ille & de composito esse, & de principiis; quod quidem nec verum est, nec fieri potest, vt demonstrauimus. Si verò de partibus secundùm quantitatem acceptis loquamur,id. de his dicere cogimur, quod nunc de mundo vniuerso dicebamus, nulla enim tractatio totius seiuncta à tractatione partium esse potest, quoniam hoc totum nil aliud est,quàm partium collectio; quare si homogeneum sit, non opus est seorsim de toto, ac de partibus agere,quum eiusdem sint naturæ,& eiusdem nominis: si verò heterogeneum, cuiusmodi animantia sunt, cognoscendæ quidem sunt partes singulæ,& diuersę singularum temperies, & munia, qualis est Aristotelis tractatio in libris de partibus animalium, sed in omnium partium distincta cognitione consistit etiam perfecta cognitio totius;ideo nullam legimus apud Aristotelem tractationem de animali toto neque ante libros de partibus, neque post; nam etiam in libris de historia de partibus agit,ruditer tamen,& pingui Minerua. Sequuntur autem libros de partibus libri de anima, deinde illi, qui vocantur parui naturales, in quorum nullo agitur de toto ipso animalis corpore, sed in libris de anima agitur de eius forma, in paruis autem naturalibus de variis eiusdem accidentibus, quare totius animalis cognitio non habetur in aliquo vno libro, sed in omnibus simul; non est tamen ignorandum, membra animalium posse vocari & partes integrantes, & essentiales, vocantur enim integrantes dum solam quantitatem corporis animalis spectamus, qua ratione diximus nullam eos libros subsequi, vel præcedere posse tractationem de toto ipso animalis corpore, ac de tota eius mole: essentiales autem dicuntur, dum ad animam relatæ eam habent rationem, quam materia habet ad formam, quare animal ex his partibus, & ex anima constare dicitur tanquam ex materia proxima, & forma. hoc quoq; modo totum animal nullibi ab Aristotele tractatur vt totum, sed separatim agitur de materia eius, de forma,ac de variis accidentibus,in horum enim omnium cognitione consistit perfecta animalis cognitio; qua de re fusiùs loquutus sum in libro de præcognitis. Quod autem in animali, ac eius partibus considerauimus, de omnibus similiter dicendum est. Sed video quò aduersarius confugerit, dum enim exempli gratia nominat progressum à toto mundo ad partes, videtur innuere libros Aristotelis de cælo, in quibus ordine hoc resolutiuo vti dicatur loquens priùs de mundo,postea de simplicibus corporibus,

Eadem animalis partes sūt alia ratione integrantes, aliæ essentiales.

corporibus, quæ sunt partes mundi; scio.n. plurium sententiam esse quòd in iis libris cõsilium Aristot. sit agere de mundo; de simplicibus āt corporibus agat non per se, sed propter mundum, & ut sunt principia mundi:

Error multorũ de consilio Aris. in libro de cælo.

hæc tamen sententia minimè uera est; nec ab Aristotele ibi seruatur is ordo resolutiuus, immo nec seruari potest; primùm quidem sententiam hanc ipsa Aristotelis tractatio refellit, qui non à mundo exorditur, sed à corpore simplici, de quo ante omnia loquitur, & pauca quædam, quæ de ipso generaliter sumpto dici poterant, exponit, postea in species diuiso incipit à prima specie, nempe à cœlesti corpore, cuius naturam diligenter inuestigat, eamq; per negationem declarat, docens nec graue esse, nec leue, neque generationi, neque interitui, nec alterationi, nec accretioni, nec imminutioni obnoxium: deinde uerò in toto illo primo libro loquitur de mundo, ostendens ipsum & finitum esse, & unum, & æternum: mox in secundo libro iterum agit de cęlesti corpore, ac demum in tertio & quarto de quatuor elementis, tractatio igitur de cælesti corpore nõ magis sequitur, quàm præcedit tractationem de mundo: immo eò magis præcedit, quàm sequitur, quò tractatio de ipsa rei substantia principalior est tractatione de accidentibus consequentibus qualis est tractatio de cælo in eo secundo libro. Sed iam ueritatem patefaciamus, ut appareat quàm uana & commentitia sit huius resolutiui ordinis excogitatio.

Consiliũ Aristo. in libris de cælo.

De simplicibus corporibus Aristoteles ibi agit propter se, non propter mundũ, nisi intelligamus idem prorsus esse ea propter se tractari, & propter cognitionem mundi, hoc enim uerissimè dicitur, quoniam mũdus nil aliud est, quàm quinque simplicia corpora sic ordinata; quare ea cognoscere est mundum cognoscere: quo fit ut etiam si Aristoteles nusquam in his libris ullam mundi mentionẽ fecisset, liceret tamen dicere eos libros esse de mundo, nã cognoscere singulorũ illorũ corporum naturas, & motus est cognoscere grauia ut substantia leuibus, & hæc oĩa à rotundo corpore undique circundata, quód est cognoscere mundũ. Dũmodo igitur in hunc errorem non labamur, ut dicamus simplicia corpora in iis libris non ut subiectum, sed ut principia considerari, ut illi dicunt, non erramus dicendo ibi agi de mundo. Quod uerò aliqui dicunt, tractationem, quæ primo loco habetur de natura cęli, uon esse propter se, sed propter tractationem de mundo, uanum est, quia natura cæli est per se dignissima cognitu, ergo propter se alicubi tractanda, ubi nam igitur, si non in eo loco? nullus igitur processus datur uel compositiuus à simplicibus corporibus ad mundum, uel resolutiuus à mundo ad simplicia corpora. Sed quomodo procedit Aristoteles à cælo ad mundum, deinde a mundo ad cælum?

Artificiosa series tractationis de cælo.

Dico seriem tractationis Aristotelis artificio plenam esse; uult enim agere de simplicibus corporibus, ideo primo loco de simplici corpore communiter loquitur in principio primi libri postea uerò de speciebus, de cælo quidem in primo & secundo, ac tandem de grauibus & leuibus in tertio & quarto; agens autem de cælo, primo loco naturam cælestis corporis declarat in prima parte primi libri, deinde ad accidentum considerationem transit, horum autem duo erant genera, alia nanque & si solam cęli naturam insequuntur, tamen in totum mundum redundant, de quibus agitur in tota reliqua parte primi libri; Quòd enim finitudo molis, unitas, & æternitas, quæ ibi attribuuntur mundo, à sola cæli natura emanent, quisq; ea considerans, cognoscere facilè potest; ideò Aristoteles uolens ea demonstrare de subiecto adęquato, maluit ea attribuere mundo, quàm cælo; sed quoniam solam cæli naturã insequuntur, ideo eorum tractationem inserere ac commiscere uoluit cum tractatione de quinto corpore, & de his statim agere post tractationem de natura cæli: postea uerò in secundo libro sermonem prosequitur de accidentibus cęli, transiens ad alterum accidentium genus, nempe ad illa, quę quum cæli naturam insequantur, à cælo cum aliis corporibus non communicantur; neque enim dici potest communicari motum; quanuis enim à cælo inferiora corpora moueantur iu orbem, uon tamen simplici motu; quare suum simplicem motum cum nullo corpore cælum communicat. Quisquis hæc, quę diximus, bene consideret, librosque Aristotelis de cælo legat, & intelligat, facilè cognoscet quàm uana & absona rationi sit hæc sententia quòd à mundi consideratione ad partes progredi possimus ordine resolutiuo, nam præter quam quòd talis progressus non datur, non est etiam à fiue ad ea, quæ sunt ante finem, nam dicere cælestia corpora esse propter mundum tanquàm propter finem, est dicere propter se ipsa, nam quodlibet naturale corpus propter se ipsum est, idquè non solùm de simplicibus dicimus, uerùm etiam de mistis; quare petendum ab aduersario esset

cur à mundo quoque ut mista complectente non processerit Aristoteles ordine resolutiuo ad mista; nulla certè afferri ratio potest, quia hæc omni prorsus ratione carent; tractatur enim in scientia naturali omnia corpora naturalia propter mundum, idest ut cognoscamus omnia corpora, quę in mundo existunt: hoc autem est dicere, propter ipsamet, & ut ipsa cognoscantur. In tertia autem resolutiui ordinis specie confutanda non est quòd tempus conteramus, iam enim eam abunde confutauimus in secundo libro de methodis cap. septimo & octauo, & miror quòd aduersarius illa, quę a me ibi dicuntur, non uiderit. uidetur autem ipsemet huius ordinis uanitatem confiteri, dum inquit magis contingere in methodo, quàm in ordine, ut ab ultimis speciebus ad superiora genera, & ad principia ascendamus, reuera enim si talis progressus datur, methodus potius est, quam ordo, immo nullo pacto potest esse ordo, ut in memorato loco demonstrauimus. Mihi etiam uidetur philosophus iste præter has tres resolutiui ordinis species etiam quartam excogitasse, quam tamen postea in illa specierum enumeratione prætermisit, nam in capite 22. inquit Aristotelem uti ordine resolutiuo dum uisum aliis sensibus anteponit, & tactum post ponit; nam hæc progressio a uisu ad tactum ad nullam dictarum trium specierum redigi potest, non ad primam, quam ipse uocabat a fine ad principia, quoniam uisus non est aliorum sensuum finis, ut antea ostendimus: non ad secundam, quia a uisu ad tactum procedere non est procedere a toto ad partem, qualis esse processus à mundo ad simplicia corpora fingebatur, nec demum ad tertiam, quia non est progredi à specie ad genus. igitur quàm confusa, ac debilibus nixa fundamentis sit hæc ordinum declaratio quisque uidere potest; quando enim species ordinis resolutiui enumerat, trium tantùm mentionem facit, alibi tamen alias præter has nominat; tùm quartam illam, quam modò diximus, tùm alias quoque, quas postea tangemus. Quam igitur diuersa eius sententia a mea sit, clarissimum est, ego enim unum tantùm posui ordinem resolutiuum, qui est a notione finis ad inuenienda principia, & finem illum solum intellexi, qui agi uel effici a nobis liberè operantibus posiit; ipse uerò tum ad alios fines ordinem hunc extendit, tùm alios modos resolutiui ordinis introducit, quos ego iam reprobaui. quamobrem an ipse in duorum ordinum assertoribus numerandus sit alii iudicent; mihi quidem uidetur duo tàm ordinum nomina ab eo proponi, sed

Reprobatio tertiæ speciei ordinis resolutiui.

Quarta species ordinis resolutiui ab aduersario adiecta.

Repugnantia in dictis aduersarii.

ordines plurimos. neque etiam iisdem differentiis ad ordinem diuidendum utitur, quibus ego usus sum, immo nullis utens differentiis hanc diuisionem, seu potius inordinatam enumerationem commentus est; propterea rationes illæ, & philosophorum testimonia, quę ab ipso ad comprobandam de duobus ordinibus sententiam afferuntur, quã tuncunque roboris habeant (parum enim, meo iudicio, habent, & a proposito aliena sunt) pro me omnia faciunt, quum ego uerè duos ordines statuam; hæc igitur omnia missa facio, tùm quia leuissima esse puto, tùm quia, si quam uim habent, mihi, non illi suffragantur.

CAPVT TERTIVM.

Confutatio eorum, quæ ab aduersario dicuntur de ordine definitiuo.

IN iis etiam, quæ ab illo de ordine definitiuo dicuntur, magna inconstantia, & uarietas esse uidetur, nam reprobat omnino ordinem definitiuum, licet infirmis, & uix probabilibus argumentis; & eundem inquit redigi ad resolutiuum, quia est dissolutio definitionis in partes, ut etiam asserere Galenus uidetur in principio artis medicinalis: eundé igitur & reprobat, & admittit; dum enim ipsum ad resolutiuum reducit, ordinem esse fatetur, qua in re discrepat omnino a sententia mea, quum ego illius progressus naturam considerans ostenderim nullum esse ordinem à definitione scientiæ ad scientiam ipsam, quoniam definitio illa locum procemii habet, in procemio autem nihil adhuc tractatur; quare nullus potest doctrinę ordo considerari inter procemium & tractationem, sed solùm in serie partium tractationis; quoniam igitur a definitione disciplinæ ad ipsam disciplinam procedere nullus doctrinæ ordo est, ideo ad nullum ordinem redigi potest hic ordo definitiuus, quatenus procedens à definitione disciplinæ ad disciplinam: licèt enim artem medicinalem Galeni dixerim habere ordinem resolutiuum, quatenus in ipsa tractatione proceditur a sanitate corporum, quæ est finis, ad causas & principia sanitatis, qui uerè est ordo resolutiuus etiam, omnibo abiecta illa artis medicę definitione, tamen progressum ipsum ab ea definitione ad artem nec ordinem per se esse, nec ad ullum doctrinæ ordinem redigi arbitror. Philosophus autem iste dum ipsum redigit ad resolutiuum,

Repugnantia in dictis aduersarii.

lutiuum, iam doctrinæ ordinem esse confitetur, nec ulla in re discrepat à sententia Galeni, quam medici sequuntur, nam Galenus quoque asserit hunc ordinem posse appellari resolutionem, nec tamen sub resolutiuo ordine ipsum comprehenderat, sed ab eo penitus distinxerat, quia non ignorabat eam esse solius nominis conuenientiam, proinde sub eadem ordinis specie vniuocè dicta eos contineri non posse; rectè ergo fecit distinguens hunc resolutiuum ab altero propriè dicto resolutiuo, qui est à notione finis. Ex his colligimus aliam uarietatem & repugnantiam in huius clarissimi viri dictis, nam qui tres resolutiui ordinis species esse statuerat, immemor eorum, quæ antea dixerat, ubi aliam etiam præter eas quartam commemorauerat, nunc etiam quintam adiicit, dum definitiuum dicit esse speciem quandam resolutiui; hic .n. distinguitur ab eo, quem uocant à notione finis, quia definitio artis non est finis ipsius artis; nec non ab illo qui est à toto ad partes integrantes, nisi hic quoque ambiguis nominibus vti velimus, & æquiuocè sumere totum & partem. sic etiam à tertia specie, quę est à speciebus ad genera, ut patet; ac demum a quarta, quia non est processus à posteriori ad prius, qualem dicebat esse a uisu ad tactū.

Quinta species ordinis resolutiui ab aduersario posita.

Aliam quoque repugnantiam, eamq; multiplicem in eius dictis notare possumus, nam in calce capitis 23. refutat illorum opinionem, qui dicunt eum tantum esse ordinem definitiuum, quando à definitione disciplinæ auspicamur, inquit enim definitiuum ordinem esse etiam incipiendo à definitione subiecti, vel à definitione finis, quare tres definitiui ordinis species esse ait, quatenus ordiri à definitione tripliciter possumus, uel à definitione disciplinæ, uel à definitione subiecti, uel à definitione finis. Primùm quidem in hoc sibi ipse aduersatur, quòd qui priùs dixerat definitiuum redigi ad resolutiuum, hic ipsum redigit etiam ad compositiuum, nam incipere à definitione subiecti est proprium ordinis compositiui scientiarum contemplatiuarum; quare si hic potest etiam uocari definitiuus, scientia naturalis, quam compositiuo ordine traditam esse constat, etiam definitiuo tradita dicetur, quoniam secundum librum physicorum Aristoteles auspicatur a definitione subiecti totius scientiæ naturalis. Alia quoque notatu digna repugnantia, & ea quidem manifestissima, in eius dictis est, quòd quum certum sit cuiuslibet disciplinæ initium à definitione sumi, ut sæpe in libris meis logicis à me dictum est, præsertim verò in quarto cap. secundi libri de methodis, si hoc facit ordinem definitiuum, certè omnis ordo est definitiuus, eoq; scientiæ omnes, & artes traditæ sunt; vel igitur per hanc conditionem constituitur propriè sumptus definitiuus pro ut ab aliis distinguitur, uel communiter sumptus, qui alios complectatur; si dicat esse definitiuum propriè acceptum, ergo excluduntur omnes alii ordines, & solus datur ordo definitiuus, itaque non rectè ipse dicit dari compositiuum, & resolutiuum: si uerò dicat esse latè sumptum definitiuum, quod quidem magis dicendum est, ipse manifestè tres huius species ponit & nulla ex parte dissidet à sententia medicorum, inquit enim uel posse initium sumi à definitione disciplinę, uel à definitione subiecti, uel à definitione finis; nulla certè alia ratione Galenus, ac medici possent ex ipso ordinum initio ipsorum differentiam significare, nam secundùm ipsos ordo definitiuus incipit à definitione disciplinæ, compositiuus à definitione subiecti, resolutiuus à definitione finis, non enim potest attribui resolutiuo quòd ordiatur a definitione subiecti, quandoquidem in artibus, & in actiuis disciplinis non est necessaria perfecta subiecti cognitio, sed rudis & imperfecta sufficit in quamplurimis, ut in secundo libro de natura logicæ, & in secundo de method. diximus; non est igitur necessarium ipsum definire, est tamen necessarium definire finem. Quid ergo aliud est hoc, quàm tres distinctos ordines cum Galeno confiteri? non est igitur hic vir clarissimus inuentor, nec asser tor duorum ordinum, quum tres quoque, atque etiam plures ordines statuat, sibiq; ipse non constet.

Repugnātia in dictis aduersarii.

Repugnātia in dictis aduersarii.

CAPVT QVARTVM.

Argumenta aduersarii, quòd cuilibet disciplinæ quilibet ordo conueniat.

ID tamen considerandum manet, cui disciplinę quis ordo conueniens sit, ego enim dixi solùm compositiuum scientiis contemplatiuis aptari posse, operatricibus uerò solum resolutiuum, Quod confiteri cogitur quisquis differentias, quibus ordo à me in species diuisus est, admittat, quum enim ab ipsa scientiarum contemplatiuarum natura deductus sit ordo compositiuus, à natura autem operatricium resolutiuus, oportet essentialem ac necessarium illis esse compositiuum, his autem resolutiuum: sed hanc sententiam philosophus ille efficaciter impugnat, nititurq; tum ostendere quanlibet disciplinam utrolibet ordine tradi posse indistinctè

stinctè pro docentis arbitrio, tùm soluere cuncta argumenta, quibus ego ad id probandum usus sum. Argumenta quidem, quibus ipse contra me utitur, ad octo redigi uidentur,

Primum argumentum. Primum tale est, A scientia naturali transeundo ad metaphysicam, à posterioribus ad priora procedimus, ergo in scientiis vtimur etiam ordine resolutiuo; nam si procedere à prioribus origine est componere; necesse est ut procedere à posterioribus sit resoluere.

Secundũ argumentum. Secundò confirmat multorum philosophorum testimonio, qui contrariis ordinibus de sensibus egerunt; nam alii à tactu ad uisum progressi sunt, ut Plato & Auicenna; alii à visu ad tactum, vt Aristoteles; atqui prior origine visu tactus est, ergo illi compositiuo ordine usi sunt, hic autem resolutiuo.

Tertium argumentum. Tertiò vtitur ratione sic, Vterque ordo in rebus naturæ inest, ergo nos, qui in scientiarum traditione naturam æmulari uolumus, possumus utrunlibet arbitratu nostro seruare.

Quartũ argumentum. Quartò argumentatur de artibus, Datur in rebus arte factis vterque ordo, vnus intentionis, alter originis, vt patet, ergo similiter in artium traditione utrolibet ordine vti possumus.

Quintũ argumentum. Quintò sumit argumentum ex verbis Aristotelis in initio primi libri physic. ubi philosophus inquit in omni disciplina habente principia, cognitionem aliorum acquiri ex cognitione primorum principiorũ: atqui artes omnes propria principia habent, & traduntur singulę ex principiis notis, ergo de his quoque uera est propositio Aristotelis; patet enim etiam in his cognitionem aliorum pendere à cognitione principiorum; Quare si verba illa indicant ordinem compositiuum, artes quoque hoc ordine tradi possunt.

Sextum argumentum. Sextò Considerant aliquarum artium traditionem, traditur ars medica incipiendo ab elementis, ab his transeundo ad humores, & ab his ad solidiores partes, qui est ordo compositiuus: similiter in Grammatica exordium sumitur à litteris ordine compositiuo: sic in aliis artibus, quæ magis subiiciũtur contemplationi; ergo artibus quoque conuenit ordo compositiuus.

Septimũ argumentum. Septimò inquit, nulla ferè est disciplina, quæ unum & eundem ordinem seruet ab initio ad calcem; in aliqua enim parte scientiæ naturalis apparet ordo compositiuus, in aliqua alia resolutiuus, ut de sensibus diximus, sic etiam in partibus artis medicę hoc manifestissimum est; ergo cuilibet disciplinæ vterque ordo conuenit; id enim non contingeret, si quælibet à duorum altero abhorreret.

Octauũ argumentum. Tandem considerat verba Aristotelis in principio libri de sensu & sensilibus, vbi inquit inde incipere medicum ubi desinit philosophus naturalis; atqui vltimum in scientia naturali à quo incipit medicus, non est ipse artis medicæ finis, sed potius eius principia, vt elementa, & primæ qualitates; ab his autem initium artis medicæ sumere est ordine uti compositiuo, ergo significat Aristoteles artem medicam seruare ordinem compositiuum.

CAPVT QVINTVM.

Argumenta authoris, quibus ostenditur ordinem compositiuum solis scientiis contemplatiuis conuenire, & resolutiuum solis operatricibus.

Primum argumentum. Argumenta autem mea, quibus ego ostendere nixus sum ordinẽ compositiuum solis contemplatiuis disciplinis aptari posse, & resolutiuum solis operatricibus, hæc sunt: Primum quidem de scientiis contemplatiuis argumentum sumpsi ex uerbis Aristotelis in principio primi libri physi. ubi dicit in omni disciplina habente principia ex principiorum notitia pendere omnem aliorum cognitionem, in omni igitur scientia auspicandum est à primis principiis, qui est ordo compositiuus, ideo Auerrois interpretationem approbaui, qui ibi dicit Aristotelem per methodos significare solas scientias contemplatiuas.

Secundũ argumentum. Secundò ita argumentatus sum, in scientia nullus datur finis, à quo exordium sumi posit, ergo nullum in scientia locum habet ordo resolutiuus, antecedens probaui, quoniam scientia nullum alium finem habet, quàm cognitionem; hæc autem non est quid diuersum ab ipsa re cognita; quare ab hac nullus constitui potest ordo resolutiuus; solus igitur compositiuus scientiis conueniens est.

Tertium argumentum. Tertiò loco quòd artibus solus conueniat ordo resolutiuus, afferebam Aristotelis verba in septimo metaph. contex. 23. ex quibus colligitur contrarium esse ordinem artis docentis ordini artis operantis. Atqui manifestum est ordinem artis operantis esse compositiuum, ergo necesse est ordinem artis docentis esse resolutiuũm, nec posse esse compositiuum.

Quartũ argumentum. Quartum argumentum ad idem probandum ex Aristotele sumpsi in cap. 3. tertii lib. ethic. ubi dicit finem nunquam probari, nunquam de ipso consultari, sed de mediis ad finem ducentibus; hæc enim possunt esse ignota, finis nunquam. Atqui incipiendum semper est à notis, ergo semper à fine.

Quintũ argumentum. Qnintum argumentum ipse pro me adiicit, quod licet è meis scriptis colligi posit, tamen expressum

expressum à me non fuit, Pars theorica in omni arte præcedit parti practicæ, in parte autem theorica declaratur subiectum & finis, vt in medica arte patet, deinde verò in parte practica quæruntur remedia & principia; hæc autem est resolutiuo finis in sua principia, qui est ordo resolutiuus. sic ciuilis disciplina incipit à summo bono, qui finis est, desinit in legibus, quę sunt principia ad summi boni adeptionem conferentia.

CAPVT SEXTVM.

Responsiones aduersarij, & ipsarum impugnationes.

Responsio ad primum. AD hęc omnia argumenta ipse respondet, & ad primum sumptũ ex initio primi libri physic. inquit negligẽdum prorsus esse argumentum hoc, quoniam propositio illa Aristotelis, si ordinem significat compositiuum, non minus artibus, quàm scientiis ordinem hunc at tribuit, quoniam, vt antea dixerat, artes quoq; sua principia habent, ex quorum cognitione cognitio aliorum acquiritur, quare sequitur in illis similiter esse à principiis ordiendum, qui est ordo compositiuus; nec minus artes, quàm scientiæ possunt vocari methodi, vt manifestum est. Ad hoc autem comprobandum adducit ipse verba Arist. in initio 6. libri metaph. quę sunt hæc [principia, & causę quæruntur entium; patet autem quòd qua tenus entia sunt; est enim aliqua sanitatis, ac bonæ habitudinis causa; sunt etiam mathematicorum principia, elementa, & causę, & vniuersè omnis scientia dianoetica participãs ratione in causis, & principiis versatur aut certioribus, aut simplicioribus] patet igitur Aristotelem extendere suam propositionem etiam ad artes, & apertè ibi nominare principia & causas & elementa artis medicæ. Inquit præterea meam hanc rationem non probare ordinem hunc à principiis esse ordinem compositiuum, quum enim dictum iam sit omnem disciplinam à quibusdam notis principiis auspicari, etiam illas, quæ dicuntur tradítæ ordine resolutiuo, manifestum est quòd à primis principiis procedere non semper est ordine vũ compositiuo, sed quandoque etiam resolutiuo. Sed hæc debilia, ac leuia *Impugnatio.* sunt, & vno ictu omnia corruunt, quærendum enim ab hoc erudito viro est an Aristoteles in initio primi libri physic. dicens principia & causas & elementa, intelligat sola principia rei, quæ essendi principia vocari solent, an principia cognoscendi: si dicat principia cognoscendi, propositio Aristotelis ab surda est, quia manifestam nugationem habet, quum idem prorsus sit sensus prędicati, & subiecti; erit enim sensus talis, in omni disciplina habente principia cognoscendi co gnitio omnium pendet ex eorum principio rum cognitione; at verò principia cognoscen di non dicuntur nisi illa, ex quibus reliqua cognoscuntur, perinde igitur est, ac si dicat, in omni disciplina, in qua sunt aliqua principia, ex quibus omnia cognoscuntur, ex iis omnia cognoscuntur. *Declaratio propositionis Arist. in initio libri Phy.* Præterea, quum manifestissimum sit omnem prorsus disciplinam sua habere cognitionis principia, non opus erat Aristoteli dicere, in omni disciplina habente principia cognitionis. Vt igitur has ab surditates vitemus, dicere cogimur Aristotelem intelligere principia rei, & à re ad cognitionem argumentari, vt sensus illius propositionis sit, in omni disciplina, in qua aliqua sint principia, ex quibus alia sint, ex eorum cognitione pendet aliorum cognitio. Comprobatur maximè veritas hæc ex ipso Arist. consilio, ac scopo in eò primo libro, qui non est agere de principiis cognitionis, sed de principiis rerum naturalium, quæ dicuntur elementa; & quum in primo cõtex. collegisset de principiis esse primo loco agendum, postea in secundo considerat hæc abscondita, & ignota offerri, ideoq; via aliqua vtendum esse ad ea cognoscend.; at principia cognitionis non possunt offerri nobis incognita, quomodo enim cognitionis principia dicerentur? Hoc idem apertissime confirmatur ex eo ipso loco, quem aduersarius pro se adduxit in primo contex. 6. metaph. quum enim in arte medica sanitas sit principium cognitionis tantùm, non rei, nam in arte proponitur finis non vt causa, sed vt effectus producendus, ad cuius productionem idonea principia quæruntur, Arist. tamen nõ dicit sanitatem in arte medica esse causam & principium, sic enim principia cognitionis intelligeret, sed dicit esse in illa arte aliquas sanitatis causas, quare loquitur de principiis rei. Patet igitur propositionem illam Arist. in initio primi libri physic. solas complecti scientias contemplatiuas, artibus aptari nullo modo posse, in his enim sunt quidem aliqua prima principia, & elementa rei, vt in arte ædificatoria lapides, & cæmenta; ex his tamen non pendet cognitio reliquorum, sed potius postremo loco hæc cognoscuntur ex cognitione finis: ob id notandum etiam est discrimen horum duorum locorum Arist. Nam in initio primi physic. aggressurus traditionem scientię contemplatiuæ non solùm

dixit esse

dixit esse aliqua prima principia rerum naturalium, sed etiam dixit omnem cognitionem in scientia naturali ex illorum cognitione pendere, hanc innuens rationem, quoniam philosophia naturalis est scientia contemplatiua, in qua nil aliud quæritur, quàm perfecta cognitio rerum naturalium; in principio autem sexti metaph. dicit quidem esse in omni disciplina principia aliqua essendi, nõ tamen dicit ex horum cognitione procedi ad cognitionem reliquorum, quia hoc de artibus minimè verum erat. Sed dicet ne fortasse aduersarius causas sanitatis ab Aristo. intelligi non medicamenta & remedia, sed elementa, & primas qualitates, à quibus medicus auspicatur? non est incredibile quòd hoc dicat; sed certè clarissimum est verba Aristotelis hanc interpretationem non accipere; Nam si Aristoteles dixisset principia artis medicæ, verisimilior vtique, licet omnino falsa, hæc expositio extitisset; at quum dicat causas sanitatis, non potest elementa significare, sed illas tantùm, quæ à Galeno quoque in libro suo de arte medicinali causæ salubres appellatæ sunt, à quibus nulla ratione potest artis medicæ initium sumi; quo fit vt ea ars compositiuo ordine tradi non possit; omnis enim disciplina à quibusdam cognitionis principiis progreditur, sed nõ omnis à principiis rei, qui solus est ordo compositiuus. Ad secundum argumentum, uidetur concedere scientiam non esse talem finem, qui in disciplina contemplatiua resolutiuum ordinem constituat (quod tamen alibi negat) sed dicit dari in scientiis contemplatiuis causas rerum finales, à quibus possumus progredi ordine resolutiuo; forma enim est finis generationis, & propria operatio est finis rei genitæ. Sed hæc solutio per ea, quæ in postremo cap. tertii libri de methodis diximus, satis infringitur, quando .n. in scientia naturali causæ rerum finales considerantur, ea est methodus demonstratiua à causa finali, quam alias declarauimus in secundo lib. de medio demonstrationis, non enim prius de fine agere Aristoteles dicitur, sed ex fine rationem afferre effectuũ naturalium, quod ipsius Aristotelis testimonio manifestè comprobatur, nam in secundo physic. declarans quas rerum naturalium causas debeat naturalis philosophus indagare & cognoscere, inquit omnia quatuor genera causarum esse à naturali philosopho cognoscenda, potissimè verò finem, quoniam natura quicquid agit, propter finem agit, vt ibi longo sermone demonstrat: patet autem Aristotelem eo in loco non proponere ordinẽ io illa scientia seruandum à causis ad effecta, sed declarare methodum, qua est vsurus; quum enim illa sit contemplatiua scientia, quæ demonstrare effectus per suas causas debet, iure vult ibi prius docere ex quibusnam causarum generibus sint effectus naturales demonstrandi, idque ipse clarè profitetur in contextu vigesimoseptimo illius secundi libri, dum de causis agendum proponit, illius enim tractationis rationem hanc adducit, quoniam sciendi gratia traditur scientia naturalis; scire autem non arbitramur, nisi cognoscamus propter quid, hoc autem est habere primam causam, ideo vt rerum naturalium scientiam adipiscamur, & habeamus propter quid, causas nosse debemus, vt ad illas reducere possimus quæsitorum vnũquodque. Certum autem est non ordinis, sed methodi esse scientiam parere & declarare propter quid; hoc enim de ordine dicẽtes ridiculi essemus; patet etiam non ordini, sed methodo demonstratiuæ attribui quòd resoluat effectus quæsitos in sua principia, dicunt enim libros de demonstratione vocatos esse resolutorios, quoniam demonstrare est conclusionem in sua principia resoluere. Omnia igitur Aristotelis verba declarant Aristotelem propter demonstratiuam methodum ibi dicere causas in scientia naturali esse considerandas. Quòd verò ibidem aduersarius nescio qua occasione carpit id, quod ego dixi, ordinem semper esse à notis nobis, id in præsentia considerandum non est, satis enim hac in re omnem difficultatem sustulimus in cap. 8. & 9. primi libri de methodo, vbi diligenter declarauimus quomodo ordo sit semper à notioribus nobis; licèt enim ignotum esse possit id, à quo auspicamur, vt principia naturalia in scientia naturali, ea tamen eatenus dicuntur notiora, quatenus sine eorum cognitione non possumus aliorum perfectam in eo genere scientiam consequi. Ad tertium argumentum, quod ego ex contex. 23. septimi metaphys. sumebam, ipse tres affert responsiones, & inquit me res confundere, nec distinguere ea, quæ distinguenda sunt; sed huic crimini vter nostrum sit obnoxius, alii iudicabunt. Prima eius responsio est, nil aliud ex eo loco sumi, nisi duos in omni disciplina esse motus, vnum rationis, alterum productionis; sed hoc (inquit) non est artium proprium, nam in scientiis quoque contemplatiuis vtrunque motum inspicere est, vt de scientia naturali testari videtur Aristoteles in calce secundi libri physic. dicens naturam omnia agere propter finem, quare possumus in rebus naturalibus considerare hunc du-

Responsio ad secundum.

Impugnatio.

Responsio ad tertium triplex.

Prima.

hunc duplicẽ motũ, quo natura vsa est, vnũ rõnis, quo à proposito sibi fine progressa est ad inuenienda principia, alterum productionis, quo ex principiis inuentis finem illum, à quo primo mota est, produxit: itaq; si ex eo loco sumeretur artes solo tradi posse ordine resolutiuo, non minus inde colligeretur scientias quoq; eum vnum ordinẽ recipere. *Secunda* Secũda responsio est, Arist. ibi non de ordine, sed de methodo loqui, quum consideret illationem principiorũ ex fine proposito, methodo nãq;, non ordini, illatio cõpetit. *Tertia.* Tertia demũ solutio est, dari quidẽ in artibus duplicẽ hunc ordinẽ, vnum intentionis inseruientẽ inuentioni mediorũ, alterum productionis operũ, qui inseruit ipsi productioni; sed ille, qui disciplinas tradit, potest vtrunlibet ordinẽ imitari, quo circa ita in artibus datur vterque ordo, vt artes vtrolibet ordine tradi possint. Ego verò leuissimas esse has oẽs responsiones ostendo. *Impugnatio prima.* In prima quidẽ philosophus iste confundit rõnem, & productionẽ à natura factas cum illis, quæ fiunt à nobis, quæ tñ maximè distinguendæ sunt, nisi à simili argumentari velimus, à natura producente res naturales ad nos producentes res artificiosas per habitum artis; sic.n. optima est argumentatio, quæ meæ sententiæ mirificè suffragatur: sed dum ex hoc duplici naturæ motu inferre vult duplicem esse nostrum motum in rebus naturalibus, decipitur, quia magna est dissimilitudo, quã vel cęcus videre posset, natura.n. producit res naturales, nos verò eas non producimus: natura antequàm producat, præmeditando inquirit media ex proposito sibi fine, cuius gratia agit, isq; vocatur motus rõnis, directus tamen ad operationem & productionem rerum; nos verò res naturales cognoscere tñ volumus, & ita cognoscere, vt sola cognitio scopus noster sit, nec in vllam productionẽ naturalium rerũ dirigatur; ideo vnus tantum à nobis fit motus, non duo, vt ille imaginatur, nempe solus motus rõnis, non motus productionis, quanuis.n. consideremus et productionem, & rõnem naturæ, neutra tamen consideratio in nobis dici potest motus productionis, sed vtraq; est motus rõnis; hoc.n. nil aliud est, quàm considerare oẽs rerum causas, tàm illas, ex quibus res à natura sunt productæ, tùm finalem, quæ mouit naturam ad eas producendas; & quia has oẽs causas ideo consideramus, vt per eas cognoscamus res naturales, ideo totus iste processus noster est methodus, qua scire volumus propter quid, eaq; est Aristotelis mens in toto illo secundo libro phys. vt antea ostendimus; itaq; non debemus ex vtroq; ordine à natura in rebus naturalibus seruato colligere nos quoque in eisdem utrunq; ordinẽ seruare, propterea ꝙ nobis non cõpetit nec rerum naturalium productio, nec illa cognitio, quæ ad earundem productionem dirigatur, nam vtraq; hæc est naturæ propria. Quòd si à natura producente res naturales argumentari velimus de nobis producentibus res à nobis factas ex arte, optima argumentatio est, sicuti.n. natura motui productionis, qui compositiuus est, præmittit motum rõnis resolutiuum, quo ex fine proposito principia inquirit, ita nos productioni rerum artificiosarum, quæ per compositionem fit, præmittimus progressum rõnis, quo ex fine constituto principia inuenimus ordine resolutiuo, ex quibus postea res artificiosas producamus ordine compositiuo. Ex his itaq; oibus, & ex illis Arist. verbis nil aliud colligitur, nisi quòd noster ille motus rõnis est resolutiuus in iis tantùm, quę à nobis postea sunt producenda, non in illis, quæ cognoscere tantùm uolumus: & ꝙ natura in rebus naturalibus utroq; ordine similiter utitur, resolutiuo in inquirendis principiis, & compositiuo in rebus producendis. Motus igitur rõnis à natura factus ante rerum naturalium productionem, & à nobis ante productionẽ rerum artificiosarum est ex necessitate resolutiuus, eaq; est Aristotelis sententia in illo 23. contextu. Prima igitur responsione argumentum meum non soluitur: sed neque secũda, quia quum ibi Aristo. duos consideret *Impugnatio secunda.* motus, ut ipse aduersarius confitetur, & ut negare, etiam si uellet, non posset, unum rationis alterum productionis, ergo si ibi de methodo, non de ordine loqueretur, oporteret utrunq; motum esse methodum, ut illorum inter se motuum comparatio ab Aristotele facta congrua esset; atqui motus productionis non est methodus, sed solùm ordo; nam methodus, prout ab ordine distinguitur, ad solam dirigitur cognitionem, quam parit, non ad operationem, nisi remotè & per cognitionem mediã; ergo alter quoq; prior motus ordo est. Neque obstat quòd illationem habeat; iam enim in libris nostris ostendimus resolutiuum ordinem methodum habere coniunctam, eamq; significamus dum de hoc ordine loquimur dicentes esse progressum à notione finis ad inuenienda principia. Quare non est mirum si Aristotelis verba & ordinem, & illationem significant. Quòd autem Aristoteles eos appellet motus, nihil est, quum enim ordo quoq; sit transitus ab hoc ad illud, cur motus uocari non potest? idq; est manifestissimum in secundo processu, qui est operationis. Tertia

Impugnatio tertiæ. nis. Tertia responsio leuissima omnium est, statuit. n. duos illos ordines à philosopho ibi tactos iã esse in reb. extra omnem nostram cognitionem, quibus respondeant duo alii eos imitantes à nobis seruati in artium traditione, ita ut utrunlibet eorũ arbitratu nostro imitari possimus; sed hoc certè ridiculum est, dicimur. n. imitari nõ nos ipsos, sed alios, ut naturã; quare in rebus quidẽ naturæ fingere potest hanc imitationem, & dicere nos in naturalis scientiæ traditione imitari alterum naturæ motũ seu intentionis, seu productionis; sed in artefactis nulla fingi, nedũ esse potest huius imitationis consideratio, nã & productio artefactorũ à nobis fit, & principiorum inuentio productionẽ praecedẽs tùm à nobis, tùm in nobis fit, est. n. ipsamet artis constitutio, qualem considerat Galenus in libro de artis medicae constitutione quae nõ est nisi p resolutionẽ, figmentũ igitur aduersarii est id, qd ait, nos utrunlibet artis ordinẽ imitari posse in artis constitutione, quum iam prior ille artis ordo solus sit ipsa artis constitutio, quã Aristoteles in memorato loco considerauit, eamq; dixit ordinem habere ordini productionis contrarium. Nec uideo quomodo aliquis hoc negare audeat in artibus, de quib. ibi Arist. loquitur, nam quomodo uerum erit Arist. dictum quòd sanitas sanitatẽ facit, & domus domum, nisi artifex docens à sanitate praecognita ad inueniẽda principia processerit, deinde uerò ex iis sanitatem in aegro producat, & ædificator priùs ex domo praecognita inueniat principia, & hac ratione doceat artẽ, deinde ex iis inuentis operetur, & domũ faciat? artis igitur inuẽtio, & traditio idẽ est, nec alio potest ordine procedere, q̃ resolutiuo, quũ oĩno à fine auspicandũ sit, & ad principiorũ inuentionẽ progrediẽdũ; Quare quũ operatio non possit esse nisi ex principiis, ordinem necessario habet compositiuũ, proinde oppositum ordini traditionis, seu inuentionis, seu constitutionis ipsius artis. Quòd. n. vel nobis ipsis artem acquirimus, uel aliis tradamus, hoc certè accidens est, quod nec naturam, nec ordinem artis uariare potest. Sed res ita clara est, ut digna non sit, de qua plura dicantur, quum præsertim declarata iam à me sit in secundo libro de methodis.

Responsio ad quartũ. Prima. Ad quartum argumentum meum ipse multa dicit, & modò hanc responsionem adducit, modò illam, nec sibi ipse constat; aliquando enim negat finem semper esse præcognitum, dicens esse quidem præcognitum quòd sit, sed quandoq; ignorari quid sit, ut patet de fœlicitate in primo libro ethicorum, qd enim sit fœlicitas multę opiniones fuere, et de hoc disputat Arist. in pri. illo libro. Hæc uidetur esse prima eius respõsio. Aliter etiã *Secũda* respondet dicens non esse proprium artium ordiri à fine, quia etiam scientiæ contemplatiuæ traduntur cum quadam prænotione finis, quod ipse dupliciter ostendit, primò quoniam Aristoteles in secundo physic. dicit esse prænoscendas causas, & præcipuè finalẽ, quare uult etiam naturalẽ philosophiã tradi quodammodo à notione finis. Secundò quoniam in prooemiis scientiarum, ut in prooemio primi physic. proponitur finis, qui est scientia rerum naturalium, & sic proceditur à notione finis. Sed nulla harum respon- *Impugnatio prima.* sionum aliquid firmitatis habet: non prima, quia fateri possemus definitionem fœlicitatis offerri nobis incognitam, attamen in hoc sensu dici notam, & ceteris notiorem, quia ex eius cognitione cognitio caeterorum pendet, est enim omnis ordinis conditio non ut ab iis exordium sumatur, quę iam per se sint cognita, sed ab iis, sine quorum notitia nullum aliorum bene cognosci potest; nam hoc quoque est à notioribus auspicari, ut iam declarauimus in primo lib. de methodis. Caeterùm etiam si concederemus finem disciplinæ moralis non esse præcognitum, satis tamen nobis esset, per hoc non stetisse quin Aristoteles ab eo exordium sumpserit; quid enim refert dicere non esse præcognitum finem in ea disciplina? sat mihi est eam traditam ordine resolutiuo à notione finis; multo igitur magis ubi est notus finis, à fine auspicandum est, si etiam ubi est ignotus, ab eo doctrinæ initium sumitur; omnes igitur operatrices disciplinæ tradendae sunt à notione finis: sed re uera dicendum est etiam in morali disciplina finem esse præcognitũ, ut etiã ante declarauimus, quomodo n. tradita diceretur à notione finis, si finis esset incognitus? Est. n. ibi finis nõ rei principium, sed cognitionis, quare oportet eum etiam absolutè ut notũ ꝓponi, uel, si aliquantum lateat, supponi, vel leuiter declarari: primum quidem praecognitus est finis ille, qd sit, ut patet ex initio primi libri ethicorum, deinde est etiam aliquo modo praecognitus qd sit sub quadã descriptione, inquit. n. Arist. oẽs in hoc consentire, quòd fœlicẽ esse nil aliud sit, q̃ bene uiuere, & fœlicitas nil aliud, q̃ optima uita; de pfecta autẽ definitione dubiũ quidẽ est, quia in quonã sit cõstituta fœlicitas nõ omnes cõsenserunt, attamen Arist. nulla efficaci ratione quidnã ea sit ostendit, sed solum aliorũ sententias refutat, & suã leuiter declarat, idq; testatur ipsemet

in

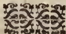
in calce capitis quarti dũ inquit, debere moribus bene institutũ esse illũ, q eã disciplinã sit auditurus, ut iis, q̃ de fine, eiusq; definitione dicẽda erãt, fidẽ pberet. Quoniam igitur, teste Arist., ad statuendã definitionẽ fœlicitatis necessarius est auditoris assensus, manifestũ est eã ab Arist. poni potiùs, quã probari.

Impugnatio secunda. Altera quoque responsio leuis est, & à nobis antea satis abundè reprobata, quòd enim Aristoteles in secundo libro physic. dicat cognoscendam esse causam finalem, iam ostendimus hoc ad methodum pertinere, non ad ordinem; diximus etiam aliud esse finem in procemio proponere, & aliud esse in ipsa tractatione exordiri a notione finis; hoc .n. est ordine uti resolutiuo, sed non illud. Neque etiam scientia est finis talis, qui ordinẽ resolutiuum constituere aptus sit, quemadmodum in libris de methodis demonstrauimus.

Responsio ad quintum Ad quintum argumentum multa quidem uerba profundit, sed quibus nihil solidi subesse uideatur, ita ut uix possit intelligi in quonam argumenti solutio sit constituta: mihi quidem uidetur in hoc consistere, quòd quum ars in duas principes partes diuidatur, theoricam, & practicam, & theorica præcedat practicæ, in parte theorica tractatur non solus finis, sed etiam causæ internæ, à quibus procedere est ordine uti compositiuo, non resolutiuo; quare artes traduntur etiam ordine compositiuo: innuere autem per hoc uidetur artem medicam, in qua initium sumitur ab elementis, qui est ordo compositiuus; elementa nanq; in arte medica locum habent causarum, non remedia, quare ordo spectandus est inter ipsa elementa, & partes principes illius disciplinę, non inter has partes & remedia, quæ non sunt causę.

Impugnatio. Ego in hoc argumento illud ante omnia admonere uelim, me in libris meis nunquàm diuisisse artem generaliter acceptam in duàs partes, theoricam, & practicam; quòd enim ad medicam artem attinet, puto totam esse effectricem, nullamq; eius partem esse contemplatricem, nisi quatenus pars eius prima, in qua de subiecto, ac de fine agitur, sumpta est ex philosophia naturali, sic enim potest uocari theorica, licet ratione scopi tota sit ars effectrix. Sed utcunque artis partes nominentur, responsio hæc iam à me in libris meis logicis ita fuit explosa, ut nunc superuacuum esse uideatur aliquid præterea aduersus eam dicere, aliqua tamen breuiter dicam. Video uirum hunc distinguere inter se hęc tria, causas, remedia, & partes principes ipsius disciplinæ, quum dicat ordinem considerari inter causas, & partes principes disciplinæ, non inter has, & remedia, quæ nec causæ sunt, nec partes principes. Cuperem equidem in arte medica hanc distinctionem intelligere, fateor .n. me eam satis assequi intelligentia non posse, discamq; ex eo libentissimè & hoc, & alia, cùm in philosophia, quam profiteor, tùm maximè in re medica; qui enim medicus nõ sum, ab ipso, qui medicus est, discere multa possum. nam si medicam artem partiri uelimus, non uideo in quas alias partes eam diuidamus, nisi in tres, quarum primam de principiis cognitionis esse diximus, secundã de signis, tertiam de remediis; Quinque autẽ orientur, si primam in duas diuiserimus, & tertiam adhuc in duas; prima enim diuiditur in naturalem, quæ cognitionem aliquam subiecti tradit ex philosophia naturali, & pathologicam, in qua de sanitate, & ægritudine agitur, quæ totius artis est finis: tertia uerò diuiditur in curatricem, & pręseruatricem, hæc enim utraq; de remediis est. Quas igitur ipse uocet partes principes ego non uideo, pars .n. prima, quæ de prĩcipiis est, & ut ipse ait, de causis, seiungitur ab eo à partib. principalibus: similiter tertiam totam, quę de remediis est, ipse negat principẽ partem esse: sed neque media, quæ est de signis; principaliores enim sunt sanitas, & morbus, quàm signa sanitatis, & morbi: adde quòd tractatio de signis propter artem docentẽ necessaria minimè fuit, sed solùm propter operantem, ut in cap. 12. secundi libri de methodis ostensum est, quo fit ut in ipsa artis traditione hęc tractatio dici nequeat principalis. Mihi quidẽ uidetur & primã, & tertiã artis medicę partẽ dici posse principalẽ, quũ in prima de prĩcipiis cognitionis agatur, ex quorũ pnotione cognitio aliorũ pẽdet; in tertia uerò de remediis, q̃ inuenire est scop⁹ pcipu⁹ artis docẽtis, ut etiã Gal. ait in principio artis medicinalis. Principẽ locũ in medicina tenere hęc oĩa uidẽtur, homo sanandus, qui est finis cui, sanitas ipsa, tanquã finis, cui⁹ gratia; & remedia tãq̃ causæ cõseruandi uel recuperãdi sanitatẽ: quomodo igitur philosophus iste hoc inficietur nõ uideo. illud quoq; dubiũ est, qđ ipse dicit, ordinẽ nõ ẽẽ cõsiderãdũ ĩter remedia, & alias artis medicæ partes, quũ manifestũ oĩbus sit nil aliud ĩ disciplina illa docẽte quæri, q̃ cognitionẽ remediorũ; si hęc p se nota essent, nulla artis medicae traditione indigeremus; Quamobrẽ si oĩs ordo à scopo, ad quẽ dirigitur, pręcipuè pẽdet, & illius artis traditio nullũ aliũ scopũ habet, quã remediorũ inuentionem, absonum rationi est q nullus ordo attẽdatur ĩter remedia, & alia,

Causæ in arte medica sūt ipsa remedia, non quatuor elementa. quæ in illa arte tractantur. Sed certè rem manifestisfimam hic uir negat, dum inquit remedia in arte medica causarum locum nō habere, sed elementa, è quibus partes hominis, & homo ipse constat; qua de re plura dixi io secuodo libro de methodis cap. xi. xii. xiii. xiiii. quæ hic repetenda noo fuutad dere solum volo Galeni auctoritatem, qui in arte medicinali tractandum proponens de salubribus tùm corporibus, tùm signis, tùm causis, causas noo intelligit elementa, sed remedia, de quibus etiam postremo loco tractat, quum de elementis nulla tractatio, nullum uerbum in eo libro legatur; quum .n. ad sanitatem omnia, quæ à medico tractantur, referenda sint, sanitatis causæ ooo sunt elementa, sed remedia, immo tractatio de elementis in arte medica est tractatio de sanitate ipsa, ut in dicto loco ostendimus, tantùm abest ut dici possit de caosis sanitatis; hoc idem significauit Gal. in lib. de artis medicæ constitut. in cuius prima parte quum agat de subiecti, & finis prænotione, de elementis simul agit, quare tractatio illa est de saoitate, quia ob eius prænotionem agitur de elementis. Immo si bene rem consideremus, oullus potest ordo in arte medica considerari inter elementa & reliqua, quum tractatio de elementis non sit necessaria, & omitti possit, & præsupponi elementa iam declarata à philosopho naturali, quod indicauit Galenus in arte medicinali nullam de elementis mentionem faciens. in libro quoq; de artis medicæ cooftitutione quum de elementis io prima parte loquatur, tamen non putat ordinem ibi seruari compositiuum, sed profitetur esse resolutiuum à ootione finis, quoniam tractationem de elementis nō putauit alia ratione esse institutam, nisi ob cognitionem sanitatis, quæ est finis præcognoscendus. Eo igitur loco habenda est elementorum coosideratio io illa arte, qoo habetur sanitas, quæ est illius artis finis: argumentum igitur firmissimum est, & ab aduersario non soluitur, ex eo enim quòd pars theorica, ut ipse ait, necessariò præcedit practicæ, infertur artem medicam tradi necessariò ordine resolutiuo, quandoquidem in parte theorica nil aliud habemus, quàm subiecti, & finis prænotionem, qui secundùm Galenum in libro de artis medicæ constitut. est ordo resolutiuus, quum sit à notione finis.

CAPVT SEPTIMVM.

Solutio argumentorum aduersarij.

Reliquum est, ut argumenta omnia ab aduersario pro se adducta soluamus Ad primum, in quo considerabatur progressus à naturali scientia ad metaphysicam, iam respoosum est supra, ostensumq; oullam in tractatione de ordine doctrinæ habendam esse illius progressus rationem. *Ad primum.* Ad secundum similiter patet responsio ex his, quę dicta sunt tùm antea, tùm in 2. lib. de methodis cap. vlt. progressus .n. à uisu ad tactum, & à tactu ad uisum neq; est ordo compositiuus, neq; resolutiuus, quia neque est à principiis, neque à fine ad principia, sed uterque est compositiuus, non quidem per se, sed quatenus est pars ordinis vniuersalis totius scientiæ naturalis, qui cōpositiuus est; quum enim & Plato & Auicēna, & Aristoteles tradant scientiam naturalē ordine compositiuo, tam processus à uisu ad tactum, quàm à tactu ad uisum compositiuus est, quatenus est pars ordinis compositiui totius scientię naturalis, neq; necessariū est ut in qualibet disciplinæ parte per se cōsiderata ordo compositiuus, uel resolutiuus inspiciatur, quum uterq; sit ordo totius. *Ad secūdum.* Ad tertium argumentum iam ubertimè responsum est, nunc sat est si dicamus, negandum esse consequens, nam seruat quidem natura utrunque ordinem, nos tameo eo tantùm utimur, quo melius, ac facilius addiscamus. *Ad tertium.* Qđ uerò inquit nos in scientiarum traditione uelle imitari naturam, omnino negandum est, cognoscere nanque res uolumus, hic finis noster est, non naturam imitari. Ad quartum similiter responsum iam est. *Ad quartum.* Datur, inquit, in rebus artificiosis uterque ordo, unꝰ intentionis, alter originis, ergo in talibus disciplinis utrolibet uti possumus. Dico oecessarium esse ut utroque ordine utamur in rebus artificiosis iuxta præceptum Arist. in cō tex. xxiii. septimi metaphys. nam in artis doctrina necesse est uti resolutiuo, in operatione autem necesse est uti compositiuo. Quòd si dicat in doctrina artis nos posse utrolibet uti, hoc negandum est, nam & ratio, & Arist. Galeni, & Auerrois testimonium declarat necesse esse cuiuslibet artis, ac disciplinæ operatricis traditiooem solo fieri ordine resolutiuo; talis autem disciplinę ordine compòsitiuo traditæ nullum exemplum extat, nisi hęc philosophia moralis nuper tradita, sed quomodo non constituto ante omnia fine utiliter tradi hæc disciplina possit ego quidem

Disciplina ciuilis ordine compositiuo tradi nō potest. dem intelligere nequeo; etenim nisi priùs statutum sit quodnam sit summum hominis bonum, nec de semiuirtutibus, nec de virtutibus dicere quidpiam possumus; negabunt enim sectatores Epicuri, negabunt illi, qui fœlicitatem in honore constituunt, virtute opus esse ad fœlicitatem, proinde alienam esse asserent a ciuili disciplina tractationem de virtute: Quod considerans Aristoteles in initio primi libri de moribus ad Nicomachum dixit de summo bono ante omnia disserendum esse, vt, quemadmodum sagittarii faciunt, scopum propositum intuentes ad eum cetera omnia dirigamus; nam si scopum ignoremus, ad quidnam respicientes media ad eum idonea inquiremus? Sed neque mihi videtur philosophus iste naturam rerum imitatus hoc suo ordine compositiuo, quum de perturbationibus animę priùs, quàm de facultatibus disserat; prior nanque anima ipsa perturbationibus iudicanda est tam perfectione, quàm origine, quum perturbatio neque origine, neque perfectione, neque intentione, proinde nullo modo ipsis animę facultatibus prior secundum naturam dici possit; sed neque cognitione prior est, videntur enim prius ipsæ facultates, partesq; animæ esse cognoscendę, quàm perturbationes, priùs enim est cognoscendum subiectum, quàm ea, quę ipsi accidunt: nulla igitur uel naturæ ratio, vel occasio postulauit vt ante de perturbationibus, quàm de ipsa anima loqueretur. In has, aliasq; eiusmodi difficultates eum incidere necesse est, qui dicat quamlibet disciplinam posse vtrolibet ordine arbitratu nostro disponi, proinde neglecto illo vero ordine, quo vno quælibet disciplina ritè tradi potest, alium audeat machinari, ut & Aristoteli, & aliis, quos admirata posteritas est, præstare, & sapientissimus omnium

Ad quintum. esse videatur. Ad quintum argumentum iam satis superq; responsum est supra. Ad

Ad sextum. sextum de arte medica incipiente ab elementis iam dictum est per id non stare, quin eius ordo sit resolutiuus. Quod verò de grammatica dicitur seruante ordinem compositiuum, soluitur per ea, quę diximus in cap. septimo secundi libri de natura logicæ: grammatica enim est ars fabricatrix instrumenti intellectualis, quemadmodum etiam logica, quo fit vt productionem instrumenti à doctrina seiunctam, vt artes, non habeat, non est igitur mirum si in grammatica seruatur ordo compositiuus, quia omnis productio hoc ordine procedit, & doctrina illius artis est simul productio habitus grammatici in animo, quemadmodum & de logica diximus. Septimum argumentum aliquid fortasse roboris haberet, si concederemus plures in eadem disciplina ordines esse posse; *Ad septimum.* sed quum ordo vniuersalis in singula vnus sit siue compositiuus, siue resolutiuus, necesse est vnum, & eundem esse ab initio ad calcem disciplinæ; in arte enim vna vnus est finis, à cuius notione ad principiorum inuentionem vtcunq; progredientes vnum resolutiuum ordinem constituimus; quamuis .n. possit in aliqua parte notari progressus aliquis compositionem præseferens, is tamen non est ordo compositiuus, sed resolutiuus, quatenus est pars ordinis resolutiui, vt sæpe dictum est de prima artis medicæ parte, quæ physiologica dicitur: sic etiam in postrema illius artis parte, vbi agitur de compositione medicamentorum, compositiuus ordo seruari videtur procedendo à simplicibus medicamentis ad ipsorum compositionem; attamen est ordo resolutiuus ratione totius artis, in cuius parte postrema agendum est de medicamentis tùm simplicibus, tùm compositis, quorum omnium cognitio scopus est ordinis resolutiui: nec ob id dicemus medicam artem non habere ordinem vnum à principio ad calcem, immo vnum habet ordinem, qui dicitur ordo totius, nec variatur ob diuersos, vt videtur, ordines partium seorsum consideratarum. Hoc idem dicimus de ordine compositiuo; vnum enim est subiectum vnius scientiæ contemplatiuæ, inter cuius principia & remotissima, & minus remota, & propinqua, & proxima vnus seruatur ordo compositiuus, qui ex apparente resolutione, quę in aliqua scientiæ parte fiat, non variatur, nec labefactatur, nec multiplex redditur, præsertim quum nullus in scientia contemplatiua detur eiusmodi finis, qui possit agi, vel effici à nobis. iam enim ostendimus à solo tali fine posse ordinem resolutiuum constitui. Fieri ergo non potest vt ordo scientiæ contemplatiuæ sit mistus ex compositiuo & resolutiuo, quum resolutiuus propriè acceptus nullum habeat locum in scientia contemplatiua, nec in tota, nec in parte. ob id falsum id quoque est, quod ab aduersario dicitur, seruatum esse saltem in scientię inuentione ordinem resolutiuum; iam enim in libris de methodis demonstrauimus neque in inuentione, neque in traditione scientiæ contemplatiuæ locum vllum habere talem ordinem posse: Quòd si in inuentione appareat aliqua resolutio, ea est methodus resolutiua, non ordo; quod enim aduersarius ait, illum eundem progressum esse alia

ratione me-

ratione methodum, alia ordinem, vanum prorsus est, & ab ipso gratis pronunciatum absque vlla probatione, vel declaratione, ostendere nanque debuisset quomodo sit ordo, & quomodo methodus, & mea argumenta soluere; ego enim in secundo libro de methodis cap. 7. & 8. demonstraui resolutionē illam, quæ in scientiæ inuentione seruatur, nullo pacto ordinem dici posse, ideoq; nullum vnquam vel in traditione, vel in inuentione scientię contemplatiuæ dari ordinem resolutiuum, quare argumentum hoc aduersarii inane prorsus est; immo & in eo possumus manifestam, & insolubilem repugnantiam notare, ipse nanque nullum absurdum pronuntiare se putat in cap. 22. dum inquit nullam ferè disciplinam dari, quæ vno simplici ordine tradita sit, sed in omnibus fermè ordinem esse permistum, & multiplicem, in parte compositiuum, & in parte resolutiuum; attamen antea in cap. 20. refutans ordinem definitiuum, quem dicebant aliqui exordiri à medio, contra eum vsus erat hoc argumento, quòd incipiendo à medio necesse esset modò ascendere, modò descendere, modò componere, modò resoluere, quare is non esset ordo, sed ordinum confusio, & permistio: eo igitur in loco ipse confitetur absurdam esse hanc ordinum permistionem, nec nomine ordinis dignandam; quomodo igitur postea dicit quanlibet disciplinam habere multiplicem, & permistum ordinem, modò compositiuum, modò resolutiuum?

Repugnātia in dictis aduersarii.

Ad octauum.

Postremum argumentum sumptum erat ex verbis Aristotelis in primo cap. libri de sensu, & sensilibus, vbi dicit inde medicum incipere, vbi definit philosophus naturalis: sed hoc argumentum, & verba illa Aristotelis tantùm abest vt meam sententiam oppugnēt, vt potiùs eam maximè comprobent, & ego quidem obstupeo quomodo vir hic excellentissimus ausus sit locum illum pro se adducere; primùm quidem si verum esset id, quod dicit, philosophum naturalem desinere in elementis, & qualitatibus, & temperaturis, hac ipsa ratione ostenderetur medicum vti ordine resolutiuo, & incipere à sanitate, quæ finis est, vt antea ostendimus, & Galeni testimonio comprobauimus, qui docens artis medicæ constitutionem ordine resolutiuo in principio agit de elementis, putans id esse agere de fine. Auerroes quoque in principio secundi libri colliget inquit nil aliud esse sanitatem, quàm naturalem temperaturam; igitur incipere à temperatura est incipere a sanitate, qui est finis medici, sed falsum omnino est quòd philosophus naturalis in elementis ac primis qualitatibus definat; de his .n. agitur in libris de cælo, qui in scientia naturali secundum locum tenent, & in libris de ortu, & interitu, qui eos statim sequuntur, & tertium obtinent locum; hos autem libros plurimi alii libri naturales sequuntur; igitur non desinit naturalis philosophus in elementis, ac primis qualitatibus; in quonam igitur desinit? dicat hoc Aristoteles in eo ipso loco, quum enim in illo primo capite libri de sensu & sensilibus proponat illa omnia accidentia, quæ in sequentibus libris tractanda erant, nominat postremo loco sanitatem & morbum, & inquit de his quoque agendum esse in scientia naturali, vt etiam de his libellum conscripsit, qui vltimus est inter paruos naturales, quanquam initiū tantum eius libri habemus, reliqua desiderantur. postquam igitur dixit naturali philosopho agendum esse de sanitate & morbo, statim verba illa, quibus aduersarius vsus est, subiungit, quæ sunt hæc [quare ferè naturalium plurimi, & medici, qui magis philosophicè artem profitentur, illi quidem finiunt ad ea, quę de medicina, hi verò ex his, quę de natura incipiunt quæ de medicina] quūr dicat Aristoteles, Quare, infert ergo verba hæc ex proximè dictis, proximè autem dixerat esse agendum de sanitate, & morbo, ergo cui dubium esse potest quin dicat naturalem desinere in sanitate & morbo, à quibus medicus incipit? Huic veritati attestatur initiū, quod extat, eius libelli de sanitate & morbo, vbi similiter dicit non solùm ad medicum, sed etiam ad philosophum naturalem pertinere agere de sanitate, & morbo, & statim subiungit hanc tractationem esse confinem medico, & philosopho naturali, propterea quòd vnde medicus incipit, ibi definit philosophus naturalis, nil certè clarius est, præsertim quum de nulla alia naturali re loquens Aristoteles unquam dicat eam in cōfinio esse scientiæ naturalis, & artis medicæ, nisi de sola sanitate, & ægritudine: asserit ergo verum initium artis medicę ritè traditæ esse sanitatem, & morbum, proinde ordinem resolutiuum ei essentialiter competere. Sed quæret aliquis, quomodo philosophus naturalis definit in sanitate & morbo? hoc quidem declarare ad nos fortasse non pertineret, quum satis esse videatur hanc sententiam Aristotelis esse, quòd medicus à sanitate & morbo initium sumat, sic enim aduersarii argumentum optimè soluitur: sed vt sententiam meam breuiter proferam, puto Aristotelem significare considerationem sanitatis & morbi vltimum habere locum in tractatione de ani-

Vbi definit philosophus naturalis inde medicus incipit.

ne de animalibus, nam in primo illo capite libri de sensu & sensilibus non commemorat alia siue tractata, siue tractanda, nisi quę ad animalia, vel uniuersè ad animantia pertineant, & postremo in loco ponit sanitatem & morbum, quæ non solius hominis, neque animalium tantùm, sed uiuentium omnium accidentia sunt. Vbi igitur desinit philosophus naturalis in consideratione animantiũ, inde medicus auspicatur: itaq; etiam si dicamus post librum de sanitate & morbo sequi tandem libros de plantis, hoc nihil officit, quoniam in iis non tractantur nisi illa, quæ sunt propria plantarum, in pręcedentibus autem libris, qui uocantur de animalibus, tractantur & illa, quę animalium propria sunt, & illa, quæ sunt iis communia cum plantis, inter quæ postremum locum tenet tractatio de sanitate, & morbo; hæc igitur uel hac ratione est postrema, uel saltem ab ultima prorsus philosophiæ naturalis parte parum distat, quum eam soli de stirpibus libri sequantur: quare si philosopho illi excellentissimo dicere licuit philosophum naturalem desinere in elementorum consideratione, quę tamen multò propinquior est initio scientiæ naturalis, quàm fini, à quo longissimè abest, multò magis licet tractationẽ de sanitate & morbo appellare postremam, quæ postremo libro proxima est, pręsertim quum reuera etiam postrema sit in uniuersali animantium consideratione. Ex his igitur patet quàm leuia sint contra meam sententiam argumenta hæc, quod ipse quoque aduersarius opinari uidetur, dum in capite 22. & 24. fatetur magis aptari scientiis ordinem compositiuum, quàm resolutiuum, contrà uerò artibus magis resolutiuum, quàm compositiuum: quod quidem nunquam ab eo dictum fuisse arbitror, nisi post librorũ meorũ editionem. sed

Repugnātia in dictis aduersarii.

uideat quidnam ex hoc inferatur, quemadmodum enim, teste Aristotele octauo physic. 56. & secundo de cælo 34. in natura id semper dicendum est esse, & fieri, quod melius sit, ita in nostra disciplinarum traditione confirendum est, præsertim apud aduersariũ asserentem scopum ordinis doctrinæ esse imitari naturam. Quoniam igitur scientiis magis aptatur ordo compositiuus, & artibus magis resolutiuus, melius est in scientiis uti compositiuo, & in artibus resolutiuo: quam obrem si semper id est agendum, quod melius est, tradendæ semper sunt scientiæ ordine compositiuo, artes autem semper resolutiuo, quæ mea sententia est.

Hæc sunt, quæ ad propositarum difficultatum dissolutionem ratio mihi, & res ipsa suggessit; ad quæ oĩa scribenda me nec meæ sententiæ tuendæ cupido, nec res ulla alia compulit, sed solus amor ueritatis, quam si mihi assequi datum est, Deo agendæ & habendæ sunt gratiæ; sin minus, mutare sententiam, si mihi ratio persuaserit, nunquàm uerebor. Vtcunque sit, ego quidem Dei immortalis beneficio ita me affectum sentio, ut meorum dogmatum oppugnatores ęquissimo animo semper tulerim, semperq; laturus sim; utq; nullius amici tanta apud me authoritas est, ut mihi uerendum putem aduersus eum pro ueritate disputare; ita nulla aduersum mę pro ueritate disputatio instituí ab aliquo potest, qua quidpiam de amicitia nostra, ac de mea erga illum beneuolentia detrahatur: aduersarius appellari in philosophando non recuso, inimicus nemini esse uolo; hoc ipse animo erga omnes literatos uiros quum sim, eodem erga me esse eos omnes cupio, ut salua mutua beneuolentia possimus ad communem studiosorum utilitatem de philosophia liberè controuersari.

F·I N I S·

Patauii Apud Paulum Meietum.

Cum Licentia Superiorum.